yeni tiyatro

ISSN: 1307 - 6965
www.yenitiyatrodergisi.com

Eylül - Ekim 2019
Sayı: 121-122
Fiyatı: 12 TL / **Taahhütlü fiyatı:** 18 TL

Yayın Türü: Yerel Süreli
İmtiyaz Sahibi: Ömer Göktaş
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ve Genel Yayın Yönetmeni:
Erbil Göktaş

Hakem Kurulu:
Prof. Dr. Semih Çelenk, Prof. Dr. Ayşe Didem Uslu, Prof. Dr. Sema Göktaş, Prof. Dr. Erhan Tuna, Doç. Dr. Süreyya Temel, Dr. Öğr. Üy. Erbil Göktaş, Dr. Öğr. Üy. Gülayşe Temeltaş

Yayın Kurulu:
Erbil Göktaş, Sema Göktaş, Alpay Ekler, Erhan Tuna, Turgay Yıldıran, Yetkin Yüksel, Mete Çubukçu, Gülçin Üstüntaş, Avaşin Yorulmaz, Ceren Olpak

Hukuk Danışmanı:
Av. Hülya Göktaş

Reklam Direktörü:
Huriye Evin
Telefon: +90 533 439 50 30

Organizasyon Direktörü:
Umut Şahin
Telefon: +90 533 301 52 51

Yurtiçi Temsilcilikler:
Adana: Mustafa Bal, **Antalya**: Hasan Kollez, **Aydın**: Emel Selek, **Bursa**: Birgül Yeşiloğlu Güler, **Bitlis**: Gökmen Okdayan, **Çorum**: Mustafa Taşkıran, **Eskişehir**: Güney Merve Uysal, **Gaziantep**: İbrahim Yılmaz, **İzmir**: Hayrettin Filiz, **Karadeniz**: Umut Şahin, Erdal Karakurt, **Kayseri**: Hülya Göktaş, **Kocaeli**: Yetkin Yüksel, **Muğla**: Banu Ayten Akın, **Menemen**: Metin Güler, **Mersin**: Ahmet Aksoy, **Ordu**: Yasin Akyüz, **Sakarya**: Kadir Akbulut, **Uşak:** Murat Çubukçu, **Van**: Sabri Şenol

Yurtdışı Temsilcilikler:
Almanya: Şener Bağ, **Avustralya**: Tommy Murphy, **Fransa**: Georges Daniel (Coşkun Tunçtan), **Hollanda**: Şaban Ol, **İngiltere**: Meral Karamuk Uğurşan, **İsviçre**: Elmas Uzun, **Kanada-ABD**: Mahmut Şenol, **Litvanya**: Simona Orinska, **Romanya**: Cristina Modrenau, **Yunanistan**: Evdokimos Tsolakidis

Dizgi:
Muhammed Furkan Altınkaynak

Fotoğraf Editörü:
Yavuz Yılmaz

Yeni Tiyatro Dergisi:
Kemalpaşa Mah. Cumhuriyet Cad. No: 66, Petan İşhanı, Kat: 2/11, İzmit/Kocaeli

İletişim:
Telefon: 0 216 334 89 75 / 0533 552 76 09
E-posta: erbilgoktas@hotmail.com
İcadiye Mah. Sofracı Sok. 8/8 Kuzguncuk-Üsküdar-İstanbul

Baskı:
Deren Matbaacılık
Organize Sanayi Bölgesi, Orkide Caddesi, No: 9 Beylikdüzü/İstanbul
Tel: 0 212 875 48 86-87

İçindekiler

SUNUŞ/2
SEZONA BAŞLARKEN ÖDENEKLİ VE ÖZEL TİYATROLARIMIZ
ERBİL GÖKTAŞ

SÖYLEŞİ/4
KEREM ALIŞIK İLE...
MUSTAFA İRİ

MAKALE/8
GÜZELLİKLER EVİ (DÂRÜLBEDÂYİ)
NEDRET GÜVENÇ

ELEŞTİRİ/10
THE KING'S SPEECH YA DA ZORAKİ KRAL ÜZERİNE
MERAL KARAMUK UĞURŞAN

İZLENİM/13
TÜRKİYE TİYATROSU'NDA BİR İLKE TANIKLIK ETMEK
NEDİM SABAN

SÖYLEŞİ/21
İÇERİDE 'HER ŞEY' VAR!
OĞUZ TURGAY

İZLENİM/25
GEÇEN SEZONDAN AKILDA KALANLAR
YAVUZ KOÇ

SÖYLEŞİ/27
BURSA BAROSU TİYATROSU - İZZET BOĞA İLE...
MEHMET ŞAH ÇELİK

UĞURLAMA/30
USTA ÇEVİRMEN SEVGİ SANLI'YI UĞURLARKEN
DENİZ ÜSTÜNGEL SÜER

ELEŞTİRİ/31
ÇALIŞMANIN, İNANMANIN VE TUTKUNUN RESSAMI: VAN GOGH
SEVAL DENİZ KARAHALİLOĞLU

İNCELEME/34
İZMİR'DE TİYATRO TARİHİ
BÖLÜM 3: II. MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'İN İLÂNINA KADAR
METE ÇUBUKÇU

SEZONA BAŞLARKEN ÖDENEKLİ VE ÖZEL TİYATROLARIMIZ

ERBİL GÖKTAŞ

Bu yıl tiyatro sezonu Eylül ayında başladı. Ancak biz ekonomik zorluklardan dolayı Eylül-Ekim sayısını birleştirerek basmak zorunda kaldık. Çünkü tiyatro sezonunu Eylül'de açan özel tiyatroların çoğu ekonomik açıdan açmazda olduklarından reklam ya da program ilanı vermiyorlar.

Aslında bu birbirini olumlu yönde etkileyen önemli bir olay… Bir yayının aylık, düzenli çıkabilmesi için ilgili kurum ve kuruluşlardan reklam alması gerekiyor. Belli bir sermaye birikimi olmayan yayınların buna çok ihtiyacı var. Biz de kısıtlı bütçelerle, maaşlarımızdan artırdığımız paralarla bu dergiyi çıkarıyoruz; bir de değerli dostlarımızın, tanıdıklarımızın yıllık abonelik ücretleriyle… Okuma yazma geleneği çok fazla olmayan toplumların abonelik alışkanlıkları da olmuyor, maalesef!...

Oysa mesleki yayınlar, kültür-sanat dergileri reklam olmadan da yaşayabilmeli; sadece okurların ilgisi bile o yayınları yaşatmak için yeterli olabilmelidir. Dergi editörleri, genel yayın yönetmenleri alanıyla ilgili bilimsel, sanatsal yazılar için emek harcamalı, yayınlar yapıp eserler üretmelidir. Ancak bizim gibi toplumlarda bu maalesef pek mümkün olmuyor. O yüzden hiç olmazsa ödenekli kurumlarımız destek olsunlar, küçük de olsa bir bütçe ayırsınlar diyoruz ama bu da pek mümkün olmuyor. Şehir Tiyatrosu kuran, tiyatroya yatırım yapıyor diye yücelttiğimiz belediyeler, belediye başkanları bile tiyatro dergilerine ilan/reklam vermeyi akıllarına bile getirmiyorlar. Oysa onları hiç etkilemeyecek bütçeler zaten "aylık" olarak çıkan iki tiyatro yayınının (Yeni Tiyatro Dergisi ve Tiyatro Gazetesi) ve iki-üç aylık çıkan diğer tiyatro dergileri için yaşamsal önemdedir. "Diğer" dediğime bakıp da onlarca yayınımız olduğunu sanmasın kimse, şu an Türkiye'de düzenli olarak çıkan tiyatro yayını sayısı bir elin parmakları kadar bile değildir, yani çok iyimser bir rakam verecek olursak dört tanedir, bu koskocaman bir ülkenin ve her ilçesinde, köyünde dahi tiyatroların yapıldığı söylenen tiyatromuz için utanç verici bir durumdur. Bu utanç verici durumdan kurtulmak istemeyen yöneticilerimiz bildikleri gibi davranmaya devam edebilirler…

Kültür-sanatla ilgili diğer kurumlar için de aynı durum geçerlidir, bu sadece dergilerin hayat bulabilmesi için değil, gerek belediyelerin, gerek diğer kurumların varlığını sürdürmeleri için de elzemdir. Çünkü yapılan etkinliklerin değerlendirilmesi, tanıtılması en az yapılan iş kadar önemlidir. Yaptığınız işlerin tanıtımlarda, kritiklerde karşılığı yoksa sizin de varoluşunuz, varlığınız tartışılır duruma gelecektir. Toplumların kültür-sanat hayatında her şeyin karşılıklı işlevi vardır, bu işlevlerin sağlıklı işlemediği ortamlarda bir şeyler hep eksik kalacak ve amacına tam olarak ulaşmayacaktır.

VE YENİ TİYATRO DERGİSİ 13 YAŞINDA

Her şeye rağmen dişimizden tırnağımızdan artırdığımız bütçelerle ve dergimizin yararına inanan tiyatro yöneticilerinin verdiği reklam ve ilanlarla, özellikle de sevgili dostlarımızın, arkadaşlarımızın abonelikleriyle çıkarmayı başardığımız Yeni Tiyatro Dergisi 13. yaşına girdi. Bu 13 yılda yüzün üstünde yazar, eleştirmen yetiştirdik, ellinin üstünde oyun kitabını okurlarımıza ücretiz ulaştırdık (bu ay da Türkiye'de sadece bizim bastığımız Neil Simon'un Toplu Oyunları'nı veriyoruz), "emek" kavramını Tiyatro Ödülleri'nin içine sokarak 7. Emek ve Başarı Ödülleri'ni gerçekleştirdik. Önümüzdeki ay Anadolu Emek ve Başarı Ödülleri'ni de gerçekleştireceğiz. Yaptığımız, yapacağımız daha çok iş var, ancak ilgili yöneticilerimizin pek çok alanda verdiğimiz vergilerden hakkımız olanı "doğru" yönlendirmeleri ülkemizin kültür-sanat yaşamının gelişmesi açısından da yararlı olacaktır.

Her şartta doğrudan, emekten, "hak"tan yana olanlara ve bu yönde davrananlara bin selam olsun!...

DIŞARDA HİÇBİR ŞEY VAR

Bir Yaşama Sanatı Gösterisi

Onu izlerken istediğin her şeyin anahtarının senin içinde olduğunu görüyosun. O sahneden bir ışık gibi sahneye akıyor ve tüm hayatını kontrol edebileceğin sihirli anahtarı avucuna bırakıyor. Üstelik bunu yaparken bazen bir bilge, bazen bir çılgın, bazen meraklı bir çocuk, bazen umudunu kaybetmişken yolunu bulmuş bir fani, bazen de ölümsüz bir ışık varlığa dönüşüyor sahnede. Ve sen sonunda anlıyorsun gerçekten de "Dışarda Hiçbir Şey Var!"

Kezban Yaşamul
Radyo TV Programcısı

Dışarda Hiçbir şey Var'ı yalın ve bol kahkahalı bir dille anlatan Betül Arım. Hepimiz tek ve Biriciğiz. Dostumuz da biziz, en büyük ihanet eden de biziz. İhanetlerimizi azaltıp, hayal edip, yaratacaklarımıza inanamayacaksınız diyor. Denemesi bedava! Oyun çıkışı bizim evde Hayal gücü bakanlığı kuruldu.
Gerisi mi nasıl? Oyuna gidince görürsünüz.

Pınar Türel Tumanbay
Sanatsever Anne

Çok zor bir gösteriyi harika bir şekilde sahneye koymuşlar. Sahnede hem anlatan Betül Arım var, hem de o büyük oyuncu Betül Arım var. Ahenk içinde iki kanat gibi bizi aldı götürdü. Tüm ekibi tebrik ediyorum.

Sunay Akın
Şair / Yazar

KASIM AYI PROGRAMI

1 Kasım - Caddebostan Kültür Merkezi

5 Kasım - Yalova Raif Dinçkök Kültür Merkezi

8 Kasım - Büyükçekmece Belediyesi (Satış)

9 Kasım - Trump Kültür Merkezi

14 Kasım - Bursa / Nilüfer Belediyesi

19 Kasım - Mustafa Saffet Kültür Merkezi

21 Kasım - Mall of İstanbul Moi Sahne

27 Kasım - Avcılar Barış Manço Kültür Merkezi

28 Kasım - Kadıköy Halk Eğitim Merkezi

29 Kasım - Sakarya Serdivan Belediyesi Kültür Merkezi

İç Ekim.indd 3 16.10.2019 00:22:59

KEREM ALIŞIK İLE...

MUSTAFA İRİ

Sayın Kerem Alışık,

1-Yeni Tiyatro Dergisi 1. Anadolu Emek ve Başarı Ödülleri'nde bir ilk yaşanacak. Sadri Alışık Anadolu Tiyatro Ödülleri etkinliğiniz ile bizden Jüri Özel ödülü alacaksınız. Öncelikle tebrik ediyoruz. Kurumlar, yayınlar ve sanatçılar arasında tiyatro ve sanat adına yapılan bu tür buluşmalar size ne ifade ediyor?

2- Türkiye'nin her yerinde sahne alan bir sanatçı olarak Anadolu'da tiyatro yapmanın size göre kolay ve zor yönleri nelerdir?

3- Seyirci-tiyatro ilişkisini İstanbul ve Anadolu açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? Saptamalarınızı bizimle paylaşır mısınız?

4- Günümüz tiyatrosunun sorunlarına değinecek olursak; sizin cephede durum ne? Başta Ankara ve İstanbul olmak üzere sanatın tıkandığı alanlar hangileri?

Hatırlamak bir buluşma biçimidir. Bu geceler bir saygı duruşudur. Sanata, tiyatroya, göçüp giden ustalarımıza, var olan gençlerimize… Yüreği sanatla atan her sanat insanına bir armağandır, bir şölendir. Ve bunun dışında tüm meslektaşlarımız için bir yüreklendirmedir.

Sanat tıkanmaz. İşin içinde sanat varsa mutlaka bir çıkış yolu vardır. Sanat herşeyin üstesinden gelir, insanı ve hayatı tedavi eder ve onarır.

Başarmak için risk de almak lazım, cesaret etmek, sevmek ve çalışmak kadar. Biz de bunca senedir gözümüzü karartarak bunu yapan bir tiyatro topluluğuyuz. Biz tiyatroyla nefes alan insanlarız. Besin kaynağımız burası. Bundan da büyük bir mutluluk duyuyoruz. İnşallah seyircimize de beğendiririz. Son sözü hep seyirci söyler. Tiyatro seyircisi de oyunun bir parçası ,

Özel tiyatroların güçlerinin belli bir ölçüde olduğunu düşünürsek, böyle prodüksiyonlu oyunları, sinematografik tiyatroya hizmet eden oyunları sahnelemek, biraz cesaret, biraz sevmek ve biraz da yüreğini taşın altına koymaktan geçiyor. Bunu yapabiliyoruz ve bunun için uğraşıyoruz. 'Guguk Kuşu' ile başladı. 'Frankenstein' ile devam etti. Bu üçlemenin son halkası da Esaretin Bedeli. Bu bir beşleme de olabilir. Bunu devam ettirebiliriz de."

Son dönemde tiyatro salonları hep dolu, oyunlara gösterilen ilgi ve artan rağbet bizi çok heyecanlandırıyor. Maddi bir kazanç beklentisi içinde değiliz. Her sene tiyatro yapabilmek bizim için bir kazançtır. Biz her sene seyirciye farklı oyunlarla, böyle prodüksiyonlarla bu döngüyü devam ettirebilmenin peşindeyiz. Bu bizim için yeterli. Bunun dışında fazla bir düşüncemiz ya da isteğimiz yok, emin olun.

5- Geçen yıl oldukça verimli bir sezon geçirdiniz. İstanbul'da Mayıs ayında verdiğimiz Yeni Tiyatro Emek ve Başarı Ödülleri'nde En İyi Erkek Oyuncu Ödülü'nün de sahibi oldunuz. Esaretin Bedeli iyi ses getirdi. Aynı oyunun başka adaylıkları ve ödülleri de var. Süreci anlatır mısınız? Yeni sezon da sahnelenmeye devam edecek mi?

Sorumluluğumuz her zaman büyük. Tiyatroya karşı her yüreğin taşıyamayacağı kadar ağır yükümlülüğümüz var, sevgimiz var, her omuzun kaldıramayacağı kadar büyük umutlarımız var. Nâzım diyor ya "İnsan denizin olmadığı yerde martı olmalı umut adına"… Biz başarmanın bilmekten, sevmekten, çalışmaktan ve cesaret etmekten geçtiğine inananlardanız. Ve önemli özelliklerimizden bir tanesi de işimizi canımızla, kanımızla yapmamız. Tiyatro sanatına hizmet etmeyi, ana baba mirası görmenin dışında bir vazife sayıyoruz. Onun için de zor olan şeyler kıymetlidir mantığıyla dünya prömiyerini yapmış ama Türkiye'de ilk defa oynanacak kült eserleri sahneleme cesaretini gösteriyoruz.

Bu bir üçlemenin son halkası. "Frankenstein", "Guguk Kuşu" ve "Esaretin Bedeli". Ama biz bunları filmlerden uyarlamıyoruz, hakikaten uyarlaması yapılmış yurt dışında oynanmış olan oyunların Türkiye prömiyerini yapıyoruz.

Esaretin Bedeli 16 Eylül'de 2. sezonunu açtı. Bu yıl da aynı yoğunlukta sahnelenecek.

6- Çolpan İlhan&Sadri Alışık Tiyatrosu uzun yıllardır unutulmaz izler bıraktı sahnelere. Sizi derinden etkileyen oyununuz hangisiydi? Hangi karakteri unutmadınız?

Frankestein benim için bir oyundan fazlası oldu. Harika bir üç sene geçirdik tüm ekip arkadaşlarım ve emeği geçenlerle. Hepsine teşekkür ediyorum. ''Esaretin Bedeli" ise hayran olduğum bir film. Filmdeki karakterler o kadar samimi o kadar başarılı yorumlanmıştı ki çok etkilenmiştim. Tiyatro metnini okurken de çok heyecanlandım ki karakterin kendi yorumumla oynamak istedim. Yorumlarken hep neden sonuç ilişkisi üzerine çalıştım. Red karakteri çok katmanlı, birçok farklı duygu geçişleri ve radikal geçişleri olan bir karakter. Filmdeki ''Umut sizi özgür kılar, korku tutsak eder" sözünden çok etkilenmiştim. Benim hayata bakışım da bu yönde. İnsan umudunu kaybederse yaşamayı kaybedeceğini düşünürüm. Umudu, huzuru, mutluluğu tutmayı başarmak lazım. İnsan insanın umududur.

7- Genç nesil için umut verici yollar açan bir eğitim yuvasının da başındasınız. Okulunuzun bu yıl için ne tür yenilikleri var? Kurslara katılmak isteyenlere tavsiyeleriniz neler?

Bazen, gençlerin içine düştüğü boşluğu görmek istemesem de, görüyorum. Görünce de elimi uzatıp onları oralardan çekip almak istiyorum. "Delikanlı, hayat, en hızla akan, yitip giden, yok olan kaynak… iyi değerlendir. Ne bir yerlere çarpacak kadar hızlı, ne de yavaş davranma" demek istiyorum. Hepimizin en acımasızca harcadığı ama en çok özlediğimiz şey değil mi gençlik? Amaçlarını daha genç yaşta saptayabilen gençler daha şanslılar, hedefe kilitleniyorlar. Eskiden sapmalar için bu kadar alan yoktu. Şimdi ne yazık ki öyle değil.

Gençleri de iki boyutta değerlendiriyorum. Asla yadsımadan. Çünkü gençlik demenin, yanlış bilmek olduğunu biliyorum. Hiçbirşey olmasa da sadece gençliğin insanı baştan çıkarmaya yeterli olabileceğini de. Gözlemim şudur ki; bir ne istediğinin, nasıl Bazen, gençlerin içine düştüğü boşluğu görmek istemesem de, görüyorum. Görünce de elimi uzatıp onları oralardan çekip almak istiyorum. "Delikanlı, hayat, en hızla akan, yitip giden, yok olan kaynak… iyi değerlendir. Ne bir yerlere çarpacak kadar hızlı, ne de yavaş davranma" demek istiyorum. Hepimizin yaşaması gerektiğinin, hayatın amacının amaçlı bir hayat olduğunun farkında olanlar var, bir de hayata daha yüzeysel, daha vurdumduymaz, daha farketmeden, algılamadan bakarak yaşamayı tercih edenler var. Ama farkında olursanız farklı olursunuz. Bir, bildiğimiz vitrinlik bir yaşam var, bir de çok bilemediğimiz derinlikli bir yaşam var. Mesela bir rüzgar sesi size şarkı söylüyor gibi gelebilir. Bir günbatımı size bir Van Gogh veya bir Monet tablosunu hatırlatabilir. Bir bülbül şakıması size bir şiiri veya bir şarkıyı anımsatabilir. Tercihler insanına bağlı şüphesiz. Herkes aynı şeyleri yaşar ama ''bazıları çok fazla şiir biliyor" diyor ya Oğuz Atay… aslında hepimiz aynı şeyleri yaşıyoruz ama bazılarımız çok daha fazla şey anlayabiliyor, hissedebiliyor,

farkedebiliyor. Taşa baktığında çiçek görebiliyor. İşte bu yüzden farklı ve fazlalıklı oluyor. Yüreğe dokunan birşeyi olmayanın kalbi nasıl konuşsun. İnsanın bir masalı, bir hikayesi olması için bindiği kayığın devrilmesi lazım. Kayığı devrilmeyenin hikayesi olmaz. Yani ıstırap çekmeyen ruhlar saadetten anlamazlar. İnsan çektiği ıstırap, katlandığı fedakarlık nispetinde sever. Gençler kendilerini tamamlamalı, tamamlamayı öğrenmeliler. Nasıl damla kendini tamamlayınca damlarsa aynı o şekilde. Onların damlaması için de bu lazım. Yalnız, ben gençlikten çok umutvar olduğumu açıklamalıyım. Sadri Alışık Kültür Merkezi'nde bu istekte, bu çabada, bu felsefede bir sürü gence tanıklık ediyorum. Herkes oyuncu olacak diye birşey yok şüphesiz. Ama düşünen, soru soran, merak eden gençliğe toplumumuzun ihtiyacı var. Nefsinin öğretmeni, vicdanının öğrencisi olması için gençlerin bireyleşme süreci, merak etmek ve soru sormaktan geçmeli ki zaten bu felsefenin temelidir. Okuyan insan düş kurar. Düş kuran düşünür, düşünen insan soru sorar. Soru soran ise birey olur. Didem Madak'ın dediği gibi ''Cevap verenlerle değil, soru soranlarla ilgilenin"… Gençler baktığı pencereleri temiz tutmalıdır. Eğer, pencereleri kirliyse bütün çiçekler çamur gözükür onlara. İzlemenin (sinema,tiyatro), okumanın ve gözlemlemenin kendilerine kattığı değerin farkında olmalılar. Benim doğduğum evde yedi yaşından beri günde iki saat okuma saati vardı. Babam veya annem başımda dururdu, istersen okuma… Bu alışkanlık bende hiç kaybolmadı. Eğer sizin mesleğiniz, hayatı insanlara anlatıyorsa, siz, hayatı o insanlardan daha iyi tanımak ve bilmek zorundasınız. O yüzden de tanımak ancak söylediğim şekilde olur.

8- Tam burslu konservatuvar eğitiminiz hakkında bilgi verir misiniz?

Sadri Alışık Kültür Merkezi gerek Akademisi , gerek Konservatuvarı ile sadece eğitim veren biryer değil aynı zamanda bir felsefe bizim için. Oyunculuk gibi bir meslek sahibi olmak isteyen amaçlarını daha genç yaşta saptayabilen gençler için alanlar açmak ve onları kültüre sanata kazandırmak, gelişimlerine katkıda bulunmak önemli bir sorumluluğumuz. Biz de bu farkındalığa aracılık ediyor, 2 yıllık tam burslu Konservatuvarımız ve Akademimizle onlara hizmet etmek için çabalıyoruz.

9- Yeni sezonda izleyicileri ne tür sürprizler bekliyor?

Yeni projemiz Amadeus Mozart . Bu sene onu yapacağız. Gene aynı şekilde bir proje. Heyecanımız büyük. Mozart çok genç yaşta kaybettiğimiz önemli bir müzisyen. Oyun DS Londra'da oynuyordu. Telifini almak için oyunun bitmesini bekledik. İddialı ve büyük bir proje, umarım başarırız.

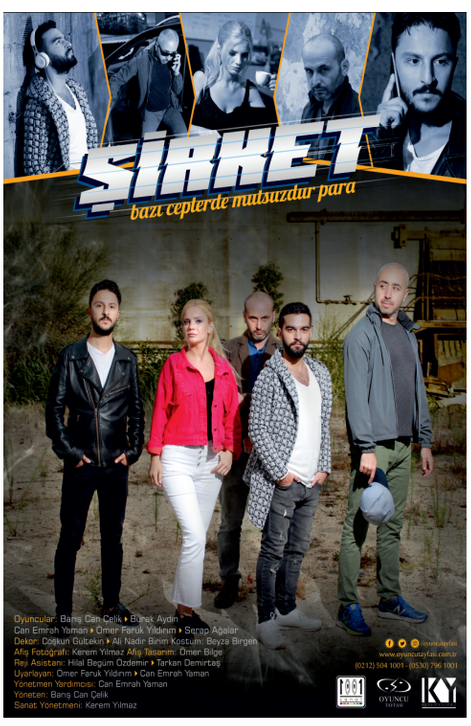
15. yılımızda repertuvarımıza eklediğimiz

3 yeni oyunumuzla karşınızdayız...

15 yıldır sahnelerde

15. yıl

/oyuncutayfasi www.oyuncutayfasi.com.tr

OYUNCU TAYFASI · KEREMYILMAZ · 1001 SOLO

GÜZELLİKLER EVİ (DÂRÜLBEDÂYİ)

NEDRET GÜVENÇ

Bu yıl 100'ü aşkın yılını deviren 1914-2019 İstanbul Şehir Tiyatroları bir ana tiyatrodur. Kuruluş ismi Dârülbedâyi olan tiyatromuzu, dönemin belediye başkanı Cemil Topuzlu, belediye bütçesinden tam tamına 3000 lira tahsis ederek ki o döneme göre oldukça büyük bir meblağ, kurmuştur. Ancak araya savaş girince 1914-1918 savaş sonrası işe koyulmuş ve perdeler açılmış. İlk iki kurucu Muhsin Ertuğrul ve Reşat Rıdvan… Giderek kadrolaşan tiyatronun diğer kurucu büyükleri Galip Arcan, Behzat Butak, Fehim Efendi, Küçük Kemal, Büyük Kemal (H. Kemal Gürmen), Nurettin Şevkati, Raşit Rıza, Ahmet Muvahhit, Doktor Emin Belliğ, Hazım Körmükçü, Vasfi Rıza Zobu... Başlangıçta Ermeni ve Rum hanım sanatçılarımızla tamamlanan kadroya, zaferden sonra Bedia Muvahhit, Şaziye Moral, Necla Sertel, Neyyire Ertuğrul giderek Feriha Tevfik, Şevkiye May, Cahide Sonku, Melek Kobra ve Semiha Berksoy katılmış. İlk oyunun ismi "Çürük Temel"… Bu sevimsiz isme rağmen Şehir Tiyatroları oldukça sağlam temeller üstüne kurulmuş ve kendi geleneğini yaratmış. Nedir bu gelenek... Önce disiplin… Muhsin Ertuğrul'un acımasız ve ödünsüz disiplini ile 100 yıldır perdeler ölüm hariç tam vaktinde açılır. Yıldız sistemi hiç olmamış. Her sanatçı oynadığı büyük ya da küçük rolle aynı potada kaynamış. Dışarıda istediğin kadar şöhret ol içeride bu sökmez. Yıldızlık tasladığın anda figüransın, bayrak tutarsın. Örnek, ünlü oyuncu Suavi Tedü ağabeyimiz, Romeo'yu oynarken, şımarmasın diye haftada iki gün çocuk oyunlarında dans edip şarkı söyleyerek figürasyona gönderilirmiş. Muhsin Hoca'nın bir başka geleneği de her sezon açılışında Dram Tiyatrosu'nda Shakespeare, Komedi Tiyatrosu'nda da Moliere oynamakmış. Ve tabii repertuar başta

Fotoğraf: André Antoine, Dârülbedâyi'nin ilk Edebi Heyeti arasında. Oturanlar: Emin Bülent - Mehmet Rauf - Abdullah Cevdet - Müfit Ratip - Ahmet Haşim - Tahsin Nahit - André Antoine - Abdülhak Hamit - Rıza Tevfik - Yahya Kemal - Yakup Kadri… Abdülhak Hamit'in arkasında ayakta tercümen Bedî Bey… Abdullah Cevdet'in arkasında ayakta Âsım Bey [1].

Fotoğraf: Mahmut Ratip – Ahmet Muvahhit – Muhsin Ertuğrul – Raşit Rıza Samako - Onnik Binemeciyan – İ. Galip Arcan – Behzat Butak, 1924. [2].

tüm dünya klasikleri olmak üzere yerli oyunlara özellikle ve ısrarla teşvik için genç yazarlara açıkmış. Çünkü hep biliriz ki bir ülkenin tiyatrosu yazarı ile var olur ve olacaktır. Ana tiyatrodur... Dedim ya, bakın hangi tiyatrolara can vermiş. Raşit Rıza Tiyatrosu, Muammer Karaca, Avni Dilligil, Ali Poyrazoğlu, Tevfik Gelenbe, Gazanfer Özcan&Gönül Ülkü, Gülriz Sururi&Engin Cezzar, Hakan Altıner, Gencay Gürün, Dilek Türker, Müjdat Gezen, Yiğit Sertdemir ve Kemal Kocatürk Tiyatrosu. Kaybettiklerimizin kabrine yıldızlar yağsın, kendi tiyatrosunu kurup perde açan sanatçılarımıza da sonsuz başarılar diliyorum. Şehir tiyatroları aynı zamanda eğitici nitelikte bir okuldur hem oyuncular hem seyirciler için. Yönetmeliğimizde de bu madde açık seçik belirtilmiştir, tüm özel tiyatroların mecburen daha ekonomik ve avangard (yenilikçi) oyunlarına karşın şehir tiyatroları zengin bütçeli, çok kadrolu oyunlar oynamak, yerli ve yabancı çeşitli eserlerle seyirciye ulaşmak zorundadır. Zaten tiyatro denen bu yüce sanatın amacı budur. Seyirciyi bilinçlendirmek, ruhuna ve belleğine ulaşıp ona eleştirel ve farklı bakış açıları verebilmek, bir yandan eğlerken bir yandan düşünce melekelerinin, empati ve sorgulama yeteneklerinin gelişmesine yardımcı olmaktır. İbadethanelerde din adamları vaazlarında nasıl tüm ahlaki ve insani akideleri savunan telkinlerde bulunuyorsa bizler de sahnelerimizden seyircilerimize o disiplinle, aynı insani ve ahlaki akideleri savunuyoruz. Açılan perdelerin çoğu eğlencelidir ama alttan alta işleyen, bilinçsel bir doku vardır ki, toplum kontağının azaldığı, birliktelik bilincinin erozyona uğradığı şu zor günlerde tiyatro salonları bu beraberliği sağlayabilir. Ne derecede başarılı oluruz bilinmez ama, bizim için okyanusa geri fırlatılan deniz yıldızları gibi birkaçına can versek yeter. İşte bu yüzden tiyatro hecir altına alınamaz, hiçbir devlet politikasına alet edilemez, sansür o sanatın gelişip, gönenmesine darbedir, ne kadar özgür bırakılırsa o kadar yaratıcı ve Dârülbedâyi (Güzellikler Evi) olur. Bazı fanatiklerin ve zındık iddiaların aksine, bir insanlık sanatı olan tiyatro zaten kendi politikasını içerir. Ayrıca ödenekli tiyatrolarımızın giderleri kimsenin cebinden çıkmıyor ki. Ayrılan bütçe halkımızın vergileri ve ülkemizin değerli getirilerine dayanmaktadır. Bir ülkenin sanatını desteklemek görev, kösteklemek suçtur. Ne demiş büyük önder, **Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.** Bu unutulmasın.

Fotoğraf: Bursa turnesi sırasında, Bedia Muvahhit ve Şehir Tiyatrosu'nun erkek sanatçıları bir arada, 1931 [3].

Fotoğraf: 1935'li yıllarda Şehir Tiyatrosu Komedi Sahnesi'nde (şimdiki Ses Tiyatrosu) seyirciler (© Salâhaddin Giz) [1].

Ve bugün, 1914 yılından bu yana, ödenekli ve özel bütün tiyatrolarımız, bence birer **Dârülbedâyi** yani **Güzellikler Evi**'dir. Bu nedenle bu yıl ülke sathında perde açan bütün oyuncularımızı ve emekçilerimizi kutluyorum ve şu zorlu günlerimizde birliktelik mücadelemizi paylaşmaya davet ediyorum.

Fotoğraf Kaynakça:

[1] "*Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu 1. Cilt*", Refik Ahmet (Sevengil), Kanaat Kütüphanesi, 1934.

[2] "*Doğumunun Yüzüncü Yılına Armağan - Muhsin Ertuğrul*", Gökhan Akçura, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları, 1992.

[3] "*Bedia Muvahhit – Bir Cumhuriyet Sanatçısı*", Gökhan Akçura, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları, 1993.

THE KING'S SPEECH YA DA ZORAKİ KRAL ÜZERİNE

MERAL KARAMUK UĞURŞAN

Fotoğraf: Oyundan bir sahne. Kral VI. George halka BBC radyosundan savaşa girecekleri bilgisini veriyor.

Bir kral kekemeyse dünyayla iletişimini nasıl kurar? Halk ve saraylılar üzerindeki izlenimi ne olur? Konuşma bozukluğu onu diğerlerinden farklılaştırırken, ciddiye alınmaması gereken bir kişilik olduğunu mu gösterir? Kekemelik bir kral için kraliyet ağırlığını taşıyamamasına neden olan büyük bir zorluk, bir engel midir yoksa kralların da diğer tüm insanlar gibi kekeme olabilme ve bunu tüm ünvanlarından ayrı biçimde yaşama hakları var mıdır? Bir insan kral dahi olsa kendi kararları üzerinde her zaman hak sahibi midir ya da kurulu düzen onu bir maşa gibi kullanıp dilediği yere yerleştirmekte (ya da en azından baskı yapmakta) ve ağzına dilediği sözcükleri oturtmakta serbest midir? Hangisi?

The King's Speech, İngiliz oyun yazarı ve senarist David Seidler'in 2010 yılında önce senaryosunu yazdığı ve ardından 2012 yılında tiyatroya uyarladığı bir eser. Adından sıkça söz edilmesinin nedeni bol ödüllü olmasının yanı sıra işlediği konunun ilginçliğidir. Oyunu ilginç kılan konuya geçmeden önce oyun yazarı David Seidler'den biraz söz etmek isterim. Şu an 82 yaşında olan David Seidler bir Yahudi ailenin çocuğu olarak Londra'da doğup büyümüş. Londra'daki evleri İkinci Dünya Savaşı sırasında bombalandıktan sonra aile Surrey bölgesine göç eder. Sonra da Amerika'ya yerleşirler. Amerika'ya yolculuk yaptıkları gemi, üç gemiden oluşan bir konvoya dahilmiş. Gemilerden biri Kuzey Afrika'dan İtalyan savaş esirlerini taşıyormuş. Bu gemi Alman U botları tarafından batırıldığı sırada bu olaya şahit olan David Seidler henüz üç yaşındayken kekemelikle tanışmış. Yazar çocukken yaşadığı savaş travmaları nedeniyle konuşmasında başlayan bu bozuklukla çok uzun yıllar mücadele etmiş. New York'ta eğitimini sürdürdüğü sıralarda 16 yaşına kadar devam eden kekemeliğinde özellikle 'F' harflerini söylerken zorlanan yazar, bu duruma hayatı boyunca katlanmak zorunda kalmaktan korkarak kendi kendine yardımcı olmaya karar verir ve okulda sahnelenen bir tiyatro oyununda küçük de olsa bir rol alarak iyileşme yolunda adımı atar. Ardından Cornwell Üniveritesi İngilizce bölümünü bitirir.

Yazdığı ilk öykü bir 'Penny (düşük değerli İngiliz metal parası)' nin elden ele dolaşırken başından geçen maceraları anlatan '' The Adventures of a Penny". David Seid-

Fotoğraf: Oyun sonrası tüm oyuncularla birlikte bir anı fotoğrafı.

ler çocukken Kral VI. George radyodan savaşla ilgili bir konuşma yapmış. O dönemde VI. George kekemedir ve İngiltere'nin İkinci Dünya Savaşı'na girme kararını radyodan halkına seslenerek bildirmiştir. Kekeme kral, yazarın kahramanı haline gelirken, ayrıca ona kendi kekemeliğini yenmesi konusunda umut da vermiştir. Çünkü VI. George'un aldığı konuşma terapileri işe yaramış ve radyo konuşması neredeyse kusursuz olmuştur. Bu olayın etkisini hafızasında uzun yıllar tutan yazar nihayet 1970'li yıllarda konuyu araştırıp Kral'ın kekemeliği hakkında bilgi toplayarak bir senaryo yazmaya karar verir. Öncelikle Kral'ın dil terapistliğini yapan Lionel Logue'nin oğlunu bularak ondan babasının Kral'ın terapisiyle ilgili tuttuğu notları ve diğer bazı bilgileri edinmek ister fakat bunun için Ana Kraliçe Elizabeth'den izin alınması gereklidir ve Kraliçe, kendisi yaşadığı sürece böyle bir projenin hayata geçmemesini bildirince David Seidler bu konuyu bir kenara bırakır. 2002 yılında Ana Kraliçe Elizabeth'in ölümünden sonra 2005 yılında The King's Speech'in ilk taslağını hazırlar ve önce senaryoyu, ardından da sahnenin teknik olanaklarının konuyu işlemesine daha elverişli olacağını düşünerek tiyatro oyununu yazar.

David Seidler hayatı boyunca pek çok hastalıkla mücadele etti. Ama yazmaktan asla vazgeçmedi. Televizyon, sinema ve tiyatro için onlarca eseri bulunan yazar, özellikle The King's Speech ile Academy Award ve BAFTA başta olmak üzere birçok nitelikli ödülün sahibi olmuştur.

Eserin ana karakteri olan İngiliz Kralı VI. George, York Dükü Prens Albert olarak da bilinir. 1895 yılında İngiltere'de doğmuş ve 1952 yılında ölmüştür. Kraliçe II. Elizabeth ve Prenses Margaret'in babasıdır. 12 Aralık 1936'da kardeşinin tahttan çekilmesinin ardından resmen kral ilan edildiği sırada yoğun biçimde kekemelik sorunu yaşıyordu. Bu sırada İkinci Dünya Savaşı patlak vermek üzereydi ve VI. George, Amerika Başbakanı Roosvelt ile yakın dostluk içindeydi. İngiltere'nin İkinci Dünya Savaşı'na müttefik devletlerle birlikte gireceğini radyo aracılığıyla halkına ve tüm dünyaya duyurması gereken Kral, kekemeliğinin verdiği huzursuzluk ve baskı nedeniyle büyük sıkıntı yaşıyordu. İşte Chesterfield Pomagranate Theatre'de Paul Taylor Mills Company oyuncularının sergilediği oyun tam da bu noktadan başlıyordu. Konuşması düzgün olmayan bir Kralın ülkeyi dış uluslara ve kendi halkına nasıl temsil edebileceği konusunda herkesin endişelerinin olduğu bir sırada, Kraliçe bir dil terapisti bulur ve Kral başlarda buna karşı çıksa da başka çaresi kalmadığı için yardım almayı kabul eder. Terapist, sıradan biri değildir. Aslında aynı zamanda bir seslendirme sanatçısı ve aktördür de. Kendi geliştirdiği özel bazı terapi teknikleri vardır ve Kral'ı tüm ünvanlarından soyutlayarak karşısına alır. Krala daha önce hiç kimsenin davranmadığı kadar sıradan, açık ve net tavırlar sergiler. İki erkek arasındaki ilişki Kral ve hizmetkarı, terapist ve hastası, öğretmen ve öğrencisi olmaktan çıkarak, insan olmanın en derinindeki öze, egoya, korkulara, maskelere ve tüm sonradan

giydirilmişliklere inerek bunların hepsinden soyutlanır. Ruhunun mahremine inilen Kral, üzerine yapışan ağırlıklardan kurtulduğunda dilinde çözülme başlar. Bazen dans ederken şarkı söyleyerek, bazen en sevdiği şiiri okuyarak ama illa ki alışılmadık ve sıradışı yöntemlerle ilerleyen dersler esnasında Kral ve terapisti arasında derin bir dostluk gelişir. Tüm dünyaya sesini duyuracağı o büyük günün öncesinde Kral heyecanlı ama kendinden emin tavırlarla etrafındaki dalkavuklara aldırmadan konuşma metnine konsantre olur.

Başrol oyuncusu Chris Casey, 2009 yılında tamamladığı tiyatro eğitiminin ardından English Theatre of Hamburg'da Lyle Kessler'in 'Orphans' oyununda rol almış. Son dört sezondur da Paul Taylor Mills Company ile çalışan aktör şu sıralar Proper Job Theatre Company'de Oscar Wilde'ın 'Dorian Gray'in Portresi' romanından sahneye uyarlanan 'Dorian' oyununda Harry rolünde oynuyor. The King's Speech'deki oyunculuğu ise görülmeye değerdi. Kekemeliğin, taklit edildiğinde ne denli yapay durabileceği ortadayken, aktörün sahnede neredeyse gerçek bir kekeme gibi konuşması, kekelemeye başladığında sinirlenmesi ve terapilerin ardından eline aldığı konuşma metnini okurken seyirciye yansıttığı heyecan muhteşemdi. Tüm oyun, ardı ardına güçlü dinamiklerle beslenmiş diyaloglarla ilerlerken temponun ve devinimin akıcılığı, seyircinin dikkatini hep sahnede tutmaya yetti. Kralın terapisti rolündeki deneyimli oyuncu Paul Lavers, oyunun ikinci önemli kahramanı olarak, Kral'la aralarında gelişen ilginç dostluğu destekleyecek tüm noktaların hakkını verdi. Oyunun ikinci sahnesinde Kralın tahtına teklifsizce otururak VI. George'dan uyarı almasına karşın, oturduğu şeyin yalnızca bir koltuk olduğunu ve neden oturmaması gerektiğini anlamadığını söyleyerek Kral'a karşı çıktı. Aşağıdaki replik, ikisi arasındaki konuşmadan bir alıntı.

King George VI: (Sees Logue is sitting on the coronation throne) What are you doing? Get up! You can't sit there! GET UP!

Lionel Logue: Why not? It›s a chair.

Basit ama çok kullanışlı bir dekorla saray, terapistin evi, terapistin ofisi ve daha pek çok mekan aynı anda kullanılabilmiş. BBC radyo yayınlarının cızırtılı biçimde verildiği eski bir radyo ise sahnenin sol köşesinde oyun boyunca durdu ve bize haberler vermeye devam etti. Döneme uygun kostümlerin ve objelerin de yerli yerinde, fazla abartılmadan kullanıldığını söylemeden geçemeyeceğim. Kraliçe rolündeki Charlotte Haines, genç yaşına rağmen sahnedeki duruşuyla gerçek bir kraliçenin asaletini sergiledi. Winston Churchill'i canlandıran Dominic Mcchesney'in Churchill'e olan benzerliği ise şaşırtıcıydı.

Daha önceki yıllarda Londra'da başka topluluklarca sergilenen 'The King's Speech' her yaştan ve kesimden izleyicinin dikkatle izleyebileceği türden, psikolojinin derinliklerine ironiyle inen nitelikli bir oyun. Bazı oyunlar, sahnelenmeseler dahi, yalnızca metindeki üstün üslup nedeniyle okunduklarında insanlar üzerinde aynı etkiyi bırakabilirler. Bu oyun hem okunduğunda hem de sahnelendiğinde derin etki bırakacak dokunaklı bir oyun.

Oyunun künyesi ise şöyle:

BERTIE, YORK DÜKÜ, KRAL VI. GEORGE : CHRIS CASEY

LIONEL LOGUE: PAUL LAVERS

ELIZABETH, YORK DÜŞESİ: CHARLOTTE HAINES

MYRTLE LOGUE: ERIN GERAGHTY

BAŞ PİSKOPOS LANG: RICHARD STEMP

WINSTON CHURCHILL: DOMINIC MCCHESNEY

DAVID, GALLER PRENSİ: PAUL CLEVELAND

KRAL V. GEORGE: CHRISTOPHER LYNE

YAPIMCILAR: STUART BURROWS, JONNY CLINES

YÖNETMEN: ROB MCWHIR

TÜRKİYE TİYATROSU'NDA BİR İLKE TANIKLIK ETMEK

NEDİM SABAN

Sanatta Yeterlilik programında olmam nedeniyle birkaç yıldır derse yetişmek için sık sık kısa maraton koşularına çıktığım Anadolu Üniversitesi'nin güzel kampüsünü 26 Ağustos'ta, bu kez çok farklı bir nedenle ziyaret ettim. Sınıf arkadaşım Esen Poyraz, yüksek lisans tezi için Alevi/ Bektaşi kültürümüzün ritüellerini ve bu ritüellerin tiyatral yapılarını incelemiş, daha sonra tez danışmanı Prof. Ebru Gökdağ ile bu araştırmanın derinleştirilmesi için konuyu bir TÜBİTAK projesine dönüştürmüştü. Proje kapsamında Eskişehir ve köylerinde bir çok ceme gidilerek cemler kayıt altına alınmış, cemleri yürüten dedeler, cem hizmetlileri ve Alevi cemaati ile röportajlar yapılmıştı. Bu saha çalışması ile akademide alışılagelmiş masa başı çalışma yönteminin ötesine geçilerek sahadan elde edilen bulgularla yeni kaynaklar üretilmesi amaçlanmıştı. Proje, birçok anlamda ilkleri taşıyordu.

Esen , Anadolu Üniversitesi Sanatta Yeterlilik Programına giriş sınavında karşıma çıkan ilk kişi olmuştu. Çok yardımsever biriydi , beni önce doğru yerde olduğuma (sınav yeri olarak), sonra da doğru yerde olduğuma (başvurduğum okul olarak) ikna eden kolaylaştırıcı faktörlerdendi. Keşke yaşına başına bakmadan, hem de farklı bir kentte böyle bir maceraya sürüklenenlerin karşısına hep Esen gibi insanlar çıksa! Bu seferki kampüs karşılaşmamızda ise roller tersine çevrilmişti. Sınav heyecanıyla titreyen ben değildim artık, oydu! Şanslıydı tabi çünkü bu güç çalışmanın yürütücülüğünü Prof. Ebru Gökdağ üstlenmişti!

Benim de eğitim alma şansı yakaladığım Ebru Hoca, alanında en genç profesör olmuş isimlerden biri. Amerika'da Nebraska Üniversitesi'nde tamamladığı doktora tezinde Augusto Boal ve Türkiye'de Ezilenlerin Tiyatrosu'nu işlemiş. Son olarak, "Köylü Tiyatrosu Geleneği ve Forum Tiyatro" adlı bir kitap yazmış. Tiyatro alanında Türkiye'de sayı ve çeşitlilik olarak en fazla projeye imza atmış kişilerden biri, belki de birincisi. Yürütücülüğünü yaptığı projeler sayesinde Avrupa, Kuzey Amerika ve bazı Orta Doğu ülkelerinde sanat alanında ciddi bir sanatçı ağı kurmuş ve çalışma alanında özellikle Avrupa'da proje ortağı olarak en çok talep edilen sanatçı/araştırmacı konumuna gelmiş. Şu anda devam eden "CitizensLab" başlıklı bir uluslararası projede çalışıyor. Ancak Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Sahne Sanatları Bölümü tarafından gerçekleştirilen "Eskişehir'de Yapılan İkrar ve Görgü Törenlerinin Dramatik Özelliklerinin İncelenmesi" adlı proje bu konuda çok deneyimli Ebru Hoca için de bir ilki taşıyor!

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın bir kuruluşu olan, bilimsel ve teknolojik araştırmaları destekleyen TÜBİTAK'ta ilk kez bir tiyatro eğitimi projesi kabul görmüş. Bir yılı aşkın bir süredir üzerinde çalışılan bu projenin yeni sanat projelerine de öncülük etmesi bekleniyor. Kültür sanatta bilimsel araştırmalar böylece daha derinlik kazanacak. "Proje kapsamında ortaya konan veriler bilimsel bir çalışma altında arşivlenip, Türk kültür arşivine eklenecektir. Böylece sahne sanatları odaklı böyle bir çalışma bu alanda bir ilk olacaktır. İlk olmasından esasla proje kapsamında kullanılacak sistematik yöntemin, sahne sanatları araştırmacıları ve akademisyenler için benzer araştırma projelerinde kullanılmak ve geliştirilmek üzere temel bir örnek/model olacağını düşünüyoruz. Proje sonuçları, Türkiye'de sahne ve gösteri sanatlarının gelişmesi için bilimsel veriler sunacaktır. Bu verilerin devlet, belediye, özel ve amatör sanat toplulukların sanat politikalarının gelişmesine katkı sağlayacağını düşünüyoruz. "

Prof. Ebru Gökdağ'ın , Anadolu Üniversitesi E Gazete'de 28 Ağustos 2019'da söylemiş olduğu gibi, kültür sanatta bilimsel araştırmalar böylece daha derinlik kazanacak.

Türkiye Tiyatrosu'nun belki de dönüm noktalarından biri sayılabilecek bir günde, tarihe tanıklık etmek benim için son derece heyecan vericiydi. Ancak itiraf etmem gerekirse, ben de Esen kadar heyecanlıydım. Konu benim açımdan o kadar çok bilinmeyenli bir denklemdi ki! Alevi Bektaşi kültürüne yabancıyım, ritüelleri bilmiyorum, bir de işin içine TÜBİTAK gibi ciddi bir kurum girmiş, sanatın bilimsel verilerle ölçümlenmesinden söz ediliyor. Kuşkusuz bir sanat yapıtında en güzel özelliklerden biri öznellik ve görecelilik! Sizin kötü bulduğunuz bir yapıt, başkasının hayatına öyle bir dokunur ki, aniden o yapıtı değil, kendinizi sorgular hale gelirsiniz. Bu nedenle bilimsel veriler ve dogmaları red eder sanat. Öte yandan, bilimi sanata bir yol haritası olarak kullandığınız zaman da afallayabilirsiniz. Bilimsel olarak çözümlenen ve formülize edilen bir çıkarım her sanat eserinin dokusuyla uzlaşmaz çünkü. Hele hele dini dogmalar ve sorgulanmadan uygulanan ritüelleri bir sanat eserinin çözüm yöntemine dönüştürmek hem cesaret, hem de tabu!

Zaten konferansın daha başlarında arka sıralardan hemen birkaç itiraz yükseldi. İtirazlar, genel olarak, bu çalışma-

ların iyiniyetini sorgulamamakla birlikte, baskı altında olan bir cemaatin kültürel yansıması ve ibadeti olan cem törenlerinin içinin boşaltılmasına neden olacağı yönündeydi. Siyasi söylemlerden alışageldiğimiz gibi, bazen güvendiğimiz bir gazetenin manşetine bile aşağılama olarak yansıyan "Tiyatro" sözcüğü burada da bir aşağılanma olarak algılanıyor, "bizim kutsal alanımız neden tiyatroya çevriliyor" gibi bir yakınma oluşuyordu. Tiyatro kavramı 'sahici olmadığı, -mış gibi yaptığı için bir ibadetin özü ile bağdaştırılamıyordu.

Eskişehir Alevi kanaat önderleri arasında saygın bir isim olan Proje Danışmanı İlyas Küçükcan, konunun kültürel hassasiyetle ilgisi olmadığına, dini ritüellere zaten dokunulmayıp, ritüellerin tiyatral bir araştırmaya kaynaklık ettiğine değindi. Öğr. Görevlisi Esen Poyraz da, "töreni değiştirmek" gibi bir niyet taşınmadığını, törensel öğelerin tiyatroya katkılarının araştırıldığını bir kez daha vurguladı. Proje sonuç raporunun tamamlanmasının ardından artık cem törenlerine değil, sadece cem törenlerinin incelenmesi ile elde edilen bulguların bu ibadetin bağlamından ayrılarak tiyatral anlatımlara nasıl katkı sağlayacağı üzerine yoğunlaşılacaktı.Zaten projeye destek veren kuruluşlar arasında bulunan Eskişehir Alevi Toplumu, dernek, vakıfları ve özellikle Alevi Dedeleri de yanıt vererek bu tutucu bakış açısını çürüttüler. Alevi Cemaati ile ortak yürütülen bu çalışma yöntemi, masabaşı bir araştırmadan ötede olduğu için, projeye ayrı bir değer katmıştı.

Bu çalışma aslında Anadolu topraklarında var olan kültürel zenginliğe bir dönüş önerisiydi. Batıya öykünen tiyatromuzun zamanla yitirdiği anlatım kaynaklarını arayışı için bir hafıza tazelemesiydi. Cem törenleri ve Alevi ritüelleri bir metod olarak kullanılarak, Türkiye Tiyatrosu'nun özüne dönmesi hedefleniyordu.

Tiyatronun çıkış noktasını oluşturan ritüel konusu, tiyatro tarihi kitaplarının ilk bölümlerinde yer alır, ancak ben nedense hep ortalardan bir yerden, 20. Yüzyıl Batı Tiyatrosu'ndan başlamayı tercih ederim. Bu nedenle Türkiye'de tiyatroyla uğraşan pekçok kişi gibi ben de konuya uzağım. Batılı tiyatroyu tercih etmemin nedeni Batı'da tiyatro eğitimi almış olmamın ötesinde, belki de Türkiye'de vurulduğum tiyatro sanatının hep Batılı formlara göre hareket etmesi. Yeniyi bile Batının kalıplarını ters yüz ederek arıyoruz.

Esen Poyraz'ın cem töreni ritüellerini tiyatral bakışla incelemesi ise, Batı Tiyatrosu'nda alışılagelmiş izleyen/izlenilen ilişkisini kırarak, yeni bir deneyim edinilmesini öneriyor. Öncelikle Batı Tiyatrosu'nda alışılagelmiş izleyen izlenen ilişkisinin Türk Tiyatrosunu yüzyılı aşkın bir süredir baskıladığı, ancak bu yaklaşımın yeniden değerlendirilmesi gerektiğini savunuyor. Köklerimizden beslenen modern bir Türkiye Tiyatrosunun oluşabilmesi için seyircinin katılımcıya dönüşmesinin elzem bir konu olduğunu vurguluyor. Oynama ile seyretme arasındaki keskin çizginin nasıl kırılabileceği ve seyirciyi eyleme geçirerek, nasıl edilgenlikten kurtarılacağı ve aktif nasıl katılımcıya dönüştürülebileceği konusunda cem törenlerinde gerçekleştirilen ritüellerden örnekler veriyor. Böylece Batı'nın bizi mahkum ettiği, oynayanın seyredene yüksek bir yerden hükmetme duygusu yerine yeni bir deneyimleme öneriyor. 20. Yüzyıl Tiyatrosu'nun önce sahne kalıplarını kırarak, yenilikçi bir seyir alışkanlığı arayışı içinde olduğunu biliyoruz, ancak yine de oynayan ve seyredenle sınırlı kalıyor bu. Oysa, tiyatro kitaplarının ilk sayfasında yer alan ve nedense atlayageldiğimiz ritüellerde çok daha derin bir dönüşüm ve özdeşleşme yatıyor.

Batıda pekçok yönetmen, bazen yeni biçem arayışları, bazen çok kültürlülüğe yaklaşımın siyasal olarak zenginleştiriliciğine kapılarak yüzlerini Doğu'ya çevirdi zaman zaman. Peter Brook, Robert Wilson ve İstanbul Tiyatro Festivalinin gözde yönetmenlerinden Robert Lepage gibi pekçok ismin bu yönde denemeleri var. Ancak, Lepage'ın son aldığı eleştiriler yabancı kültürleri aşağılayan, malzeme olarak kullanan ya da kültürel hiyerarşinin en altına koyarak, üstten bakan, hatta "izleyen" Beyaz Amerikalı bakışı olarak eleştiriliyor.

Cem törenlerinde ise dışarıdan bakış yerine, içselleştirme var. Hiç bilmediğiniz bir karakterle özdeşlik kurmaya çalışıp, duygusal bağlar geliştirmek yerine, bir dönüşüm

yaşıyorsunuz. Bu durumda töreni yöneten Dede, bir yönetmenin yetilerini taşıyor. Ancak, bu çalışma ile tiyatro yönetmeninin de tanımı ve işlevi yeniden sorgulanıyor. Tiyatro yönetmeni bir sahneye koyucu olarak sahneden çekilmek yerine, aynen 20. Yüzyılın önde gelen yönetmenlerinden Tadeusz Kantor gibi, dönüşüm tamamlanana kadar, etkin olmaya ve etki yaratmaya devam ediyor. Kantor'un tiyatrosundaki objeler,nasıl sıradan bir aksesuar değilse, cem töreninin de aksesuarları törenselliği tamamlıyor. Alevi Dedelerinin tören yönetimi nasıl değişim ve dönüşümü tetikleyen en önemli güçse, cem törenlerinden çıkarım yapılarak, çağdaş tiyatroda aktif hale getirilen bir yönetmen de yaratılmış oluyor.

Prof. Ebru Gökdağ, Esen Poyraz'ın danışmanı olarak yürüttüğü projeyle ilgili olarak:

Ülkemizde çağdaş Türk sahne ve gösteri sanatlarına yol göstericilik yapacak çalışmaların yeterli olduğunu maalesef söylemeyiz. Türkiye'de sahne sanatları alanında yapılan bilimsel çalışmalara bakıldığında büyük oranda Batıda gelişmiş sanatsal faaliyetler üzerinden yapılmakta olduğunu görürüz. Ayrıca bu çalışmalarda, yine batılı kaynaklar ve literatür kullanılmaktadır. Ülkemizde sahne sanatları alanında Halk Tiyatrosu Geleneği ve Köylü Tiyatrosu Geleneği üzerine değerli çalışmalar yapılmış olmasına karşın, Anadolu'nun zengin coğrafyası göz önüne alındığında yapılan çalışmaların halen yeterli olmadığı ve bu alanda halen kaynak eksikliğimiz olduğunu söylemek yanlış olmaz. Dünya'nın sahne ve görüntü sanatlarında öncü olan ülkelerinde çokça incelenen sanat, din, dinsel ritüeller ve performans ilişkisi ülkemizde tüm yönleriyle, özellikle Anadolu kültürünün içerdiği birbirinden çok farklı ve çeşitli ritüellerin ele alınmamış olduğundan, bu projenin ülkemizde önemli bir açığı kapatacağı kanaatindeyim. Proje sonuçları ile Türkiye'de sahne ve gösteri sanatlarının gelişmesi için saha çalışmasına dayalı yeni veriler sunmayı hedefliyoruz. Ayrıca proje, Türk- İslam inanç biçimlerinden olan Alevi - Bektaşi ritüellerini sahne ve gösteri sanatları alanında yapacağı araştırma yöntemi ile inceleyen ilk çalışma olacaktır. " diyor. (Anadolu Üniversitesi, E Dergi, 28 Ağustos 2019)

Araştırmacı, yazar İlyas Küçükcan, Alevi Dedesi Mehmet Demirtaş, Prof. Dr. Haluk Erdem, Suphi Öztaş'ın da konuşmacı olarak katıldığı sonuç paylaşım toplantısında Prof. Gökdağ, Batıya öykününce diyalog gücünü yitiren ve monoloğa sığınan tiyatronun özüne dönmesi, beraber oynayan insan kavramının yeniden geliştirilmesiyle, Anadolu geleneğindeki paylaşım öğesinin öne çıkarılacağına inanıyor. Bu da aslında bana tiyatronun ana meselesini sorgulatıyor. Cem Törenlerinin dramatik yapısının incelenmesi çok daha zengin bir tiyatronun önünü açar kuşkusuz ama en önemlisi, tiyatronun ana meselesi olan iyi insan yaratma sorunsalını ortaya koyar. Sahi tiyatronun, insanı insana insanla anlatan sanat olarak kabaca tanımlanmasından öte, iyi insan yaratmak gibi bir derdi yok mu? Olmamalı mı?

Bundan 75 yıl önce geleneksel tiyatromuz üzerine araştırmalara başlanmış ve bilindiği gibi Prof. Dr. Metin And'ın araştırmalarının 1960'larda yayınlanmasıyla Geleneksel Tiyatromuz üzerine kapsamlı bilgilere ulaşılmış olduğu halde, bu araştırmalar sürdürülemediği için Halk Tiyatrosu geleneğimiz yok olmakta, Köy Tiyatromuza da sahip çıkamamaktayız. Sahada yapılmış olan bu akademik araştırma, hem akademinin içine kapalı bilgi üretim tarzına sahip çıktığı, hem derin bir kültürel inceleme olarak Modern Tiyatromuza öz ve biçimsel açıdan katkıda bulunduğu, hem de bize, aslında bizde varolanı hatırlattığı için çok değerli.

TÜBİTAK projesinin sunumunun sonunda, benim için bir çok bilinmeyenli denklem olarak başlayan gizemli öykünün sır perdesi yavaş yavaş aralandı. Kendimi dönüşüm yaşayabilecek güçte görmesem de, en azından paylaşma güdüm tetiklendi. Hayatımda hiç katılmadığım bir cem töreninin, çok sıcak bir günde, hem de altı saat boyunca hareketsiz oturduğum bir konferans salonunda beni de dönüştüreceği aklımın ucundan geçmezdi. Daha zengin bir tiyatro için şaşalı bir göstermecilik ve Batı öykünmeciliği yerine, kültürel kodlarımızda gizli zenginliği ortaya çıkan araştırmacıları kutlarım.

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

DEVLET TİYATROLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

70. yıl

/devlettiyatrolari /devtiyatro /devlettiyatrolari

www.devtiyatro.gov.tr

İç Ekim.indd 17 16.10.2019 00:23:20

ANKARA

Reis Bey
Yazan: Necip Fazıl Kısakürek
Yöneten: Özer Tunca
1 - 4 - 6 - 25 - 27 Ekim

Cimri
Yazan: Jean-Baptiste Poquelin Molière
Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu
Rejisör: Işıl Kasapoğlu
8 - 11 - 13 - 15 - 18 - 20 Ekim

Lüküs Hayat *(Müzikal)*
Besteci: Cemal Reşit Rey
Söz Yazarı: Ekrem Reşit Rey
Rejisör: Murat Atak
5 - 6 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12 - 15 - 16 - 17 - 18 - 19 Ekim

Tembel Memiş *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Nurhan Karadağ
Rejisör: Çağman Pala
22 - 24 - 27 - 31 Ekim

Suç ve Ceza
Yazan: Fyodor Mihayloviç Dostoyevski
Oyunlaştıran: Gaston Baty
Çeviren: Bertan Onaran
Rejisör: Bozkurt Kuruç
22 - 23 - 24 - 25 - 26 Ekim

Küçük Burjuva Düğünü
Yazan: Bertolt Brecht
Çeviren: Yılmaz Onay
Yöneten: Cem Emüler
4 - 5 - 6 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12 - 13 - 22 23 - 24 - 25 - 26 Ekim

Midas'ın Altınları *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Güngör Dilmen
Yöneten: Kadri Özcan
15 - 18 - 20 - 27 Ekim

Fare Kapanı
Yazan: Agatha Christie
Çeviren: Savaş Özdural
Yöneten: İpek Çeken
15 - 16 - 17 - 18 - 19 - 29 - 30 31 Ekim

Aşkımız Aksaray'ın En Büyük Yangını
Yazan: Güngör Dilmen
Rejisör: A. Sinan Pekinton
3 - 4 - 5 - 6 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12 - 13 -15 16 - 17 - 18 - 19 - 29 - 30 - 31 Ekim

Leyla ile Mecnun
Yazan: İskender Pala
Rejisör: Mustafa Kurt
22 - 23 - 24 - 25 - 26 - 27 - 29 30 - 31 Ekim

Kapan (Sleuth)
Yazan: Anthony Shaffer
Çeviren: Göksel Kortay
Yöneten: Gökhan Kocaoğlu
1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12 Ekim

Mavi Pullu Balık *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Haluk Işık
Yöneten: Edip Tümerkan
15 - 20 - 22 - 27 Ekim

Divâne Ağaç (Yunus Emre)
Yazan: Turgay Nar
Yöneten: Hüseyin Köroğlu
22 - 23 - 24 - 25 - 26 - 29 - 30 - 31 Ekim

Gulyabani
Yazan: Hüseyin Rahmi Gürpınar
Uyarlayan: Lale Oraloğlu
Yöneten: Y. Volkan Özgömeç
4 - 5 - 6 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12 - 13 - 15 16 - 17 - 18 - 19 - 20 Ekim

Altın Kız *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Keva Apostolova
Çeviren: İsmail Bekir Ağlagül
Yöneten: Seval Ersu
15 - 17 - 24 - 27 - 31 Ekim

Oyun Odası
Yazan: Mustafa Kılıkcı
Yöneten: Kuvvet Yurdakul
22 - 23 - 24 - 25 - 26 - 29 - 30 - 31 Ekim

Siyahlı Kadın (Bir Hayalet Oyunu)
Yazan: Susan Hill
Oyunlaştıran: Stephen Mallatratt
Çeviren: Ayşe Hacımirzaoğlu
Yöneten: Mesut Turan
2 - 3 - 5 - 30 - 31 Ekim

12 Öfkeli.
Yazan: Reginald Rose
Çeviren: Ş. Necati Şahin
Rejisör: M. Akif Yeşilkaya
9 - 10 - 12 - 16 - 17 - 19 - 23 24 - 26 Ekim

Terörist
Yazan: Rıdvan Şentürk
Yöneten: Selçuk Göldere
1 - 4 - 6 - 8 - 11 - 15 - 16 - 17 - 18 - 19 Ekim

Maskeliler
Yazan: Ilan Hatsor
Çeviren: Nebil Tarhan
Yöneten: Nafiz Sami Gürcüali
15 - 18 - 20 - 22 - 25 - 27 - 29 Ekim

Vatan Yahut Namık Kemal
Yazan: Ergün Sav
Yöneten: Faruk Günuğur
1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12 15 - 16 - 17 - 18 - 19 Ekim

Bankta İki Kişi
Yazan: Alexander Gelman
Çeviren: Belgi Paksoy
Yöneten: E. Erdinç Doğan
1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 25 - 26 - 27 Ekim

Eyvah Nadir
Yazan: Ahmet Metin Önel
Yöneten: Ali Meriç
8 - 9 - 10 - 11 - 12 - 15 - 16 - 17 - 18 19 - 22 - 23 - 24 - 25 - 26 Ekim

Mikado'nun Çöpleri
Yazan: Melih Cevdet Anday
Yöneten: Suat Özturna
22 - 23 - 24 - 25 - 26 - 29 - 30 - 31 Ekim

Papağan Kaçtı *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Özen Rodop
Yöneten: O. Boğaçhan Sözmen
22 - 23 - 24 - 25 - 26 - 27 - 30 - 31 Ekim

Kontrabas
Yazan: Patrick Süskind
Çeviren: Hale Kuntay
Rejisör: Metin Belgin
11 - 12 - 13 - 18 - 19 - 20 - 29 30 - 31 Ekim

İSTANBUL

Sahibinin Sesi
Yazan: Sevim Burak
Yöneten: İskender Altın
1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 8 - 9 - 10 11 - 12 - 13 Ekim

Kosovalı Peer Gynt
Yazan: Yeton Neziray
Çeviren: Senem Cevher
Yöneten: Saydam Yeniay
15 - 16 - 17 - 18 - 19 - 20 - 22 - 23 24 - 25 - 26 - 27 Ekim

Hamlet
Yazan: William Shakespeare
Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu
Rejiör: Işıl Kasapoğlu
29 - 30 - 31 Ekim

Profesyonel
Yazan: Duşan Kovaçeviç
Çeviren: Başar Sabuncu & Bilge Emin
Rejisör: Işıl Kasapoğlu
1 - 2 - 3 - 4 - 5 Ekim

Turta Girmemiş Orman *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Dila Er & Gözde Kısa
Yöneten: H. Elif Erdal
6 - 13 - 20 - 27 Ekim

Karmakarışık
Yazan: Ray Cooney
Çeviren: Haldun Dormen & Kemal Uzun
Yöneten: Haldun Dormen
8 - 9 - 10 - 11 - 12 Ekim

Bayrak
Yazan: Berkun Oya
Yöneten: Kubilay Karslıoğlu
1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 15 - 16 - 17 18 - 19 Ekim

Hırçın Kız
Yazan: William Shakespeare
Çeviren: Nurettin Sevin
Dramaturgi - Reji: Yücel Erten
22 - 23 - 24 - 25 - 26 Ekim

Giydirici
Yazan: Ronald Harwood
Çeviren: Ergun Sav
Rejisör: Hakan Çimenser
29 - 30 - 31 Ekim

İyi Şanslar
Yazan & Yöneten: A. Okday Korunan
22 - 23 - 24 - 25 - 26 - 27 - 29
30 - 31 Ekim

Kaçış 3: Kıyamete Çağrı
Yazan: Jennifer Haley
Çeviren: Eda Söylerkaya
Rejisör: İ. Metin Belgin
8 - 9 - 10 - 11 - 12 - 13 - 15 - 16 - 17
18 - 19 Ekim

Bir Peri Masalı (Radyum Kızları)
Yazan: Karden Kasaplar
Yöneten: Laçin Ceylan
22 - 23 - 24 - 25 - 26 - 27 - 29
30 - 31 Ekim

İstasyon
Yazan: Olexandr Viter
Çeviren: Senem Cevher
Yöneten: Ali Atilla Şendil
1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 Ekim

Düdüklüde Kıymalı Bamya
Yazan: Memet Baydur
Yöneten: Serap Eyüboğlu
8 - 9 - 10 - 11 - 12 - 17 - 18 - 19
20 Ekim

Tamamen Doluyuz
Yazan: Becky Mode
Çeviren: Lale Eren Dalsar
Yöneten: Elif Erdal
15 - 16 - 17 - 18 - 19 - 20 Ekim

Bay Z.
Yazan: Bülent Usta
Yöneten: Ali Atilla Şendil
22 - 23 - 24 - 25 - 26 - 29 - 30
31 Ekim

Meraklısı İçin "Öyle Bir Hikaye"
Yazan: Sait Faik Abasıyanık
Uyarlayan: Savaş Dinçel
Yöneten: Ozan Uçar
17 - 18 - 19 - 24 - 25 - 26 - 31 Ekim

Keloğlan Keleşoğlan *(Çocuk Oyunu)*
Yazan & Yöneten: Ulviye Karaca
11 - 12 - 13 Ekim

Reis Bey (Ankara DT)
Yazan: Necip Fazıl Kısakürek
Yöneten: Özer Tunca
18 - 19 - 20 Ekim

Bir Nefes Dede Korkut
Yazan: Anonim
Derleyen&Yöneten: Gökçe Kurt Elitez
25 - 26 - 27 Ekim

İZMİR

Arf Sabiti
Yazan: Feraye Şahin
Yöneten: M. Sadık Yağcı
1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12
29 - 30 - 31 Ekim

Türkiye Kayası
Yazan: Fehime Seven
Yöneten: Seval Erözmen Kip
15 - 16 - 17 - 18 - 19 - 22 - 23 - 24
25 - 26 Ekim

Kaşıkçılar
Yazan: Musahipzâde Celal
Rejisör: Metin Oyman
29 - 30 - 31 Ekim

İki Köyün Masalı *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Ünal Yeter
Yöneten: Evren Serter
27 Ekim

Kantocu *(Müzikal)*
Yazan: Haldun Dormen
Yöneten: Sabri Özmener
Beste: Serpil Günseli
2 - 3 - 4 - 5 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12 - 22
23 - 25 - 26 - 29 - 30 - 31 Ekim

Annemin Son Çılgınlıkları
Yazan: Julie Jensen
Çeviren: Ekin Tunçay Turan
Rejisör: Bengisu Gürbüzer Doğru
15 - 16 - 17 - 18 - 19 - 22 - 23 - 24
25 - 26 Ekim

Kanlı Düğün
Yazan: Federico García Lorca
Çeviren: A. Turan Oflazoğlu
Rejisör: Bozkurt Kuruç
8 - 9 - 10 - 11 - 12 - 16 - 18 - 19 Ekim

Kuzu Maydanoz'un Maceraları *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Nil Ünlü Aycıl
Yöneten: Levent Ulukut
20 Ekim

Moira'nın Gece Döngüsü
Yazan: Erkan Canlı
Yöneten: Musa Arslanali
18 - 24 Ekim

BURSA

Keşanlı Ali Destanı
Yazan: Haldun Taner
Müzik: Yalçın Tura
Rejisör: Bora Özkula
1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12
22 - 23 - 24 - 25 - 26 Ekim

Üç Kağıtçı
Yazan: Orhan Kemal
Oyunlaştıran: Ersan Uysal
Yöneten: Burak Karaman
15 - 16 - 17 - 18 - 19 Ekim

Sinco Akıllı Sincap *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Kamil Atliman
Yöneten: Mine Çerçi
20 - 27 Ekim

Bir İnce Sızı Nisan 1915
Yazan: Tufan Gündüz
Uyarlayan: Tufan Gündüz & Faruk Emre Özünlü
Yöneten: Adnan Erbaş
29 - 30 - 31 Ekim

Şair, Şiir, Şuur
Yazan: Burak Akyüz
Yöneten: Murat Ozan
10 - 11 - 12 - 17 - 18 - 19 - 24 - 25
26 Ekim

Kapılar
Yazan: Neda Nejdana
Çeviren & Yöneten: Senem Cevher
31 Ekim

ADANA

Rüstemoğlu Cemal'in Tuhaf Hikayesi
Yazan: Cengiz Toraman
Yöneten: Halil Akarsu
15 - 16 - 17 - 18 - 19 - 22 - 23 - 24
25 - 26 - 29 - 30 - 31 Ekim

Sihirli Keman *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Aristide Cristian Charpentier
Çeviren: Hakan Tartan & Türkan Dündar
Yöneten: Ebru Kara
20 - 22 - 27 - 29 Ekim

Ayrılık
Yazan: Behiç Ak
Yöneten: N. Fırat Demirağ
17 - 18 - 19 - 24 - 25 - 26 - 31 Ekim

TRABZON

Kuzguncuklu Fazilet
Yazan: Yılmaz Karakoyunlu
Yöneten: Adnan Erbaş
3 - 4 - 5 - 9 - 10 - 11 - 12 Ekim

Korkut Ata
Yazan: A. Turan Oflazoğlu
Yöneten: Birkan Görgün
16 - 17 - 18 - 19 - 23 - 24 - 25 - 26 Ekim

Sihirli Lamba *(Çocuk Oyunu)*
Yazan & Yöneten : Cengiz Özek
8 - 22 - 23 Ekim

Baba
Yazan: August Strindberg
Çeviren: A. Turan Oflazoğlu
Yöneten: Bilge Emin
30 - 31 Ekim

DİYARBAKIR

Amak-ı Hayal
Yazan: Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi
Eski Türkçeden Çeviren: Dursun Gürlek
Oyunlaştıran: Ahmet Açıkgöz
Yöneten: İpek Atagün Gezener
3 - 4 - 5 - 10 - 11 - 12 - 17 - 18 - 19 Ekim

Anlaşılmaz Konuşmalar
Yazan: Andrew Bovell
Çeviren: Ekin Tunçay Turan
Yöneten: Ebru Nil Aydın
10 - 11 - 12 - 17 - 18 - 19 - 24
25 - 26 Ekim

Çocuğum (Bebeğim)
Yazan: Margareth Mayo
Çeviren: Cihat Türkoğlu
Rejisör: Ali Hürol
24 - 25 - 26 Ekim

Kostümlü Rüzgar *(Çocuk Oyunu)*
Yazan & Yöneten: Yasin Yürekli
27 Ekim

Kozalar
Yazan: Adalet Ağaoğlu
Yöneten: İpek Atagün Gezener
14 - 15 - 16 - 28 - 29 - 30 - 31 Ekim

ANTALYA

Bremen Mızıkacıları'nın Hikayesi
Yazan: Jacob Grimm & Wilhelm Grimm (Grimm Kardeşler)
Uyarlayan: Yusuf Gökhan Atalay
Yöneten: Kerem Yücel
1 - 2 - 3 - 15 - 20 - 22 - 27 Ekim

Buzlar Çözülmeden
Yazan: Cevat Fehmi Başkut
Yöneten: K. Alpay Aksum
9 - 10 - 11 - 12 - 16 - 17 - 18 - 19 - 23
24 - 25 - 26 Ekim

Dördüncü Ay
Yazan: Björn Boström
Çeviren: Şaziye Dağyapan
Yöneten: K. Alpay Aksum
30 - 31 Ekim

ERZURUM

Kayıp El
Yazan: Martin McDonagh
Çeviren: Ekin Tunçay Turan
Yöneten: Kuvvet Yurdakul
3 - 4 - 5 - 10 - 11 - 12 - 31 Ekim

Çizmeli Kedi *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Charles Perrault
Uyarlayan: Süleyman Metin Arslan
Yöneten: Emrah Keskin
16 - 20 - 22 - 23 - 27 - 30 Ekim

Evlendirme
Yazan: Barış Bolükbaşı
Yöneten: Mustafa Mutlu
17 - 18 - 19 - 24 - 25 - 26 Ekim

KONYA

Kasetçi
Yazan: Yılmaz Gruda
Yöneten: Alpay Ulusoy
3 - 4 - 5 - 10 - 11 - 12 Ekim

Gökkuşağı Ülkesi *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Gökhan Seyhan
Yöneten: Ahmet Çökmez
8 - 9 - 15 - 16 Ekim

Uyan!
Yazan: Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî
Çeviren: Şefik Can
Oyunlaştıran & Yöneten: Yaşar Özboz
17 - 18 - 19 Ekim

Gün Anneme Gebe - Nefes
Yazarlar: Ceren Olpak & Gülsüm Çiçekçi
Yöneten: Defne Yalnız
24 - 25 - 26 Ekim

Shirley Valentine
Yazan: Willy Russell
Çeviren: Ahmet Alpaslan Sağır
Yöneten: Mustafa Uzman
31 Ekim

SİVAS

Alice Harikalar Diyarında *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Lewis Carrol
Oyunlaştıran: Tim Kane
Çeviren: Ekin Tunçay Turan
Yöneten: Muzaffer H. Kırıkkalp
2 - 9 - 16 - 23 - 30 Ekim

Bir Güz Çiçeği Hürriyet
Yazan: Asiye Demet Köse
Yöneten: Mustafa Yıldıran
3 - 4 - 5 - 10 - 11 - 12 Ekim

Lena, Leyla ve Diğerleri
Yazan: Zehra İpşiroğlu
Yöneten: Ayşen İnci
17 - 18 - 19 Ekim

Bir Yaz Dönümü Gecesi Rüyası
Yazan: William Shakespeare
Çeviren: Nurettin Sevin
Yöneten: Volkan Ateş Gündüz
24 - 25 - 26 Ekim

1919 Şafak
Yazan: Volkan Ateş Gündüz & Asiye Demet Köse
Yöneten: Volkan Ateş Gündüz
29 - 31 Ekim

VAN

Yanlışlıklar Komedyası
Yazan: William Shakespeare
Çeviren: Bülent Bozkurt
Yöneten: Özgür Avcu
3 - 4 - 5 - 10 - 11 - 12 - 24
25 - 26 Ekim

Kahvede Şenlik Var
Yazan: Sabahattin Kudret Aksal
Yöneten: Murat Çidamlı
17 - 18 - 19 Ekim

Yarım Gün Ülkesi *(Çocuk Oyunu)*
Yazan: Ayşe Nur Kip Akyol
Çeviren: Ayşe Nur Kip Akyol & Ali Yoleri
Yöneten: Hasan Çağdaş Kılıç
30 Ekim

Umut Kavşağı
Yazan: Serap Işık
Yöneten: Betül Feyizoğlu Gökçer
31 Ekim

DEVLET TİYATROLARI
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Genel Müdürlük gerektiğinde oyun düzeninde değişiklik yapabilir.

/devlettiyatrolari
/devtiyatro
/devlettiyatrolari

www.**devtiyatro**.gov.tr

biletinial
www.biletinial.com

İÇERİDE 'HER ŞEY' VAR!

OĞUZ TURGAY

Usta oyuncu Betül Arım ile 'Bir Yaşama Sanatı Gösterisi' olan ve üç yıldır kendini çoğaltarak var eden 'Dışarda Hiçbir Şey Var!' adlı tek kişilik gösterisi hakkında konuştuk. Okuduğu bir kitaptan çok etkilenerek çıktığı yolculuğun sonunda, ulaştığı sahneleme sürecine tanık olduk.

Her proje bir çıkış noktasına sahiptir. Sizin projenizin öyküsü nedir?

Yıllardır şirketlere, ortaokullara, liselere ve üniversitelere 'Yaşama Sanatı' seminerleri veriyorum. Seminerlerimde; sağlıklı beslenme ve egzersizin yaşamımızın bir parçası olması gerektiğini, beden, zihin ve ruh sağlığının değerini, gülmenin ve affetmenin ne kadar önemli olduğunu ve daha pek çok şeyi katılımcılara aktarıyorum.

Seminer sonrasında katılımcılar, bazen yüz yüze, bazen de yazılı olarak yaptıkları paylaşımlarda, bakış açılarını değiştirdikleri andan itibaren yaşamlarının nasıl etkilendiğini benimle paylaştılar.

Karşılaştığım bu gelişmeler üzerine kendi kendime; "Ben bir oyuncuyum. Üstelik kırk iki yıllık bir oyuncuyum. Bu deneyimlerimi mutlaka sahneye taşımalıyım." dedim. Aldığım bu kararın ne kadar doğru olduğunu, daha ilk gösterimde farkına vardım.

İlk gösterimde yakaladığınız o farkındalık nedir?

Bu gösteri sayesinde çocuklara ve gençlere ulaştım. Bu benim için çok değerliydi. Gerçekten bunu tahmin edememiştim.

On yedi yaşında genç bir kızımız, ilk gösterimin ardından bana beş sayfadan oluşan uzun bir mektup yazdı. Artık bakış açısını değiştireceğini, gülmeye başlayacağını, ailesini daha iyi anlamaya çalışacağını söyledi. "Betül Abla! Eski 'ben' gitti, yeni bir 'ben' geliyor." diyerek bana söz verdi. Sonrasında bu gencecik kızımızla yeniden görüştüğümüzde verdiği sözü tutmanın gururunu gözlerinde gördüm.

Kısacası; "Bilenin bilmeyene, olanın olmayana borcu var" diyerek, bildiklerimi paylaşmak, bilmediklerimi de öğrenmek için bir yola çıktım.

NE BİR GÖSTERİ, NE DE BİR OYUN

Üçüncü sezonun geride bırakırken artık bunun klasik bir sahne sanatı olmadığını izleyicileriniz öğrendi. Peki sizi henüz izlemeyenler için performansınızı tam olarak nasıl tanımlıyorsunuz?

'Yaşama sanatı anlatısı' ya da 'Yaşama sanatı gösterisi' diyebiliriz. Ama tabii ki ben kırk beş yıllık tiyatro oyuncusu olduğum için, o kadar ağzım alışmış ki 'oyun' diyorum çoğu zaman. İzleyici de öyle söylüyor. Aslında bu soruyu izleyicilerin ağzından yanıtlamak isterim.

Gösterimlerden birine kalabalık bir grup gelmişti. Gösterim sonrası çok hoş bir değerlendirmede bulunarak dediler ki; "Betül Hanım! Bu ne bir gösteri, ne de bir oyun. Bu çok büyük bir farkındalık yaratan, kendimizle yüzleşmemizi sağlayan, komik, eğlenceli, geniş bir terapi seansı."

Anlatımlarınızda, hayal gücü, bilinçaltı ve düşünce gücünün bir arada harmanlandığı, bir yaşam anlatısı söz konusu. Etkili bir teatral üslupla, etkileyici müzikler, dış sesler ve video mapping tekniği ile desteklenmiş bir reji ile izleyiciye aktarıldığını da altını çizmek gerekiyor. Yaptığınız bu gösteri, toplum olarak yaşadığımız hissizlik durumuna bir çözüm olarak sunulabilir mi?

Bu soruyu izleyicilerden gelen videolar ve paylaşımlarla yanıtlamak istiyorum. Gösterim bitiyor. Ben yaklaşık beş dakika sonra izleyicilerin arasına katılıyorum. Onlarla, yarım saat bazen de bir saat bir arada kalıyorum. İsteyen-

lerle de bir dakikalık video paylaşımları yapıyoruz. Birlikte yer aldığımız bu videoları da "Dışarda Hiçbir Şey Var!" gösteriminin 'Instagram' hesabından paylaşıyoruz.

O anda benimle konuştuklarında, daha sonra sosyal medyada paylaştıklarında genelde hep şunu söylüyorlar. Bu gösterim, gerçekten de bizim bir umut, bir şifa oldu. İzleyicilerimizin bana aktardıkları ve sosyal medya üzerinden yazdıkları inanılmaz. Tabii ki bular beni çok mutlu ediyor. Birinin gününü aydınlatabilmek, birinin hayatını kolaylaştırabilmek, birilerine el uzatabilmek önce bize bize iyi gelir, sonra karşımızdakine.

HEDİYE TİYATRO OYUNU

Performansınız hakkında 'koruyucu hekimlik' iddiaları var :) Doktorların reçeteye yazdığını da düşünürsek, siz bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Yıllardır 'koruyucu hekimlik'le ilgileniyorum ve bunun faydasını çok gördüm. Çünkü hasta olduktan sonra, işler biraz zorlaşıyor. Önemli olan, hasta olmadan çözüm üretebilmek ve kendimize değer vermek. Bu beden ve organlar, bize bir armağan ve emanet. Kültürümüzde, emanete hıyanet olmaz. Ona iyi bakmamız lazım. Ben bu gösteriyle, önce kendinizden başlayarak, bir farkındalık yaratmak istedim.

Gösterimleriniz boyunca sizi en çok etkileyen ân'ı paylaşır mısınız?

O kadar çok ki! Gerçekten sadece o ânlar başlı başına kitap olur.

Alzheimer Vakfı için sahne aldığımız gösterimin sonunda, Alzheimer Vakfı Başkanı Prof. Dr. Engin Eker sahneye çıktı. Ne kadar önemli ve değerli bir iş yaptığımı vurgulayan bir teşekkür konuşması gerçekleştirdi. Sahnede göz yaşlarıma hakim olamadığım o konuşma, benim için çok önemli bir ân'dı.

Down Sendromu Derneği için sahne aldığımız bir başka gösterimin sonunda da, Down Sendromlu çocuklarımız sahneye çıkarak bana eşlik etti ve hep birlikte izleyiciyi selamladık. Unutulmaz bir geceydi.

Down Türkiye Down Sendromu Derneği kurucusu sevgili Fery Elhadef'in; "Benim bu dünyada dostlarıma ve arkadaşlarıma verebileceğim en büyük armağan bu oyun ve sizsiniz!" diyerek sadece dostlarının ve arkadaşlarının davetli olduğu özel gösterim, unutulmazlar arasında.

Gösterim sonrasında tanıştığım bir beyefendinin, on yıldır görüşmediği ve ömür boyu da görüşmeyi düşünmediği ağabeyini affederek, onu aramaya karar vermesi de benim için çok anlamlı ân'dı.

Sevgili Nesrin Ercan'ın ikinci kez izlediği gösterimizin ardından sosyal medya üzerinden yayınladığı yazısı beni çok duygulandırmış ve heyecanlandırmıştı.

Gösterimiz interaktif olduğu için, performans esnasında izleyicilerle iletişim halinde oluyorum. Ben soruyorum, onlar yanıt veriyor; onlar soruyor, ben yanıtlıyorum. O esnada çok ilginç sorular ve yanıtlar ortaya çıkıyor. Hele çocukların sorduğu muhteşem sorular, beni çok heyecan-

landırıyor. Hatta 5.5 yaşında bir kız çocuğumuz gelmişti. Gösteri sonrası video kaydı aldık ve "Dışarda Hiçbir Şey Var!" gösteriminin 'Instagram' hesabından paylaştık.

'DİJİTAL ÇAĞ'IN ÇOCUKLARI

Üç yıllık sürece göz attığımızda sahne performansınıza büyük bir ilgi olduğu ortaya çıkıyor. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Onlarca gösterimin ardından emin olduğum konu şu ki, 'insana dair her şey' mutlaka yaş gözetmeksizin herkese ve her kesime ulaşıyor. Eğer siz de samimi iseniz, yaptıklarınız ve söylediklerinizin birbirini tutuyorsa, gerçekten yaşamınızı içtenlikle gözler önüne seriyorsanız, işte o zaman herkesi ortak noktada birleştirebilirsiniz. Ünlü yazar Shakespeare örneğinden yola çıkalım. Her yüzyılda güncelliğini koruyor. Çünkü yazdıkları, insana dair şeyler.

Bu bir yetişkin performansı olarak algılansa da çocukların ilgisi ve çocuk izleyici katılımının çok fazla olduğu gözlemleniyor. Bunu hedeflemiş miyidiniz?

Açıkçası, çocuklara ve gençlere, bu denli ulaşabileceğimi düşünememiştim. Günümüz çocukları ve gençleri çok farklı. Onlar 'dijital çağ'ın çocukları. Yetişkin bireyler olarak, bizler değiliz.

"SONSUZA KADAR OYNAYACAĞIM"

Bu gösteri de aileleri ve çocukları aynı anda çeken şey nedir?

Çocuklar ve gençler için, 'kendini tanıma yolculuğu' diyebiliriz. Onlar; beden, zihin ve ruh sağlıklarını nasıl koruyacaklarını ve onlara emanet edilen bu bedenin sevgiye ve ilgiye ihtiyaç duyduğunu fark ediyorlar. Beyin dediğimiz karmaşık sistemin nasıl çalıştığını, bilinçaltı ve hayal gücü kavramlarının karşılığını buluyorlar. Gülmenin ve affetmenin değerini, sevginin ne kadar önemli olduğunun farkına varıyorlar.

Tabii bir de sağlıklı yaşamanın ne kadar önemli olduğunu öğreniyorlar. Çünkü, karşılarında da bu yaşta bunları uygulayan, gerçekten hoplayıp zıplayan bir insan görüyorlar. Onlar için büyük bir örnek oluyor.

Çocuklar söylediğiniz hiçbir şeye aldırmazlar. Söylediğiniz her şey bir kulaktan girip, diğer kulaktan çıkar. Temelde önemli olan yetişkinlerin tavır, davranış ve yaşam biçimidir.

SEKİZİNCİ KEZ GELEN İZLEYİCİ

Bu oyun sahneleme sayısı açısından (Ferhangi Şeyler, Lüküs Hayat, vb.) kült bir noktaya ulaşabilir mi sizce?

Onu bilemem ama 16 Ekim 2017 tarihinde gerçekleştirdiğimiz ilk gösterimin sonrasında, henüz on yedi yaşında olan genç bir kızdan aldığım beş sayfalık mektubun ardından "Ben bu oyunu sonsuza kadar oynayacağım." dedim. İzleyicinin ilgisi de enim bunu sonsuza kadar oynayacağımı gösteriyor zaten. Tabii ki de sadece bu oyunla kalmayacağım. Hep devam edecek. Ülkemizde ve dünyanın her yerinde oynamak istiyorum.

İzleyici yorumları ve çeşitli açıklamalarınız sonucu, 'etkileşimli pozitif sinerji' durumu ortaya çıkıyor. Bir nevi enerji alış verişi. Bu edinimlerinizi kitaba dönüştürmeyi düşünüyor musunuz?

İzleyicilerimizin çok yoğun isteği üzerine, bir buçuk yıl önce gösterimimizin kitabını yazmaya karar verdim. Hatta yayınevi ile bile anlaştım. Ama gösterimle ilgili o kadar yoğun bir dönem yaşıyorum ki, şu ana kadar sadece 13 sayfa yazabildim. Gösterinin elbette bir metni var ama bu kitap için yeterli değil. Genişletilmiş olarak yazmayı planlıyorum.

Yeri gelmişken gülümseten bir ânımı paylaşmak istiyorum. İzleyicilerimiz gösterime sadece bir kez gelmiyor. Sekizinci kez gelen değerli bir izleyicim var. En sonunda kendisine: "Birsen Hanımcığım. Yani beni kendimden şüpheye düşünüyorsunuz. Ben mi anlatamıyorum!" dedim. Gülümseyerek; "Hayır Betül Hanımcığım. Ben yıllardır bu konularla ilgileniyorum. Ama bir türlü içselleştiremedim. Her geldiğimde, bir konuyu içselleştiriyorum. Onuncu gelişimin ardından mezun edeceğim kendimi." dedi.

Bu nedenle izleyicilerimiz bunu bir baş ucu kitabı olarak edinmek istiyorlar. Getiremedikleri aile bireyleri, uzak dostları ve arkadaşlarına göndermek istiyorlar. İlk bulduğum fırsatta yazacağım inşallah.

NE GENÇLER VAR ELLİSİNDE, NE YAŞLILAR VAR YİRMİSİNDE

Son olarak, oldukça genç bir ekiple çalıştığınızı görüyorum. Yönetmeniniz, Sahne ve Video Tasarımcınız, Kostüm Tasarımcınız, Teknik ekibiniz gençlerden oluşuyor. Kendinizi gençlere teslim etmeye nasıl karar verdiniz?

Yönetmenimiz Ahmet Ayaz Yılmaz. Bilkent Üniversitesi mezunu. Amerika'da iki yıl müzikal okuduktan sonra on iki yıldır Birleşmiş Milletler'de 'Gençlik Sağlığı' ve 'İnsan Hakları' üzerine verdiği seminerlerin yanı sıra tiyatro oyunları sahneye koyuyor.

Sahne tasarımcımız Onur Duru. Ankara Sanat Tiyatrosu (AST) kökenli. Kostüm tasarımcımız İlker Bilgi. Teknik ekibimiz; Cem Okyay Ankara Sanat Tiyatrosu, Erhan Işıktaş Müjdat Gezen Sanat Merkezi'nden ögrencim. İdari Müdürümüz Ecem Kaprol. Afiş Tasarımı Elif Ergür. Başladığımızda yirmili yaşta olan ekibimiz, şimdi otuzlara yol alıyorlar.

Ülkemizdeki sanat olaylarında gençlerin lider olmasını, desteklenmesini teşvik etmek için mi genç sanatçı ve üreticilerle çalışmayı seçiyorsunuz?

Aynen sizin dediğiniz gibi gençleri desteklemeyi seviyorum. Onlarla birlikte olmayı, onlardan öğrenmeyi ve paylaşmayı da seviyorum. Birde benim gibi genç biri, yaşdaşlarıyla olmalı degil mi!

Özellikle söyleyecek sözü ve vizyonu olan gençlerle çalışmak beni çok heyecanlandırıyor. Ben içimdeki çocuğu seviyorum. Bir de yaş kavramım yok. Önemli olan beynin ve ruhun genç olması. Ne gençler var ellisinde, ne yaşlılar var yirmisinde. Bende kendimi yaşsız olarak görüyorum. Hatta gecenlerde 'Yaşsız Olmak' diye bir seminer verdim.

GEÇEN SEZONDAN AKILDA KALANLAR

YAVUZ KOÇ

Geçen sezondan akılda kalan, görülmeye değer oyunlardan bazılarına değinecek olursak;

Gogol'ün *Müfettiş* adlı eserinden uyarlanan **Teftişör**, başarılı yapımlara imza atan Tiyatro Adam'ın görülmeye değer işlerinden biri. Yönetmen koltuğunda Oğuz Utku Güneş'i gördüğümüz oyunun çevirisi, Irmak Bahçeci, Oğuz Utku Güneş, Ayşe Ayter'e ait. Oyuncu kadrosunda Barış Yıldız, Berk Yaygın, Çağdaş Tekin, Çetin Kaya, Deniz Özmen, Ediz Akşehir ve Gökhan Azlağ gibi birbirinden başarılı isimlerin yer aldığı, güncelliğini ve evrenselliğini her zaman koruyacak olan bu Distopik Komedya, olağanüstü oyuncu performanslarıyla birleşince ortaya unutulmayacak bir iş çıkmış. Geçtiğimiz sezonu birçok ödülle kapatan Teftişör bu sezonda izleyiciden oldukça övgü alacağını düşündüğüm yapımlar arasında.

Ersin Umut Güler'in rejisiyle izleyicilerle buluşan, **Sacher Masoch'un** *Kürklü Venüs* adlı romanını aynı adla Yazar **Thomas Novachek** sahneye uyarlamış. Sahneledikleri oyunlarla adından sıkça söz ettiren Yolcu Tiyatro bu yapımıyla da her türlü övgüyü hak ediyor. Pervin Bağdat ve Ersin Umut Güler'i oyuncu kadrosunda gördüğümüz oyun;

"Oyun içinde oyun" kurgusunu oldukça iyi bir şekilde işlemiş. Görülmeye değer oyuncu performansları, karakterlerin psikolojik yansımaları, izleyiciyi oyunun içine çeken önemli etmenlerden. *Kürklü Venüs* geçtiğimiz sezon olduğu gibi bu sezonda adından oldukça söz ettirecek.

Ekip Kafile'nin başarılı yapımı Generallerin Beş Çayı geçtiğimiz sezonun keyif veren oyunları arasında. Boris Vian'ın yazdığı oyunun Yönetmeni Erden Tunatekin.

Gizli odalarda yapılan antlaşmalardan, yerin kırk metre altındaki sığınaklarda yaşanan drama kadar her şeyin ciddi bir şekilde ele alındığı, Boris Vian'ın kıvrak zekasıyla bu durumu kartlar açık bir şekilde ortaya koyduğu "Generallerin Beş Çayı" usta yazarla özdeşleşen Ayberk Erkay çevirisiyle birleşiyor ve Ekip *Kafile'nin kendine has müzikli yorumuyla; gücün insan üzerinde yarattığı komediyi seyirciye sunuyor.*

Alişan Özkan, Barış Özgenç, Erden Tunatekin, Nilay Cennetkuşu, Nilgün Karababa, Serdar Akülker, Ufuk Kurtuldu, Yasemin Ertorun'dan oluşan oyuncu kadrosu başarılı ve izlenirliği yüksek bir oyunla izleyici karşısına çıkıyor. Komedi ve Kara Komedi'nin başarılı bir örneği olarak göstereceğim oyun, bu sezonun görülmeye değer yapımları arasında yerini alıyor.

Usta Yönetmen Engin Alkan'ın yönettiği, Talat Sait Halman'ın çevirdiği William Shakespeare'in önemli eserlerinden biri olan *Cadı Avı*, Kadıköy Emek Tiyatrosu yapımı olarak izleyicilerle buluşuyor. Ayşegül Sünnetçioğlu, Pınar Yıldırım, Emre Yetim, Mert Arat, Makbule Sıtare Akbaş'ın yer aldığı oyun, canlı orkestra, oldukça farklı ve ince düşünülmüş dekoru, üst düzey oyuncu performansları, ustaca bir reji ile birleşince adını geçtiğimiz sezonun iz bırakan oyunları arasına yazdırmayı başardı. Oyun sezon boyunca Kadıköy Emek Tiyatrosunda izleyicilerle buluşmaya devam edecek.

D22'nin sahnelediği, Berkay Ateş'e 25. Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü ve Yeni Tiyatro Dergisi "Aydın Arıt Yazarlık Ödülü" getiren ***"Hakikat Elbet Bir Gün"*** bütün normallerin değiştiği, değerlerin alt üst edildiği ***"uzak"*** bir ülkede geçen bir distopyayı ele alıyor. Serkan Salihoğlu'nun rejisiyle sahnelenen oyundaki karakterlere; Gizem Erdem, Seda Türkmen, Emir Çubukçu, Can Kulan ve Berkay Ateş hayat veriyor.

"Deli dediğin gerçeği çalınandır" gibi vurucu ve etkileyici bir söylemin üzerine inşa edilen oyun, samimiyetle söylemeliyim ki geçtiğimiz sezonun beni en çok etkileyen oyunu. Kesinlikle ajandanıza not etmeniz ve ilk fırsatta görmeniz gereken bir oyun.

Craft Tiyatronun oyunlarından ***"Fotoğraf 51"***, DNA, x-ışınları, fosfatlar ve hırslı bir yarışın ortasında 'yaşamın sırrını' bulmaya çalışan bir grup bilim insanını ele alıyor. Anna Ziegler'in yazıp Hira Tekindor'un çevirdiği oyunu Çağ Çalışkur yönetiyor. Oyunda; Funda Eryiğit, Cem Avnayim, Orçun Soytürk, Selahattin Paşalı, Bahadır Efe, Barış Arman, Korhan Soydan ve Kemal Kayaoğlu rol alıyor.

Oyun, Rosalind Franklin'in hayatını, DNA'nın üç boyutlu yapısının buluş hikayesini ele alırken bilim insanı olarak bir kadının erkek egemen dünyasında verdiği çabayı, karşılaştığı zorlukları anlatıyor. Funda Eryiğit'in görülmeye değer, etkileyici ve dominant performansı izleyiciyi kendine hayran bırakıyor. Farklı metin, doğru reji, akıcı anlatım, üst düzey performans, oyunun merkezinde yer alan işlevsel dekor bir araya gelince görülmeye değer bir iş çıkmış ortaya. Oyun sezon boyunca Craft Tiyatroda izleyicilerle buluşacak.

YENİ SEZONA BAŞLARKEN...

2018-2019 sezonunu geride bıraktık. Geçtiğimiz sezon 100'ün üzerinde izlediğim oyun arasında beğendiğim oyun sayısı, ne yazık ki iki elin parmaklarını geçmedi. Nicelik açısından her yıl artan oyun sayısı nitelik anlamında ise tam tersi bir seyir sergiledi.

Yeni sezonda hiç kuşkusuz en çok ilgimi çeken oyunlardan biri, duayen Celal Kadri Kınoğlu'nun Yönetmenliğini üstlendiği "*Vahşet Tanrısı*" olacak. Binnur Kaya, Güven Kıraç, Tilbe Saran ve Levent Ülgen'den oluşan iddialı kadrosuyla izleyici karşısına çıkacak oyun prömiyerini, 26 Ekim'de Dasdas Sahne'de yapacak.

"39 Basamak" oyunundaki performansına hayran kaldığım Demet Evgar'ın rol aldığı, "*Hedda Gabler*" adlı oyunun Yönetmen koltuğunda Mehmet Birkiye yer alıyor. 4 Ekim'de Dasdas Sahne'de prömiyerini yapacak *Tiyatro Pangar* yapımı oyunun kadrosunda, Tuğrul Tülek, Osman Karakoç, Yeşim Kolçak, Tolga Çiftçi, Nazan Diper ve Merve Satılan yer alıyor. "39 Basamak" oyunuyla benzer bir performansa imza atacağını umduğum Demet Evgar'ın yeni oyunu sezonun dikkat çekecek yapımları arasında.

Başarılı yapımların altına imza atan **Tiyatro Adam** bu yıl yeni oyunu *Kafkas Tebeşir Dairesi* ile izleyicilerle buluşuyor. Yönetmen koltuğunda Ümit Aydoğdu'nun yer aldığı oyunda karakterlere Baransel Gürsoy, Deniz Özmen, Ediz Akşehir, Esra Şengünalp, Gökhan Azlağ, Pelin Bölükbaş, Rana Büyükyılmaz, Serdar Akülker hayat veriyor. Brecht'in unutulmaz eserlerinden biri olan oyunu bu sezonun merakla beklenen yapımları arasında göstermek yanlış olmaz.

Dasdas Sahnenin 27 Eylül'de prömiyerini yapacak bir diğer oyunu "*Westend*", Mert Fırat, Tülin Özen, Volkan Yosunlu, Ece Çeşmioğlu, Evren Bingöl, Pervin Bağdat'dan oluşan kadrosu ve etkileyici konusu ile sezonun ön plana çıkmaya aday yapımları arasında.

İddialı yapımlardan bir diğeri, Yönetmen koltuğunda Kemal Aydoğan'ı gördüğümüz, oyuncu kadrosunda Melis Birkan ve Caner Cindoruk'u bulunduran Moda Sahnesinin yeni oyunu "*Yeni Bir Şarkı*" olacak. 21 Eylül'de prömiyerini yapacak oyun, yapım aşamasındayken dahi adından söz ettirmeyi ve beklenenler arasına girmeyi başardı

Oyun Atölyesinin "*Araba Kullanmayı Nasıl Öğrendim*" adlı yeni oyununun Yönetmen koltuğu Sami Berat Marçalı'ya ait. Oyun, Özlem Zeynep Dinsel, Berk Hakman, Yasemin Çolak, Yezdan Kayacan, İnci Sefa Cingöz'den oluşan kadrosuyla bu sezonun görülmeye değer yapımları arasında. Oyun 25 Ekim'den itibaren Oyun Atölyesinde izleyicilerle buluşacak.

Devlet Tiyatrolarının 12 Kasım tarihinde Mecidiyeköy Büyük Sahne'de prömiyer yapacak, Ömer F. Oyal'ın yazdığı **Uçmak "*Hezarfen Ahmed Çelebi*"** oyununun rejisi Hakan Çimenser'e ait. Reji konusunda hayranlık duyduğum az sayıda isimden biri olan Hakan Çimenser'in bir oyununu daha izlemek oldukça heyecan verici olacak. Bu sezon görülmesi gerekenler listesinde başı çekecek oyunlardan biri olacağı kanaatindeyim.

Sahnelediği başarılı yapımlarla adından oldukça sık söz ettiren Yolcu Tiyatro "*Joko'nun Doğum Günü*" oyunuyla, zorunlu 1 yıl aranın ardından yeni Joko'su Erdem kaynarca ile sahnelere dönüyor. Yönetmen koltuğunda Ersin Umut Güler'i gördüğümüz oyunun prömiyeri 28 Ekim'de **Baba Sahne**'de izleyici karşısına çıkacak.

Yolcu Tiyatro'nun bir diğer oyunu "Kapıların Dışında" Ersin Umut Güler rejisiyle izleyici karşısına çıkıyor. Cenk Dost Verdi, Pervin Bağdat, Burak Üzen ve Emre C. Sancar'dan oluşan başarılı kadrosuyla dikkat çeken oyun prömiyerini 7 Ekim'de Moda Sahnesinde yapacak.

Craft Tiyatronun ses getireceğine inandığım, geçtiğimiz sezon "*fotoğraf 51*" oyunuyla oldukça başarılı bir sezon geçiren Çağ Çalışkur'un yönetmenliğini üstlendiği, "Waterproof" oyunu Aslı İnandık, Bala Atabek, Başak Danışman, Hande Doğandemir, İdil Sivritepe'den oluşan oldukça başarılı bir kadro ile izleyicilerle buluşuyor. Mutlaka görülmeye değer oyunlardan biri olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Altın çağını yaşayan ve birçok değerli sanatçının tiyatroya koştuğu böylesi bir dönemde umarım daha nitelikli oyunlar izleriz. Yeni sezonda oyunu sahnelenecek tüm gruplara başarılı, alkışı bol ve uzun soluklu bir sezon dilerim.

BURSA BAROSU TİYATROSU
İZZET BOĞA İLE...

MEHMET ŞAH ÇELİK

Bu yıl Bursa Barosu tarafından bu yıl organize edilen 5. Baro Tiyatroları Festivali hakkında biraz bilgi verir misiniz?

Bizim Bursa Barosu olarak 15 yıldır tiyatromuz var. Oyunlarımızı sürekli olarak sergiliyor ve çalışmalarımıza aralıksız devam ediyoruz. Bizim gibi tiyatrosu olan barolar olduğunu biliyorduk ama hiç bir iletişimimiz yoktu. İlk olarak 2014 yılında Antalya Barosundan Av. Soner Ustaoğlu ile telefonda konuştuk ve sonra da Eskişehir'den Av. Hüseyin Akçar ile görüşerek tiyatrosu olan baroların katılacağı bir festival düzenleme fikrini geliştirdik. Türkiye Barolar Birliğine başvurarak destek talep ettik. İlki 2015 yılında Adana'da yapıldı. 2016 yılında Antalya, 2017 yılında Ankara ve 2018 yılında da İzmir ev sahipliği yaptı. Bu yıl da Bursa Barosu olarak biz ev sahipliği yaptık. 19 Haziran tarihinde başladı ve 27 Haziran 2019 tarihinde sona erdi.

7 ilden 9 tiyatro topluluğunun katıldığı festivalimiz Nilüfer Belediyesi ve TBB katkılarıyla Nazım Hikmet Kültürevi'nde yapıldı. Festival programında ayrıca 1 sergi, 1 çalıştay ve 3 de söyleşi vardı

Festivalimiz 19 Haziran saat 17.00 'de Bursa Barosu Başkanı Gürkan ALTUN'un açış konuşması ve Orhan Alkaya ile yaptığımız "Bir Sığınma Alanı Olarak Tiyatro" başlığındaki söyleşi ile başladı. "Onbeşinci Yılında Bir Topluluk Portresi : Bursa Baro Tiyatrosu Kostüm ve Fotoğraf Sergisi" nin açılışı ve kokteyl ile devam etti.

İlk gün Bursa Baro Tiyatromuz Aristofanes'in eserinden uyarlanan "BARIŞ OYUNU" nun prömiyeri yapıldı.

Baro Tiyatroları Festivali'nde yer alan ekipler ve oyunları topluca şöyle :

19 Haziran 2019 Çarşamba saat 20.30 / Bursa Baro Tiyatrosu - Tiyatro Advocato - Barış Oyunu - Yazan Aristofanes-İzzet Boğa – Yöneten : İzzet Boğa

20 Haziran 2019 Perşembe saat 20.30 / Antalya Barosu Yırtık Cübbe – Kocamın Nişanlısı - Yazan Sadık Şendil- Uyarlayan : Ayşe Sinem Korola - Yöneten : Çağdaş Çobanoğlu

21 Haziran 2019 Cuma saat 20.30 / Antalya Barosu Tiyatro Topluluğu ABTT - Maymun Davası - Yazan D. Jerome Lawrence, Robert E. Lee – Yöneten : Mehmet Nuri Demir

22 Haziran 2019 Cumartesi saat 18.30 /Ankara Barosu Oyun Atölyesi – Yastık Adam - Yazan : Martin McDonagh Yöneten : Okay Altınbıçak

23 Haziran 2019 Pazar saat 15.00 / Ankara Barosu Tiyatro Topluluğu – Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz- Yazan : Aziz Nesin Yöneten : Cantuğ Turay

24 Haziran 2019 Pazartesi saat 20.30 / İzmir Barosu Tiyatro Topluluğu – Fizikçiler – Yazan F. Dürrenmat Uyarlama ve Reji İBTT Ekip Çalışması

25 Haziran 2019 Salı saat 20.30 / Adana Barosu Tiyatro Topluluğu – Karar Kimin? - Yazan : Brian Clark – Yöneten : Gökhan Doğan, Burçin Börü

Fotoğraf: Barış Oyunu

26 Haziran 2019 Çarşamba saat 2.30 /İstanbul Barosu Tiyatrosu – Aslan Asker Şvayk – Yazan : Joroslav Hasek – Yöneten : Burhan Gün ve Abdullah Gün

27 Haziran 2019 Perşembe saat 20.30 / Eskişehir Sui Generis Tiyatro – 12 Öfkeli Adam – Yazan Reginald Rose – Yöneten : Hakkı Kuş

Ayrıca festival programında bir sergi, üç söyleşi ve bir çalıştay yapıldı.

*19 Haziran da saat 19.00 da Nazım Hikmet Fuaye alanında *"15. Yılında bir topluluk portresi: Bursa Baro Tiyatrosu"* fotoğraf ve kostüm sergisi;

*19 Haziran 2019 Çarşamba saaat 17.00'de Nazım Hikmet Kültürevi Balaban salonunda ORHAN ALKAYA ile *"Bir Sığınma Alanı Olarak Tiyatro"*,

* 21 Haziran 2019 Cuma saat 17.00 'de Nazım Hikmet Kültürevi Balaban Salonu MURAT DALTABAN " Bir Tiyatro Kurmak; Beyoğlu'ndan Edinburgh'a Yolculuk" ,

*22 Haziran 2019 Cumartesi saat 13.00'te Nazım Hikmet Kültürevi Çok Amaçlı Salonda Doç.Dr. YAVUZ PEKMAN ile *"Nasıl Bir Tiyatro?"* başlıklı söyleşiler ile

*22 Haziran 2019 Cumartesi saat 15.00- 17.00 arası *Baro Tiyatroları* Çalıştayı düzenlendi.

Ev sahibi olarak festival düzenlemek nasıl bir sorumluluk yüklüyor ve nasıl bir duygu yaşıyorsunuz ?

Festival düzenlemek tabii zor ve yorucu. Bu büyük bir organizasyon. Ev sahibi ekip hariç 8 ekip geliyor, 8 gün içinde yaklaşık 200 kişinin gelmesi, konaklaması, sahneye yerleşmesi, oyununu oynaması ve geri dönüşü organize ediliyor. Festival öncesinde ise, festivalin içeriğinin oluşturulması ve festivalin tanıtımı için çalışmak gerekiyor. Yani iş çok.

Çalışmalarımız ancak festival seyirci ile buluşunca karşılığını buldu. Oyunlarımızın biletleri festival başladığında tükenmişti. Salonlarımız dolu. Tüm ekipler dolu salona oynadılar. 9 gecede 3500 seyirciye ulaştık. Gerek seyircimizin, gerekse ekiplerdeki arkadaşlarımızın festival içeriği ve organizasyon için ardı arkası kesilmeyen teşekkürleri tüm yorgunluğu aldı.

Bu yıl hangi baro tiyatroları katıldı? katılan baroları neye göre belirliyorsunuz bir kriteriniz var mı ?

Ankara, İstanbul, Adana, İzmir, Antalya, Eskişehir Baroları katıldı. Antalya ve Ankara'da 2 şer ekip var, bizimle birlikte 9 topluluk oyun sergiliyor. Katılım konusunda herhangi bir kriter koymayı uygun bulmadık. Katılan bu

topluluklar iletişim halinde ve her yıl biri üstleniyor festivali. Başka barolardan talep olmadı. Ordu barosu arayıp tiyatro kurduklarını ve katılmak istediklerini söyledi ama program çoktan tamamlanmıştı. Ben onlarla da tanıştım, turneleri sırasında oyunlarına gittim. Gelecek festivale katılacaklar.

Fotoüraf: Yastık Adam

Biz bu sene festivalin programına ilk kez ÇALIŞTAY koyarak , diğer barolar da tiyatrolar kurulması, daha çok baronun tiyatrosunun olması ve bizim yaşadığımız tecrübelerle daha kolay kurulup, gelişmesini için neler yapabileceğimizi; ayrıca festivalin gelişmesi ve geliştirilmesi için neler yapmamız gerektiğini konuştuk. Baro tiyatrolarının daha nitelikli olması için neler yapılabileceği üzerine konuştuk ve bu konuda bize ufuk açacak üç önemli tiyatro insanı ile söyleşiler yaptık.

Festival oyunlarına seyircinin ilgisi nasıldı?

Festivalimiz ücretsiz ancak biletliydi. Duyuru ve bilet dağıtımları festivalden bir hafta önce başladı. Festival başladığında balkonlar dahil tüm biletler tükenmişti. Temsiller de tam dolu salona oynadı. Gelen seyirci festivalden ve oyunlardan gayet memnun. Bu ilginin temelinde Bursa'nın tiyatro tarihinin, oturmuş tiyatro seyircisinin, Devlet Tiyatrosunun , Nilüfer Belediyesinin tiyatroya yaptığı yatırımın ve on beş yıldır devam eden baro tiyatromuzun seyirci biriktirmek konusundaki başarısını gösterebiliriz.

Avukatlar bu yoğun çalışma koşullarından fırsat bulup nasıl oyunlara hazırlanıyorlar ?

Akşam 7'den sonra buluşup, provalar yapıyoruz. Yada hafta sonları ...

Bu nedenle normal de 40-45 günde çıkan oyunlar 6-8 ay da anca çıkıyor.

Tabi ki fedakarlık gerektiriyor ama zaten tiyatro konforlu bir hobi değil. Meşakkatli bir sanat. Yapan ve sürdüren herkes bunu bilerek ve isteyerek çalışmalara geliyor.

Tiyatro ile ilgilenmenin yaptığınız işe veya günlük yaşantınıza katkısı nelerdir?

Bizim tiyatromuza her yıl 20-25 yeni katılımcı geliyor, biz eski ekiple oyun provaları yaparken yeniler de Şehir Tiyatrosu Sanatçısı Aykan Yılmaz ile bir yıl tiyatro dersleri yapıyor, diksiyon, beden, mimik, rol çalışmaları yapıyorlar ve en sonunda da tirat ve sahne çalışarak sezonu bitiriyorlar. Bu sırada biz onları onlar da tiyatroyu biraz tanımış oluyorlar. Bu isteklilerimizin içinden birkaçını ertesi yıl eski ekibe dahil ediyor ve çalışmaya başladığımız yeni oyunda yer veriyoruz.

Hem tiyatroya devam eden hem de sadece eğitim alarak bırakan tüm üyelerimiz, avukatlık mesleğinde mesleğin ifasına dair önemli katkılar elde etmiş oluyorlar. Doğru ve etkili konuşma, diksiyon, beden kullanımı, jest, mimik, empati, duygu durumlarına dair bir çok donanım elde ediyorlar. Bize her zaman tiyatronun çok faydasını gördüklerini, bu bilgileri kullandıklarını, kendilerine güven kazandıklarını söylüyorlar. Zaten mahkemelerdeki duruşma ve yargılama ritüellerinin teatral bir düzeni ve kökeni var. İki meslek arasında doğrudan bir bağ var.

Ancak bunun dışında, yani kişisel faydadan öte kurumsal olarak hukuk ve tiyatro arasında doğrudan bir bağ var. Tiyatro "iyilerin iyiliklerini, kötülerin kötülüklerini anlatmak için var" değil mi? Bu bir hukuk örgütünün en öncelikli görevi değil mi? Hak olani, doğru olanı, bıkıp usanmadan söylemek, topluma göstermek değil mi? Yanlışları, haksızlıkları hukuksuzlukları anlatmak, üstünü örtmek isteyenlere fırsat vermemek en öncelikli görevi değil mi? Topluma "olması gerekenler"i anlatmak değil mi?

İşte bu nedenlerle birçok baroda tiyatro kurulmuş ve birbirinden habersiz yıllarca faaliyetlerini sürdürmüşler. Bu bir tesadüf değil. Şimdi de bir araya gelerek seyircimize ulaşıyor ve daha iyinin eşiğinde bir festival düzenliyoruz.

USTA ÇEVİRMEN SEVGİ SANLI'YI UĞURLARKEN

DENİZ ÜSTÜNGEL SÜER

Tamam, itiraf ediyorum. İngilizce öğrenmeye yatkınlığım yok. Aramızdaki mesafeyi koruyorum herhalde! Neye rağmen… Bir İngilizce kursunun kütüphanesinde iki sene çalışmama, havalimanında sekiz sene çalışmama rağmen…

İki bin İngilizce sözcüğü ana dilim gibi bilmeme karşın "Olmayınca olmuyor" sözüne inanmaktan başka seçenek bulamadım. Arkadaşım, "İyi bir fikrim var" dedi, bu konu üzerine zihin yormuş olarak… "Sen tiyatrocu olduğun için sana İngilizce yazılmış bir tiyatro oyunu kitabı vereyim. Diyaloglar rahat okunur, keyifle öğrenirsin."

Bernard Shaw'un Pygmalion'unu da içeren beş oyunun bulunduğu "5 Modern English Plays" adlı kitap…Her ne kadar deyimler ve konuşurken yapılan kısaltmalar vb. gibi insanı duraksatan unsurlar olsa da gerçekten rahat okunduğu söylenebilir.

Bernard Shaw'un Pygmalion'unun Türkçe çevirisini kitaplığımda bulup, "Okuduğum sayfaları bir de çevirmenden okumalı" diye düşününce, macera başladı.

Çiçekçi Kız'ın söylediği "Buy a flower off a poor girl…" cümlesi ben çevirirken "Zavallı bir kızdan çiçek alın" oluyor, çevirmen çevirince "Bir demet menekşe alsana, noolur, garibiz burada…" oluyor ve benim kitaba bakış açım değişerek, meraklı ve hoş zamanlar başlıyordu.

Bernard Shaw'ın çiçekçi kızının bizim ülkemizdeki bir şehir meydanından sesi duyulmaya başladı:

(Çeviriden):

Anne : Oğlumun adının Freddy olduğunu biliyorsun.

Çiçekçi Kız: Bu rafadan senin oğlun ha! Onu adam gibi yetiştirsen olmaz mıydı? Bizim çiçekleri devir, sonra bir mangır bile toslamadan kır kirişi… Var mı böyle yağma… Ana sıfatıyan zararımı öde bari…

Türkçe çevirisini bir an önce okumak için İngilizcesine şöyle bir göz gezdiğim için yine benim İngilizce tehlikede! Bir gün yine çevirisini okuyacağım hevesiyle masa başındayım ve çeviriyi telefonumun kamerası ile çekerek hocam Prof. Hülya Nutku'ya gönderiyorum.

"Bana cevap verme…" cümlesinin "Sende de dil bir karış…" olduğu, "İyi bir kızım ben"in ""Aysiyetli bir kızım ben" olduğu, "Polisle problem yaşamadım" cümlesinin, "Polisle başım belaya girmedi" olduğu hoş bir çeviri okumaktayım.

Artık zamanıdır, kim çevirdi diye bakmanın… Çevirmen; Sevgi Sanlı…

Keyifle okuduğum çevirileri Hülya Hoca'ya anlattıkça kendisi de Sevgi Sanlı üzerine bana bilgi veriyordu. Konuşmamız ilerledikçe o gün Sevgi Sanlı'nın vefat etmiş olduğunu öğrendim. Yani, "Bu ne hoş çeviri, acaba çevirmeni kim" diyerek adına baktığım gün mü? Nasıl? Çevirisini okur ve beğenirken mi uğurladık onu… İnanamıyorum. Bu da bir dua belki…Çevirmenler için…

1925 doğumlu Sevgi Sanlı İngiliz Filolojisi mezunudur. 20 sene Devlet Tiyatrolarında baş dramaturgluk yapan Sevgi Sanlı'nın oyunlarının ve çevirilerinin isimlerini yazı bitiminde yayınlamak isterim. Tabii her zamanki gibi canlı ansiklopedim, değerli oyuncu Jale Abla ile Sevgi Sanlı'yı konuşmaya başladık. Jale Birsel, yakın arkadaşı olan Sevgi Sanlı'yı anlatırken onun sohbetlere zekice sözlerle ve esprilerle katıldığını belirtti.

Doğan Hızlan, Sevgi Sanlı'nın işini severek yapan, çalışkan, güler yüzlü, dostlarına önem veren bir yapısı olduğunu köşesinde yazmıştır. Yurtdışı tiyatro etkinliklerini kaçırmadığını, Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde tiyatro eleştirileri yazdığını da belirtmiştir.

Çevirmenlik üzerine düşünüyorum. İyi bir çevirmen nasıl olmalı? Yabancı eseri anlayarak okuyan, oyunun temasını kavrayan, kendi ülkesinin insanlarını tanıyan, hem yabancı dile hem kendi diline hâkim olan ve de tiyatroyu, oyunculuğu tanıyan bir kişi olması gerekir. Oldukça altyapı gerektiren bir uğraşmış çevirmenlik.

Hem edebiyat dünyasında, hem tiyatro dünyasında bir kitap okuduğumuzda "Çevirmeni kim? Ben şu kişiden okudum" şeklinde konuşmalar sık sık geçer. Eserin çevrildiği dilde de değer kazanmasında çok önemlidir çevirmenlik…

İşini bilinçle, dikkatle, sevgi ve saygıyla yapan tüm meslek gruplarına teşekkür ederken Sevgi Sanlı'yı saygı ile anıyoruz.

ESERLERİ :

OYUNLARI : Dilsizlerin Dili / Menevşe Yaprağından İncinen Kız / Bu Elma Başka Elma / Yazılı Kaya / Kaygusuz Abdal…

ÇEVİRİLERİ : Küçük Tilkiler / Oturma Odası / Kılpayı / Altın Kollu Adam / Pygmalion / Kırgınlar Evi / Şeytan Çelmesi / Sevgili Doktor / Yedi Kadın /Albion'un Rüyası / Sezar İle Kleopatra / Bu Hesapta Yoktu / Karanlıktan Aydınlığa / Yüzbaşı Corelli'nin mandolini…

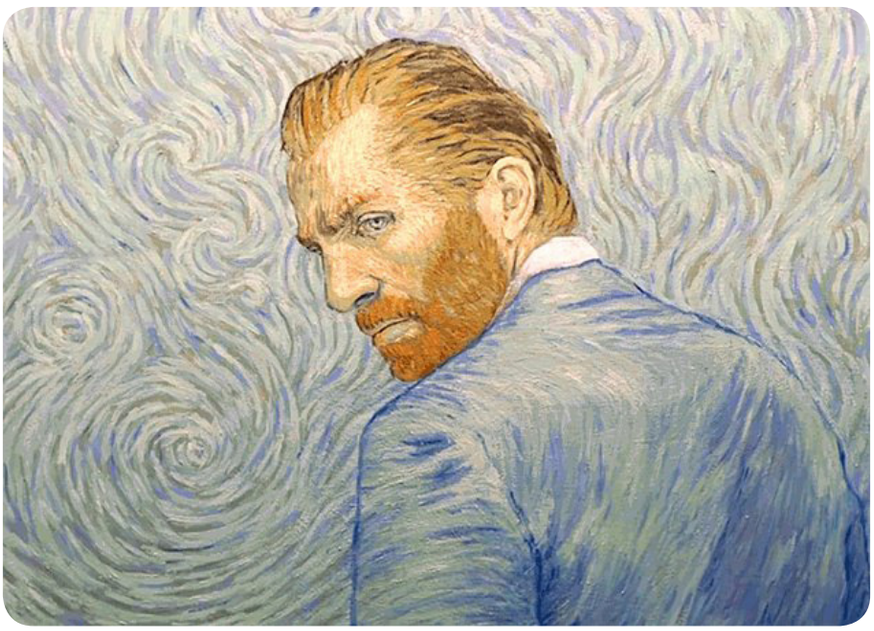
UYARLAMA : Sinekli Bakkal…

ÇALIŞMANIN, İNANMANIN VE TUTKUNUN RESSAMI: VAN GOGH

SEVAL DENİZ KARAHALİLOĞLU

“Çalışmalıyım. Çizgilerim daha keskin olmalı. Bir çizdiğimi bir defa daha çiziyorum. Bazen aynı figürü beş defa daha çizip beğenmeyip yeniden çiziyorum.” Böyle diyor Vincent van Gogh. Onunki karşılıksız bir aşk. Hayatı boyunca sekiz yüzden fazla resim yapmış ama ancak bir tanesini satabilmiş bir ressam. Acı, ölümüne açlık, yoksulluk, dibine kadar sefalet ve akıl hastanesi ile sonlanan bir hayat. Bunlar, onun resme olan aşkı için ödediği bedel.

“Tembellik çağımızın en büyük hastalığı” diyor Umberto Eco, yazdığı makalelerinin birinde. Okumaktan, çalışmaktan hele araştırmaktan bucak bucak kaçan bir nesil geliyor. İnternet ve arama motorları çalışmanın yerini alıyor. Tembelliğe karşın çalışmak, umutsuzluğa karşın ısrarla çalışmak, koyu sefalete ve yoksulluğa inat çalışmak fikrinden yola çıkan bir oyun Van Gogh. İlk sahneye konduğu günden bu yana halen kapalı gişe oynamasını bu tutkudan ve inançtan alıyor. İzmir Bostanlı Suat Taşer Tiyatrosunda, Gerçek Tiyatro’nun sahneye koyduğu “Van Gogh” oyunundayız. Çalışmayı, soluksuz çalışarak, “istediği resimler” yapmayı hayatının tek amacı haline getirmiş olan bir adamın öyküsünün anlatıldığı tek kişilik oyunda Hakan Gerçek inanılmaz bir Van Gogh portresi çiziyor. Hakan Gerçek’in sahneye koyduğu oyunda, aykırı düşünceleri nedeniyle, yaşadığı dönemde değeri bir türlü anlaşılamamış, dışlanmış bir sanatçıyı izliyoruz. Kolay satan resimlerin yerine ideallerini koymuş bir ressam. “İçimde bir açlık var. O açlığı sadece çalışmak bastırır” diyen bir adamı anlatmak, onun yüreğindekileri sahneye yansıtmak büyük bir inanç ister. W. Gordon Smith kaleme aldığı oyunu dilimize Ülkü Tamer kazandırmış. Işık tasarımını Cem Yılmazer’in yaptığı oyunun kostüm tasarımı ise Aslı Ataseven’e ait.

Hayatı kendi bildiğince yaşayan ve “çalışmayı din olarak” kabul etmiş Van Gogh’un yaşadıklarını kardeşi Theo’ya yazdığı mektuplardan öğreniyoruz. “Bornage’daki korkunç kış mevsiminde durmadan eskiz çizdim. Eskiz fabrikası gibi çalıştım. Mesela şu süpürgeli kızı tam beş kez, tohum eken adamı üç kez çizdim. Beğenmezsem bir daha çizerim. Gözlerimi eğitmem gerek. Perspektife daha çok çalışmalıyım.” Sadece çalışkan değil aynı zamanda mütevazi, daha öğrenmesi gereken çok şey olduğunun altını defalarca çizen bir sanatçı.

Yaptığı tablolar bir türlü anlaşılamaz. Ona göre, tohum eken adam, insanla toprak arasındaki ilişkinin simgesi. “Onu bunun için çizdim. Resimlerimi sevmiyorlar. Kurulu düzeni bozabilirim diye korkuyorlar” diyor. Van Gogh piyasa işi kolay resimler yapmak yerine gerçek hayatın yer aldığı resimler yapmak için fakir bir madenci bölgesi olan Borinage’a yerleşir. Buradaki madencilerin kötü yaşam koşullarını yansıtabilmek için özellikle kötü koşullarda yaşar. Onların nasıl yaşadıklarını, neler hissettiklerini anlayabilmek, içselleştirebilmek için yiyeceklerinin ve kıyafetlerinin çoğunu işçilere verir. Hatta yatak yerine saman üzerinde uyur. Dönem için tehdit kabul edilen tehlikeli fikirleri nedeniyle, toplum tarafından dışlanır.

Yaptığı resimler onun hayat felsefesini yansıtır. “Nuenen’li “Patates Yiyenler”’in gücünü görün istiyorum. Resimden “dürüst bir yoksulluk” yayılsın ortaya. Bunu

nasıl bir aşkla çizdiğimi anlamanızı istiyorum. Bu korkunç toprak bile güzel, görecek gözlerin varsa. Beyazın üzerindeki siyahın geometrisine bakıyorum, resim çizmek istiyorum. Hep resim düşünüyorum. Sonra, Dickens, Dostoyevsky okuyorum. Büyük sanatçıların yüreğinde Tanrı vardır. Yeniden çizmeye başladım. İstediğim gibi bir çizebilsem. Öfkeli mektuplar yazabiliyorum diye Dickens sayılmam ya".

"Bir yüzden sevgi çıkarılabilir mi? Ya da bir yüze sevgi eklenebilir mi?" Van Gogh aşktan yana da talihli değildir. Aşırı uçlarda yaşayan, saplantılı ve abartılı tavırları nedeniyle aşık olduğu kadınlar tarafından ret edilir. Özellikle kendisinden yedi yaş büyük olan kuzeni Kee'ye duyduğu aşk onda saplantı haline gelecektir. Sonuç, derin bir hayal kırıklığı olur. Bu incinmişlik, incitilmişlik, kırılgan ruhunda onarılmaz yaralar açacak daha sonra onu akıl hastanesine götüren etkenlerden biri olacaktır.

Kardeşi Theo, Van Gogh'a yazdığı mektuplarda Paris'i anlatıyor. Oradaki izlenimci ressamları ve resim sanatına getirdikleri yeniliği. Resimlerine daha fazla ışık, daha fazla renk getirme fikrinden hoşlanır ve Theo'nun önerisini kabul ederek Paris'e gider. Claude Monet, Edgar Degas, Alfred Sisley, Toulouse Lautrec, Georges Seurat, Camile Pissaro, Paul Signac gibi ressamlarla tanışır, hatta bazılarıyla birlikte çalışır. Zengin renkleri ve ışıltısıyla, ışığı yakalamaya çalışan ressam için bir vaha gibidir 1887'de Paris Montmartre Tepesi. Kendine karşı zalim bir adam Van Gogh. Öyle ki yaşadığı sert hayat onu vaktinden önce çökertir. "34'ümdeyken 54'ünde gösterdiğimi söylüyorlar" der gülerek. Ama onun için önemli olan gündelik hayatın önemli küçük ayrıntılarıdır. Paris deyince sokakları, renkleri, tatları ve kokularıyla anımsar kenti. Daha sonraları Paris için "sıcak kahvenin ve çöreklerin kokusu sokaklara yayılıyor" diyecektir.

"20 den fazla portremi yaptım. Mavi Vincent, leylak Vincent, ciddi Vincent, yorgun Vincent, yoksul Vincent, Kendimi beğenmiş olduğumu söylüyorlar. Gerçeği, güzeli, eski bir çift çizmede arıyorum. Kendimi bulmak için çizdim bunca resmi. Bunların hiç biri tam olarak ben değilim. Başarma ihtimali, başarma umudu hiç yok mu?"

"Hayatta büyük şeylerden ziyade, küçük şeyler beni daha çok ilgilendiriyor. Zarif bir Fransız saatinin hafifçe çınlaması, bir tırnağın porselen bir fincana hafifçe vurduğunda çıkan ses. Bunlar benim için önemli detaylar." Her renk, her koku, ışığın her tonu ve insanı can evinden vuran küçük ayrıntılar. Ayrıntılardan saf gerçeğe ulaşabilmek için "kendini o küçük ayrıntılarda" kaybediyor. Hayatta ne kadar çok sokak varsa, kendi ruhunu o sokaklarda kovalıyor, kendi özünün peşine düşüyor.

Güneş ve ışık tutkusu onu daha renkli resimler yapamaya iter. Arkadaşı Toulouse Leutrec ona daha parlak ışığın hakim olduğu, güneşin daha güçlü parladığı bir yer önerir. Arles. Van Gogh zaman kaybetmeden Arles'de alır soluğu. "İnsanlar nasıl yemek ve kadın isterse, ben de o kadar çok güneş ve ışık istiyorum. Arles'in ışığı, güneşi bambaşka. Burada güneş kobalt bir kubbede bir portakalmış, içim dışım güneş. Her bitkinin özsuyunu damarlarımda akan kan gibi duyuyorum. Sevginin, hayatın, aşkın büyük gücü olarak sarı. Mavi ise ölümün rengi. Yaptıklarımdan asla hoşnut değilim. Güneşle bütünleşmek yetmiyor bana yıldızları da resmetmek, yıldızların soluk ışıltılarını görmek istiyorum. Uçuk sarılar, donuk kırmızılar." Arles'de bulduğu sarı rengi meşhur "Ay Çiçekleri" tablosuna yansıtır.

Ona göre, en yakın arkadaşı Paul Gauguin "yapıcı bir yıkım ustası". Büyük umutlar beslediği karşılaşma hayal kırıklığı ile sonuçlanır. "Sanatçıların kardeşliği, dostluk bizi korur sanıyordum. Böyle patlamaya hazır iki insanın en küçük kıvılcımda patlaması doğaldır. Uçurumun kenarındaymışım. Kendi korkularımın resimlerini aynı inançla yapmışım. Birbirimizle ilişkilerimizde kapladığımız yerleri anlatmaya çalıştım. Kendi sandalyemin karşısına, Paul Gauguin'in oturduğu iskemlenin resmini yaptım."

"Sonunda kullanarak usturayı kendi üstümde, genelevdeki küçük Rachel'e göndermişim, kulağımın küçük bir parçasını kesmişim, paketlemişim." Bu akıl hastanesine giden yolun başlangıcıdır. Yakalandığı bipolar hastalığın o dönemde bilinen bir tedavisi yoktur. "Yarım bir dünya, ne ışık, ne karanlık, titremelerle sarsılıyor vücudum."

En sonunda, Saint Remy'deki Saint-Paul-de-Mausole akıl hastanesine yatmayı kabul eder. Akıl hastanesinde kaldığı süre içinde 150 resim yapar. Burada en çok bilinen eserlerinden biri olan "Yıldızlı Gece"'yi yapar. Yattığı akıl hastanesinin penceresinden gördüğü ve resmetmeyi çok istediği yıldızları şiirsel bir dille tuvaline aktarır. Onu asıl yıkan bir süre resim yapamaması olur. "Gözlerimdeki bu sisi silip atamıyorum. Kulağımdaki bu çınlamalar bir türlü susmuyor". Öte yandan, kendine geldiği zamanlarda aynı isyankarlıkla bakar dünyaya. "Alışılmış kent manzaraları yaparım sizin için en iyi satanlardan tabii. Siz isteyin, yoksul mahalleleri, köylüleri, tarlaları, yoksulların resimlerini yapmam."

İzleyenleri tek kelimeyle büyüleyen Van Goh umutsuzluğa ve yoksulluğa karşın "çalışarak direnme" fikrini yüreklerimize kazıyor. Sonuna kadar kendi bildiği gibi yaşayan bir adamın destansı öyküsünü soluksuz izliyoruz. Bu büyüyü sağlayan etkenlerden biri de Nurullah Tuncer'in tasarladığı dekor ve oyunun akışı içinde arka planda yer alan beyaz perdeye yansıtılan 140'dan fazla tablo. Bu tablolar Van Gogh'u daha iyi anlamamıza yardımcı oluyor. Mesela, Hakan Gerçek'in taktığı yanan mumlarla donatılmış şapkası ve gece gökyüzünün resmini yapmaya çalışan Van Gogh portresi oyunun unutulmaz anlarından biri oluyor. Özellikle, klasik Apollon heykelini kırdığı, heykelin tuzla buz olduğu an aslında "önyargıların" da yıkıldığı andır. Artık hiçbir şey onunla yaptığı resim arasına giremez.

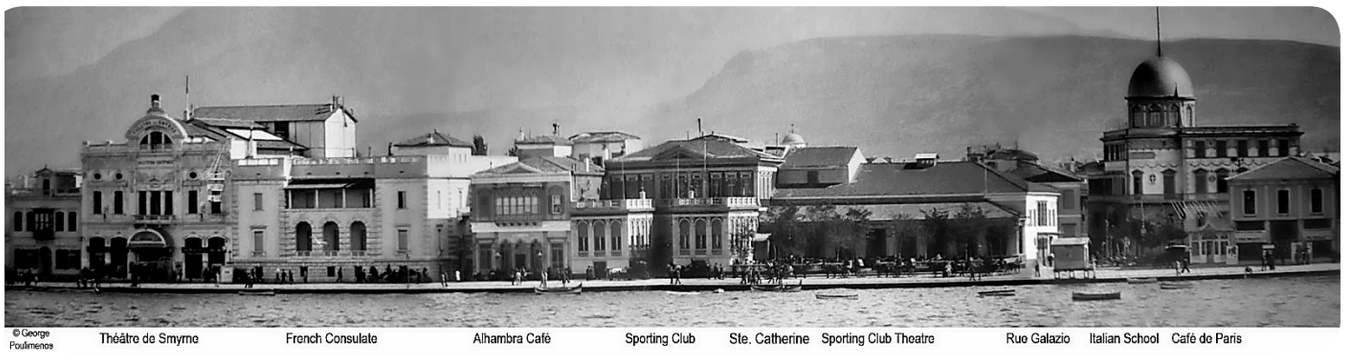
Hakan Gerçek sahnede vücut dilini bir enstrüman olarak kullanıyor. Öyle ki yansıtmak istediği bütün duygular sanki elle dokunulacak kadar somutlaşıyor. Tek kişilik oyunda sayısız karakter önümüzden geçip gidiyor. Theo'ya yazdığı mektuplardan öğrendiğimiz ressam arkadaşları, sevdiği kadınlar, çevresindeki sıradan insanlar, köylüler, kuzenler. Her biri sanatçıda derin izler bırakırken, Hakan Gerçek bütün bu karakterleri bir senfoni orkestrasını yöneten şefin ustalığı ile sahneye yansıtıyor.

Son söz, yine Vincent van Gogh'un. "Tutkularım geminin yelkenleri, kuşkularım dünya kadar. Artık geri dönemeyecek kadar açıldım. Satılabilir resimler yapmamı istiyorlar. Hiçbir şey harcamıyorum kendimden başka. Ressam olmak sadece beyinsel güç değil bedensel güç de gerektiriyor. Kuzenim Mauve, çizgi çizebildiğin zaman resim yapabileceksin diyor. Çizgilerim daha keskin, daha net olmalı. Bana fanatik, uyumsuz desinler, artık kendi yolumda yürüyeceğim. Ben kendimi o kadar acımasızca eleştiriyorum ki, başkalarının eleştirileri ancak küstahlık olarak kalıyor".

İZMİR'DE TİYATRO TARİHİ
BÖLÜM 3: II. MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'İN İLÂNINA KADAR

METE ÇUBUKÇU

Fotoğraf: 1910'lu yılların İzmir'inde, Kordon'dan bir panorama. O dönemde, fotoğraftaki "İzmir Tiyatrosu [Théatre de Smyrne]", "Sporting Kulüp Tiyatrosu" ve zaman zaman da "Café Alambra", tiyatro faaliyetlerine ev sahipliği yapıyordu.

II. Meşrutiyet'in ilân edildiği 23 Temmuz 1908 tarihinden Cumhuriyet'in kurulduğu 29 Ekim 1923'e kadar uzanan on beş yıllık dönemde, bölgeyi etkileyen önemli olaylar yaşanmıştır: II. Meşrutiyet'in ilânı, bir özgürlük havası yaratsa da, ancak iki yıl sürebilmiştir. 1911 yılındaki Trablusgarp ve 1912'deki Balkan Savaşlarıyla huzuru kaçan Osmanlı toprakları, 1914 yılında da I. Dünya Savaşı'nın taraflarından biri olmuştur. Savaşın sonrasında, İtilaf devletlerinin himayesindeki Yunan kuvvetleri, İzmir'i işgal etmiştir (*15 Mayıs 1919*). Bu işgal, 9 Eylül 1922'de Türk ordusunun kente girmesiyle sona ermiştir. Ancak İzmir halkı, 13 Eylül 1922 sabahı, Basmane semtinde başlayan ve yayılan yangın ile tarihinin en büyük felaketlerinden birine uyanmıştır.

Yaşanan bu tarihî olaylara paralel olarak, kentin tiyatro yaşamı da yeniden şekillenmiştir. II. Meşrutiyet'in ilânının getirdiği özgürlük ortamında, tiyatro etkinliklerinde ciddi bir canlılık yaşanmıştır. Türk ve Müslüman kökenli vatandaşlar, oyuncu ve yazar olarak, ilk kez faaliyette bulunmuştur. Savaş ortamının zor yıllarında, kesintinin yaşandığı zamanlar olsa da, sonrasında yeniden toparlanmıştır. İşgal yıllarında Türk toplumunun faaliyetleri azalmıştır, ama Kurtuluş sonrası ivmelenerek artmıştır.

Türk kökenli İzmirli amatör ve profesyonel tiyatro sanatçılarının olduğu yerli kumpanyalar, Cumhuriyet'in ilânına kadar geçen on beş yıllık sürede, 150'yi aşan oyunu (*çoğunluğu dram*) sahneye koymuşlardır ve bunlardan bazılarını defalarca oynamışlardır. Ayrıca, şehirde yaşayan gayrimüslimler de etkin tiyatro faaliyetlerine devam etmiştir. Aynı süreçte, şehir dışından turneye gelen oyunların sayısı da, 50'yi aşmaktadır. Özetle, bu dönemde, dışardan gelen oyunların üç katından daha fazlası, İzmir'de yerli oyuncular tarafından oynanmıştır [1,2]. Önceki yıllarda, yurtiçinden ve yurtdışından turneye gelen toplulukların daha aktif olduğu tiyatro yaşamı, bu dönemde değişmiştir.

II. Meşrutiyetin ilânı sonrası yaşananları, soru ve cevaplarla irdelemeye devam edelim.

Bu dönemde şehrin nüfusu ne kadardır?

20. yüzyılın başında, Aydın Vilayeti; İzmir, Saruhan, Aydın ve Denizli livalarını (*sancaklarını*) içeren 40.556 km²'lik bir alanı kapsar. Bu tarihte, toplam Aydın Vilayeti'nin nüfusu 1.634.080 kişidir ve bunun 285.493 kişisi Rum'dur. 1914 yılına gelindiğinde, Aydın Vilayeti'nin nüfusu, bir miktar azalarak, 1.608.752 kişi olmuştur. Bu nüfusun 1.249.067 kişisi Müslüman, 299.096'sı Rum, 35.041'i Musevi ve 19.395'i Ermenilerden oluşmuştur. 1914 yılında; İzmir'in 13 kazası, 25 nahiyesi ve 722 köyü ile toplam nüfusu 640.767'dir. Savaş sonrası, 1919 yılının başında, bazı azınlık nüfusların ülkeyi terk etmesi nedeniyle, Aydın Vilayetinin nüfusu 1.589.197'ye ve İzmir'in nüfusu da 605.584 kişiye düşmüştür. İşgal döneminde (*Mayıs 1919-Eylül 1922*), İzmir'de Rumların nüfusu artmıştır, Müslümanların ise azalmıştır [3]. İzmir'in tekrar Türklerin kontrolüne geçmesiyle, bu değişim tersine dönmüştür ve 1923 yılındaki Mübadele sonucu, Rum kökenli vatandaşlar İzmir'i terk etmek zorunda kalmıştır.

Bu dönemin tiyatro faaliyetlerine ilişkin önemli yazılı kaynaklar nelerdir?

Bu dönemde de, İzmir'in tiyatro yaşamına ilişkin duyuruları ve haberleri takip etmek için "*Ahenk*", "*Hizmet*", "*İttihad*" (*daha sonra "Anadolu" adını alır*) ve "*Köylü*" gibi gazeteler, önemli başvuru kaynaklarıdır. Ayrıca, o zamanın sanatçılarından Nuri Genç'in (*o devirdeki adıyla Genç Ağazade Nuri*) ve Sami Gündür'ün anılarını anlattığı yazılar da, değerli bilgiler sunmaktadır [4,5]. Kişisel hafızaya dayalı aktarılan bu anıların, dönemin gazete ve dergi haberlerinden teyit edilmesi gerekmektedir. Öyle ki, kimi zaman bahsedilen olayların tarih ve mekân bilgilerinde ciddi hatalar olduğu tespit edilmiştir [1,2].

Fotoğraf: İzmir Tiyatrosu (Théâtre de Smyrne) [10].

Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler gibi farklı din ve ırka mensup yerli halkın tiyatro hayatı ile ilgili haberlere, Türkçe gazetelerde çok az yer verilmiştir. Öte yandan, Yunanlı yazar H.S. Solomonides'in 1954 yılında Atina'da Yunanca olarak basılan "*İzmir'de Tiyatro (1657-1922)*" başlıklı kitabında, özellikle Rum toplumunun tiyatro faaliyetleriyle ilgili önemli bilgiler verilmektedir [2].

1908-1923 döneminde, İzmir'de temsillerin sunulduğu mekânlar hangileridir?

İzmir'de sık sık çıkan yangınlar, II. Meşrutiyet öncesinde temsillerin verildiği birçok mekânın yok olmasına sebep olmuştur. Bu dönemden, ayakta kalmayı başaran en önemli yapı, **Sporting Kulüp Tiyatrosu**'dur. Burası, II. Meşrutiyet sonrasında da, tiyatro faaliyetlerine ev sahipliği yapmaya devam etmiştir. Ancak sahnesinin küçüklüğü nedeniyle, ilerleyen yıllarda ihtiyaçları karşılayamaz hale gelmiştir. H. Solomonides, Nisan 1920'de Vasilis Kamburis adında birinin burayı işlettiğinden ve adını, ünlü tiyatrocudan Kyveli (*Cybele*) onuruna "*Kivelis Tiyatrosu*" olarak değiştirdiğinden bahseder [2]. (*Bahsi geçen Cybele Andrianou [1888-1978], Yunanistan'ın en ünlü aktrislerinden biri olmuştu. Üçüncü evliliğini, Georgios Papandreou [1888-1968] ile yapmıştı. Bilindiği üzere, Papandreou ailesi, babadan oğula geçen bir gelenek ile Yunanistan'ın siyasi hayatında önemli yer tutmuştur*). İzmir yangınında (*Eylül 1922*), bu tarihî yapı da yıkıma uğrar. 19 Nisan 1923 tarihli "*Ahenk*" gazetesinde [*No:9210*], Sporting Kulüp binasının, İl İdare Meclisi tarafından müzayedeye çıkarıldığı bildirilmektedir [2].

Resmi kayıtlara göre, İzmir'in tiyatro binası sayısı, 1886 yılında iki, bir değişiklik olmadan 1895 yılında da ikidir [5]. 1914 yılında, Hüseyin Rifat Işıl tarafından yayınlanmış olan "*Aydın Vilayeti 1330 Sene-i Maliyesi Ticaret Rehberi*" isimli eserde, İzmir'de sekizi Rıhtımda, ikisi Karşıyaka'da, birer tanesi de Irgat Pazarı, Asansör Üstü, Kokaryalı (*Güzelyalı*), Basmane ve Beyler Sokağı'nda olmak üzere, toplamda 15 tiyatro olduğu yazılmaktadır. Bunlardan Beyler Sokağı dışındakilerin tamamı, gayrimüslimler tarafından çalıştırılmaktaydı [3]. Işıl'ın 1914 yılında verdiği bu listedeki binaların bir kısmı, sinema olarak kullanılmaktadır ve sıklıkla tiyatrolara da ev sahipliği yapmaktadır. Erkan Serçe de, İzmir ve çevresindeki 1918 yılının resmi ve özel binalarının istatistiğini verdiği çalışmasında, ikisi Müslümanlara, üçü Rumlara, dördü de ecnebilere ait olmak üzere, toplam 9 tiyatronun olduğunu bildirir. Aynı çalışmada, beşi Müslümanlara, ikisi Musevilere, dokuzu Rumlara ve dördü de ecnebilere olmak üzere, toplamda 20 sinemanın olduğu yazılmıştır [6].

İzmir'de ilk sinema gösterimi, 10 Aralık 1896 tarihinde, Frenk Mahallesi'ndeki Apollon Salonu'nda yapılmıştır. Bu olayın, tarihî bir önemi vardı: İstanbul'dan önce, İzmir'de sinema gösterimi başlamıştı (*İstanbul'da, 1897 yılında, Sponeck Birahanesinde ilk kez gösterilecekti*). Apollon Salonu (*yani "Cercle Musical Apollon"),* 1892'te kurulmuştu ve 150 üyeye sahip bir kulüptü [7]. Sonrasında, İzmir'de sinemaya olan ilgi çok arttı ve film gösterimleri için birçok yeni mekân kuruldu. Bunların çoğunluğu, kimi zaman tiyatro gösterilerine de ev sahipliği yapıyordu.

II. Meşrutiyet sonrası, artan tiyatro faaliyetleri ile birlik-

te, İzmir'de 40'a yaklaşan tiyatro mekânı vardı. Ö. Faruk Huyugüzel ve Özlem Nemutlu, ilgili çalışmalarında [1,2], bu yerleri, gazete haberlerinde ilk defa karşımıza çıktıkları tarihe göre, şöyle sıralamıştır (*Araştırmacı Yaşar Ürük, sözlü iletişimimizde, burada bahsi geçen bazı mekânların birbirini takip eden yapılar olduğuna dikkat çekmiştir*): Fransız Konsolosluğu yakınındaki **Partenon Tiyatrosu** (1908); Karşıyaka'da **Manisalının Tiyatrosu** (1908); Kordon'da **Paradisos Tiyatrosu** (1909); Kordon'da **Pathé Sinematografhanesi** (1909); Keçeciler'de **Maarif Tiyatrosu** (1909); **Karşıyaka Kulüp Tiyatrosu** (1909); **Karşıyaka Apollon Tiyatrosu** (1909); **Karataş Asansör Tiyatrosu** (1909); Kordon'da **Amerikan Tiyatrosu** (1909); **Femina Salonu** (1909); Başdurak ve Keçeciler'deki **Hacı Kosti idaresindeki tiyatro** (1910); Kordon'daki Yusuf Efendi idaresindeki **Ferah Tiyatrosu** (1910); Birinci Kordon'da **Uşakizade Hacı Recep idaresindeki tiyatro** (1910); **İzmir Tiyatrosu** (*Théatre de Smyrne*) [1911]; Irgat Pazarı'ndaki **Osmanlı Sinema Tiyatrosu** (*1911, Kurtuluştan sonra "Büyük Türk Sineması" adıyla anılır*); **Cihan Kıraathanesi'nin bahçesinde yeni yapılan tiyatro** (1911); Beyler Sokağı'ndaki **Milli Kütüphane Sinema Tiyatrosu** (1913); **Karşıyaka Venüs Sinema Tiyatrosu** (1914); **Başoturak Bey Hanı Tiyatrosu** (1914); **Bornova Sinema Tiyatrosu** (1914); Karşıyaka'da Darülmuallimin Mektebi'ndeki **Müdafaa-i Milliye Sinemahanesi veya Tiyatrosu** (Haziran 1915); Çayırlıbahçe'deki **Melez Sineması** (Ekim 1915); **İris Sinema Tiyatrosu** (1916); **Yazlık Kramer Tiyatrosu** (1917); **Nuh Tiyatrosu** (1918); Beyler Sokağı'nda Terbiye-i Medeniye Meydanı'ndaki **Süleyman Bey Bahçesi** (1918); **Karşıyaka İsketing Kulüp Tiyatrosu** (1919); Keçeciler'de **Şark Tiyatrosu** (1919); Mezarlıkbaşı'ndaki **Ferah Tiyatrosu** (1919); Başdurak'ta yeni inşa edilmiş olan **Safa Tiyatrosu** (1920); daha çok Rum kumpanyaların temsil verdiği **Olimpia Tiyatrosu** (*1920 sonrası*); **İkiçeşmelik Sinema Tiyatrosu** (1921); **Kokaryalı Sinebar Sineması** (1922); **Karşıyaka Türk Sineması** (1922); Kordon'da **Palas Sineması** (1923); **Karşıyaka Yeni Tiyatro** (1923); **İkiçeşmelik Ankara Sineması** (1923), Kışla'daki **Büyük Tiyatro** (1923).

Fotoğraf: Pathé Sineması, Yazlık Kramer Tiyatrosu ve Kramer Oteli görünüyor [7].

Oğuz Makal, "***Gay Salonu***" ve "***Splendid Tiyatrosu***" isimli yapıların da tiyatro için kullanıldığını yazar. 1913 tarihli "***Melis Sineması***"nın bir tiyatro salonunun da olduğundan bahseder [7]. Sami Gündür anılarında, Kordon'da Yunanlı Yani'nin yönetiminde "***Gey Sineması***" isimli bir mekândan bahseder. Burada, Sahne-i Bedayi topluluğunun ilk temsilini, Hasan Tahsin'in "*Girit*" piyesini oynayarak verdiğini söyler. Bu oyun, seyircileri heyecana getirmişti ve Yunanlı Yani'yi fena şekilde sinirlendirmişti. Oyunu yarıda kesip, perdeyi de kapatmak istemişti. Ancak, seyircilerden korktuğundan bunu yapamamıştı. Sami Bey, sonrasında, bu tiyatroyu tekrar kiralayamadıklarını da ekler [5]. Öte yandan, gazete haberleri, Sami Bey'in verdiği tarih ve mekân bilgisini doğrulamaz. Öyle ki, Sahne-i Bedayi topluluğunun ilk oyunu, Haziran 1911'de İzmir Tiyatrosu'nda sahnelenen "*Tezer*" piyesidir. Topluluk, ikinci oyun olarak da "*Girit*"i, Eylül 1911'de Pathé Sinematografhanesi'nde oynamıştır [2]. Dolayısıyla, Sami Bey'in bahsettiği şekilde Gey Sineması'nda "*Girit*" ya da başka bir oyunun oynanıp oynanmadığı ayrıca araştırılmalıdır. Sami Bey anılarının bir başka bölümünde, Behçet Efendi'nin Meşrutiyet'ten evvel İzmir'e geldiği zaman, Yunanlı Yani'nin Kordon'daki "***Amerikan Tiyatrosu***"nda sahneye çıktığını anlatır. Araştırmacı Yaşar Ürük, sözlü iletişimimizde, GAY ya da GEY olarak adlandırılan mekân isminin, GAİY olduğunu ve yazlık tiyatro olarak kullanıldığını belirtmiştir (*Bu tiyatro, başka adlarla da faaliyetini sürdürmüştür*). Ayrıca, bahsedilen MELİS adlı yapının da, önce tiyatro olarak faaliyet gösterdiğini ve sonrasında, sinema olarak da kullanıldığını eklemiştir. Splendid Tiyatrosu'nun da II. Kordon'da olduğunu doğrulamıştır.

Dönemin tiyatro mekânlarına ilişkin şu hususları da vurgulayabiliriz [1,2]:

Bu dönemde açılan her tiyatro ve sinema binasının,

tam donanımlı oldukları düşünülemez. Sağlık koşullarına uymadıkları gerekçesiyle, zaman zaman belediyece kapatılmaları gerektiği uyarısında bulunulmuştur [2].

Tiyatro için en çok kullanılan yapılar şunlar olmuştur: ***Sporting Kulüp Tiyatrosu, Karşıyaka Kulüp Tiyatrosu, İzmir Tiyatrosu*** *(Théatre de Smyrne), Irgat Pazarı'ndaki* ***Osmanlı Sinema Tiyatrosu****, Çayırlıbahçe'deki* ***Melez Sineması****, Keçeciler'deki* ***Şark Tiyatrosu*** *ve Mezarlıkbaşı'ndaki* ***Ferah Tiyatrosu*** *ve Beyler Sokağı'ndaki* ***Milli Kütüphane Sinema Tiyatrosu.***

İzmir Tiyatrosu (*Théatre de Smyrne*):

Fotoğraf: Karşıyaka Venüs Sineması'nın yerinde, ilerleyen yıllarda "Melek" ve "Lüks" sinemaları işletilecektir [7].

Kordon'daki Fransız Konsolosluğu'nun yanında, Amerikalı Mösyö Misir adında bir müteahhit tarafından yaptırılır [2]. Mimarı, İzmir Borsa Binası, Orient Bank, gibi prestij yapılarını tasarlayan Ignatios Vafeiadis'tir. 1911'de inşası tamamlanan yapının iç düzenlemesinde, Paris'teki "*Théâtre du Châtelet*" örnek alınmıştır [3]. Ocak 1911 tarihli "*Ahenk*" gazetesinde [*No:4406*], "*İzmir Tiyatrosu*" başlıklı bir yazı ile tanıtımı yapılır. Mösyö Vafeiadis, gazetenin muhabirini gezdirerek bilgi vermiştir. Bu binada verilen ilk temsil, İzmirli "*Milli Tiyatro Heveskâran Cemiyeti*" tarafından Haziran 1911'de sahnelenen "*Tezer*" piyesidir [2]. İzmir yangını sonrası, telef olmuştur (*Eylül 1922*).

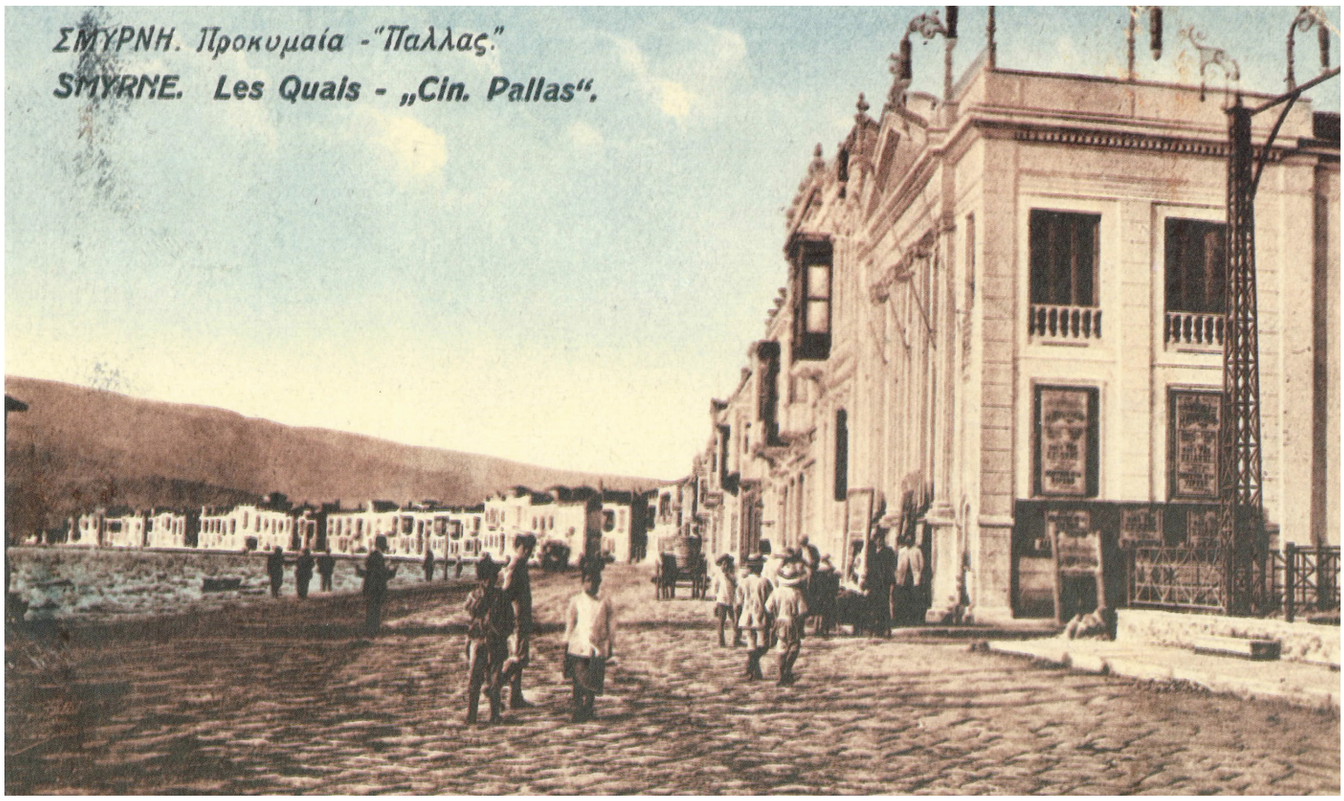
Osmanlı Sinema Tiyatrosu (*Osmanlı Sinematografhanesi*):

Özlem Nemutlu, doktora çalışmasında, bu sinemaya ilişkin şu bilgileri vermektedir [2]: İzmirli Yahudilerden Hayim Çikurel tarafından Ocak 1911'de yaptırılmıştır. Müdürlüğünü, Musa Şevket adında biri üstlenmiştir. Kasım 1911'de, bu yapıyı, Pathé Sineması'nın da sahipleri olan Kramer kardeşler satın almıştır. 1916 yılına kadar, "*Irgat Pazarı'ndaki Osmanlı Sinematografhanesi*", "*Irgat Pazarı'ndaki Osmanlı Sinema Tiyatrosu*", "*Irgat Pazarı'ndaki Sinema Tiyatrosu*" isimleriyle hizmet verir. 14 Nisan 1916 tarihli "*Ahenk*" gazetesinde [*No:6072*], yeniden açıldığı haberi verilir. Muhtemelen bu yeni açılış döneminde, Kramer kardeşler idareyi de bırakmıştır. İşgalin son bulmasının ardından *(Eylül 1922)*, "*Irgat Pazarı Türk Sineması*" adını kullanmıştır. 1923 yılında ise, "*Büyük Sinema*" ve "*Türk Sineması*" isimleriyle anılmıştır. Cumhuriyetin ilânından sonra da faaliyetlerine devam etmiştir.

Araştırmacı Yaşar Ürük ise, sözlü iletişimimizde, "***Osmanlı Sineması***"nın "***Irgat Pazarı Sineması***"ndan ayrı olarak, o bölgede, 1916 yılında açıldığını belirtmiştir. Yaşar Ürük, "*İzmir'i İzmir Yapan Adlar*" kitabında, "*Irgat Pazarı Sineması*" ile ilgili şu bilgileri vermiştir [8]: Öyle ki, İzmir eski şehir rehberlerinde, bu sinemanın adresi Eşrefpaşa Caddesi, No: 33 - 35 olarak belirtilmiştir. 800 koltuk kapasitesiyle, yapıldığı dönemde, İzmir'in en büyük sinemasıdır. Sinemanın sahibi Hayim Çikurel, 1915 yılında Türk vatandaşlığına geçmiştir. İşgal sırasında, "*Filistin Sineması*" adı kullanılmıştır. Çikurel, işgal güçleriyle birlikte olur ve çevresine zararı dokunur. Kurtuluş sonrası da, ailesiyle Fransa'ya kaçar ve sineması sahipsiz kalır. Bu dönemde, sinemayı Eczacıbaşı ailesinden Said bey işletir. Sonrasında adı "*Asri Sineması*" olur ve Mısırlızade Fadıl bey tarafından çalıştırılır. Mart 1930'da, yapılan bir araştırma ile sinemanın asil sahibinin yurtdışına çıktığı ve o ana kadar sinemanın sahibi görünen kimselerin de bir aldatmaca ile kiracılardan para aldığı saptanır. Duruma el konulur ve sinema hazinenin malı haline gelir. Aldatmaca ile kiracılardan tahsil edilen seksen bin lira da geriye alınır. 1940'lı yıllarda, sahibi Suphi İzbudak'tır. İlerleyen yıllarda, "*İnci Sineması*" adıyla da işletilir. Gün gelir, işletilemez hale gelinir ve kapatılır [8].

Milli Kütüphane Sinema Tiyatrosu:

Milli Kütüphane, Beyler Sokağı'ndaki Salepçioğlu Hacı Ahmet Efendi Konağı'nda 1912 yılında hizmete açılır. 1913 yılında da, gelirlerini arttırmak amacıyla, konağın bahçesinde "*Milli Kütüphane Sinema ve Tiyatrosu*" yaptırılır. "*Sahne-i Bedayi Heveskâran Heyeti*" tarafından, Mart 1913'te, Melekzade Fuat Bey'in "*Edirne Müdafaası*

Fotoğraf: "Cinéma Pallas" (©Ed. S. Sarantopulos) [3].

yahut Şükrü Paşa" piyesi, Milli Kütüphane yararına sahnelenmiştir ve tahminlerden daha fazla gelir sağlamıştır [9]. Gazete haberlerine göre, bu temsil, Beyler Sokağı'ndaki Osmanlı Sineması'nda verilmiştir [2,9]. Bahsi geçen bu binanın, Irgat Pazarı'ndaki "*Osmanlı Sineması*" olmadığı açıktır.

"*Ahenk*" gazetesinin 9 Nisan 1913 tarihli [*No:5092*] bir haberinde, ünlü tiyatrocu Benliyan yönetimindeki bir tiyatro heyetinin yeni Milli Kütüphane Sinema Tiyatrosu'nda, "*Sultan Mahmut yahut Kazzaz Artin*", "*Turgut Reis*", "*Yakup Derya*" ve "*Derse Devam Edelim*" adlı piyesleri oynayacağı duyurulmuştur [1].

Gazetelerde, Milli Kütüphane Sinema Tiyatrosu'ndaki temsillere ilişkin çıkan haberler, daha çok 1919-1922 aralığını kapsar [2]. Bugün, İzmir Devlet Opera ve Bale Müdürlüğü'nün kullandığı Elhamra Binası, 1926 yılında işletmeye alınmıştır. Milli Kütüphane de, bugünkü opera binasının yanındaki yerine, 30 Ekim 1933'te taşınmıştır [7,9]. Bir müddet, hem Beyler Sokağı'ndaki sinemanın hem de Elhamra Sineması'nın işletimi devam etmiştir. Ama işletme masrafları artınca, muhtemelen 1930'ların başında, Beyler Sokağı'ndaki sinema kapatılmıştır [8,9].

Pathé Sinematografhanesi:

1909 yılında, Kramer kardeşlerin sahipliğinde/yöneticiliğinde faaliyetine başlar. "*Pathé Frères*" ya da bazen "*Kramer Sinematografhanesi*" adıyla anılır. Fransa'daki Pathé Kardeşler kuruluşu, Avrupa'nın belli başlı kentlerinde kendi adını taşıyan sinemalar açar. 1908 yılında İstanbul'da açıldıktan bir yıl sonra da, bir şubesini İzmir'de açtığını varsayabiliriz.

11 Kasım 1918 tarihli "*Anadolu*" gazetesindeki bir haber dikkat çekicidir: O tarihte, sinemanın sahibi İtalyan uyruklu Garoni'dir. Mondros Mütarekesi'nin (*30 Ekim 1918)* imzalanmasından sonra, mütareke koşullarına göre bir İngiliz savaş gemisi de İzmir Limanı'na gelecektir. Rumlar, gösterişli bir karşılama töreni hazırlığındadır. Sonrasında, Stefanopoulos adlı bir Rum doktorunun öncülüğünde, bu karşılama töreni Kordon'da bir taşkınlığa dönüşmüştür. Kalabalık, Pathé Sineması'na da yönelir ve binaya Yunan bayrağını asmak ister. Sinemanın sahibi Garoni bu isteği kabul etmeyince, bina Rumlar tarafından harap edilir. Öte yandan, bu tahribat sonrasında yeniden faaliyete geçmiş ve İzmir yangınına (1922) kadar, toplamda on üç yıl, ayakta kalmıştır [7].

Palas Sineması:

Oğuz Makal, bu yapının, Kordon'da 1908 yılından beri faaliyet gösterdiğini ve İzmir'in ilk iki sinema salonundan biri olduğunu yazar (*Diğeri, Parison [Cinéma de Paris] idi*). Müdürü, Fortunato Danio'dur [7]. O dönemde adı "*Cinéma Pallas*" olan sinema, 1922 yangınından zarar görmeden kurtulur ve çalışmasını 1926 yılına kadar "*Palas*" adıyla sürdürür. 600 koltuklu sinemanın işletmesi, bu yıl Tayyare Cemiyeti'ne geçtiğinden "*Tayyare Sineması*" adını alır. 1930 yılında, yeni işletmecisi tarafından adı "*Majik*" olur. Deprem nedeniyle büyük hasar görür.

Fotoğraf: Tayyare Sineması (Palas Sineması'nın yerinde kurulur).

1933 yılında onarımdan geçer ve Mimar Ernst Egli'nin projesiyle binanın ön yüzü dâhil olmak üzere adeta yeniden inşa edilir. Artık tiyatro yapılmaya daha uygun bir sahnesi ve sahne arkası düzeni vardır. 30 Kasım 1933 tarihinde, yeniden "*Tayyare*" ismiyle açılır. 1940 yılında, adı artık Türk Hava Kurumu olan cemiyet tarafından, İzmir Belediyesi'ne satılır. 1960'lı yılların ikinci yarısına kadar, sinema olarak, çeşitli kişiler tarafından işletilir. 1968 yılında Akgermanlar ailesi tarafından satın alınır ve sonrasında yerine Tayyare Apartmanı inşa edilir. 31 Temmuz 1923 tarihinde, o zaman Palas Sineması adıyla çalıştırılırken, Atatürk'ün isteğiyle, Bedia Muvahhit, "*Ceza Kanunu*" oyunuyla ilk kez burada sahneye çıkmıştır [8]. Günümüzde, bu binanın yanındaki sokağa Bedia Muvahhit'in ismi verilmiştir ve sokağın başında, Tayyare Apartmanı'nın köşesine çakılan plakette, Bedia Hanım'ın ilk kez burada sahneye çıktığı bilgisi verilmektedir.

İkiçeşmelik Ankara Sineması:

Bu sinemanın kurucusu Cemal Filmer, anılarında ilgi çekici kuruluş öyküsünü anlatır: Şehrin kurtuluşu (*9 Eylül 1922*) sonrası, İstanbullular merakla İzmir'den gelenlere yeni gelişmeleri sorarlar. Cemil Bey de, Sirkeci'de İzmir'den gelen ve gazete bayiliğini yaptığını söyleyen bir adamla sohbet eder, ona İzmir'deki sinemaların durumunu sorar. Adam, sinemaların çoğunun önceden Yunanlılar tarafından işletildiğini ve Kurtuluş sonrası memleketi bırakıp kaçtıklarından, sinemaların boş olduğunu söyler. O zaman yeterli sermayesi olmayan Cemil Bey, adama bir teklifte bulunur: 200 lira verirse, İzmir'e geldiğinde, bir hafta zarfında 1000 lira olarak iade edeceğini söyler. Adam, kabul eder ve hemen parayı verir. Cemil Bey, bu sermaye ile gerekli organizasyonu yapar ve beraberinde üç film ile birlikte İzmir'e gelir. Filmleri, İzmir'deki Asri Sineması'nda gösterir. Muazzam bir ilgiyle karşılaşır ve oldukça iyi bir gelir elde eder. Asri Sineması'nın yakınında, kapısı kilitli bulunan bir sinemayı kiralayarak ve o yılların büyük ilgi merkezi olan "*Ankara*" ismini seçerek, kendi sinemasını kurar. İkiçeşmelik'deki bu yeni sinema, 1922 yılında faaliyetlerine başlar ve 1950'lere dek İzmirli sinemaseverlerin salonu olur. Zaman zaman, tiyatrolara da ev sahipliği yapar. Bu sinemada, Cemil Filmer'in daveti üzerine, Mustafa Kemal Paşa da, "*Şarlo İdama Mahkûm*" filmini büyük keyifle izler (1923). Aynı gün, Atatürk'ün talimatıyla, kadınlar da sinemaya alınır ve ilk kez orada, kadınlarla erkekler ve Atatürk bir arada film seyrederler. Bugün bu tarihî sinemanın yerinde, spotçuların olduğu başka bir yapı bulunmaktadır [7].

Efdal Sevinçli, önceleri "*İkiçeşmelik Sineması*" olarak anılan mekânın, daha sonra Ankara ve Tan Sinemaları olarak isim değiştirdiğini yazar [10]. Bu bilgi, 1921 yılında gazetelerde adı geçen "*İkiçeşmelik Sinema Tiyatrosu*"nun, 1922 yılının sonunda "*İkiçeşmelik Ankara Sineması*" olduğunu düşündürür.

Karşıyaka Venüs Sinema Tiyatrosu:

Oğuz Makal, Karşıyaka Venüs Sineması'nın uzun yıllar "*Lüks*" ve "*Melek*" adlarıyla işletildiğini yazar [7].

Yaşar Ürük, Karşıyaka'da 1910'larda tiyatro salonu olarak kullanılan yapının, işgal döneminde "*Olympia*" adıyla hizmet ettiğini anlatır. Müdürlüğünü de, M. Markopulos yapmıştır. Bu mekân, İzmir'in kurtuluşundan sonra, bir müddet kapalı kalır. Cumhuriyetten sonra, Tabak Ali Bey'in sahipliğinde ve Kâmil Bey'in işletmeciliğinde, "*Ferah Sineması*" olarak işletilir. 1920'lerin sonuna kadar, sadece sinema olarak işletilir. 1929 yılından itibaren ise, yaklaşık 30 yıl tiyatrolara da ev sahipliği yapar [8].

Fotoğraf: Nuri Genç (1890-1973), II. Meşrutiyet sonrasında, İzmir'in en önemli oyuncularındandır (Kaynak: BİSAV TSA Arşivi).

Bu mekân, tarihinde, birçok olaya da tanık olmuştur: 15 Nisan 1929 günü yaşanan kazada, loca, üzerinde olanlarla birlikte salona düşer. Şans eseri salonda kimse yoktur, ama locada olanlardan yaralananlar olur. Tadilat sonrası, sinema, locasız hale getirilir. 11 Nisan 1931'de bir yangın yaşanır. Yaklaşık bir yıl kapalı tutulduktan ve modernleştirildikten sonra, "*Lüks Sinema ve Tiyatrosu*" adıyla açılır. Karşıyaka'nın ilk sesli sineması, burada gösterilir. 1935 yılının son ayından itibaren, o günlerde, günümüzdeki Karşıyaka Öğretmen Lokali'nin yerinde bulunan "*Karşıyaka Kulübü*", Lüks Sineması'nın zemin katını lokal olarak kullanmaya başlar. İki yıl sonra, sinemanın sahipleri ve adı değişir ve "*Melek Sineması*" olur. Kulüp lokali olarak kullanılan kısım, çok sonraları "*Karşıyaka Avcılar Kulübü Lokali*"ne ev sahipliği yapar ve bina yıkılıncaya kadar kullanılır [8].

<u>Diğer Tiyatro Mekânlarına İlişkin Kısa Notlar:</u>

Oğuz Makal, **Karşıyaka Kulüp Tiyatrosu**'nun sonrasında Halkevi, Eğitim Merkezi ve şimdi de Öğretmen Kulübü olarak kullanılan yerin alt katında olduğunu yazar [7].

Günver Güneş, **Femina Salonu**'nun II. Kordon'da Avcılar Kulübü arkasında yer aldığını yazmıştır [5].

Efdal Sevinçli, Keçeciler'deki **Şark Tiyatrosu**'nun şimdiki Anafartalar Caddesi üzerinde olduğunu belirtmiştir [10].

Yaşar Ürük, **İris Sineması**'nın günümüzde Cumhuriyet Meydanı'na düşen bölgede olduğunu bildirir [8].

1920-1924 yılında faal olan Güzelyalı'daki "***Kokaryalı Merkez Sineması***"nda, 19 Eylül 1924'te "*Dumlupınar*" filminin gösterimi sırasında bir yangın çıkmıştır ve on beşe yakın kişi ölmüştür. Ölenlerden birisi de, dönemin başbakanı İsmet İnönü'nün kardeşi Tabip Binbaşı Dr. Ahmet Bey'in eşidir [7]. Bahsedilen bu sinemanın, gazete haberlerinde kimi zaman tiyatro oyunlarının sahnelendiğinin aktarıldığı Kokaryalı'daki (*Güzelyalı*) sinemalardan biri olup olmadığı ayrıca araştırılmalıdır.

Türk toplumunun, bu dönemde, İzmir'de kurduğu yerli tiyatro toplulukları hangileridir?

Bu aralıkta, hem İstanbul'da hem de İzmir'de amatör tiyatrocular, kurdukları topluluklar için çoğu zaman "*heveskâran*" ya da "*heveskârlar*" bazen de "*hahişkâran*" sözcüklerini kullanmaktadır. Gazetelerde ilk kez yer alış tarihlerine göre, İzmir'de Türk toplumunun içinde yer aldığı tiyatro topluluklarını şu şekilde sıralayabiliriz [1,2]: "***İzmir Heveskâran Tiyatro Cemiyeti***" (*Eylül 1908*); "***Mürebbi-i Hissiyat Kumpanyası***" (*Ekim 1909*); "***Hürriyet Kumpanyası***" (*Ocak 1911*); "***İzmir Sahne-i Bedayi Milli Tiyatro Heveskâran Cemiyeti***" (*Mayıs 1911*); "***Sahne-i Osmanî Heveskâran Cemiyeti***" (*önce Eylül 1911, sonrasında Nisan 1913*); "***Sahne-i Âlem Heveskâran Cemiyeti***" (*Ocak 1912*); "***İstikbal-i Osmanî Kumpanyası***" (*önce Mart 1913, sonrasında Ocak 1921*); "***Temsil-i Vakayi Hahişkâran***ı" (*Şubat 1914*); "***Sahne-i Edep Osmanlı Tiyatro Kumpanyası***" (*Mayıs 1915*); "***Karşıyaka Müdafaa-i Milliye Heyet-i Temsiliyesi***" (*Haziran 1915*); "***Şark Dram ve Komedi Kumpanyası***" (*Nisan 1916*); "***Milli Kütüphane Heyet-i Temsiliye-i Edebiyesi***" *(Haziran 1917);* "***Heveskâran Heyet-i Temsiliyesi***" (*Haziran 1918*); "***Türk Sahnesi***"

veya "***Behçet Efendi Kumpanyası***" (*Kasım 1918*); "***Yeni Sahne***" *(Şubat 1919);* "***Şark Temaşa Derneği***" (*Mart 1920*); "***Şark Dram-Komedi Kumpanyası***" (*Mayıs 1921*); "***İzmir Heyet-i Temsiliyesi***" (*Ocak 1922*); "***Halk Temaşa Sahnesi***" (*Mart 1922*); *"**Anadolu Temaşa Heyeti**" (Aralık 1922);* "***Yeni Fikir Heyet-i Temsiliyesi***" (*Şubat 1923*).

Bu toplulukların faaliyetlerini aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

"İzmir Heveskâran Tiyatro Cemiyeti" (Osmanlı Heveskâran Heyeti) (Eylül 1908):

30 Ağustos 1908 tarihli "*Ahenk*" gazetesinde [*No:3690*], şehrin gençlerinden oluşan bir topluluğun Namık Kemal'in "*Vatan yahut Silistre*" piyesini İzmir'de ilk kez sahneleyeceği duyurulur [2]. Eylül 1908'de de, İzmir'in "*vatanperver, muktedir gençleri*" tarafından "*Vatan yahut Silistre*" piyesinin önce Sporting Kulüp Tiyatrosu'nda, daha sonra da Niyazi ve Enver kruvazörleri menfaatine Karşıyaka'da yeni yapılan tiyatroda sahneleneceği duyurulur. Bu piyeste, Miralay Sıtkı Bey rolünü Şahabettin Süleyman, Kaymakam Rüstem Bey rolünü de Kantarağası Ömer Selâhattin oynamıştır (*Bknz. 5 Eylül 1908 tarihli "Ahenk" gazetesi [No:3695]*). İzmir'in ilk Türk tiyatro topluluğu olarak tarihî bir önem taşıyan bu heyet, gazetelerde şu isimlerle anılır: "*Heveskâran Cemiyeti*", "*Heveskâran-ı Şübban*", "*Osmanlı Heveskâran Heyeti*", "*İzmir Heveskâran Tiyatro Cemiyeti*" [1,2].

"*Vatan yahut Silistre*" piyesi, aynı ay içinde (*13 Eylül 1908'de*), hasılatı İttihat ve Terakkî Cemiyeti'ne ait olmak üzere, Manisa Millet Bahçesi'nde de sahnelenmiş ve civar kasabalardan da birçok seyircisi gelmiştir. Bu gösteriyi ilginç kılan ise, oyunda Silistre Kuşatmasına (*1854*) katılmış bir asker olarak Abdullah Çavuş ismiyle aktarılan ve gerçekte yaşayan Mustafa Çavuş'un da izleyiciler arasında olmasıdır. O günlerde, 80'ine yaklaşan Mustafa Çavuş'a yakın ilgi gösterilmiş, sahneye çıkarıldığında alkışlara boğulmuştur (*Bknz. 16 Eylül 1908 tarihli "Ahenk" gazetesi [No:3704]) [1]. (Mustafa Çavuş, Manisa'nın Menemen kazasının Emirâlem köyündendir. Silistre Savaşı'na katıldığı zaman yirmi, yirmi beş yaşlarında idi. Savaştan sonra hükümet kendisine maaş bağlamış, fakat çalışabilecek durumda olduğu için devlete yük olmak istememiş ve bu maaşı kabul etmemişti. Aradan tam elli beş yıl geçtikten sonra, 1909 yılı Ağustos ayında, Mustafa Çavuş, bir gün İstanbul'a çıkagelmiş ve hükümet kapısına dayanmıştı. Yaşı seksene yaklaştığı için çalışacak hali kalmamıştı. Bu sebeple, hükümetin vaktiyle kabul etmediği yardımına artık lüzum görüyordu. Hükümet, dileğini yerine getirdi ve Mustafa Çavuş köyüne döndü [11]).*

Sami Gündür anılarında, bu piyesin İzmir'de Evliyazade Refik'in himayesinde Kantarağasıoğlu Selâhattin, Nalbantoğlu Hıfız, Avukat Celâdet, Hocazade Mehmet Ali, Gümrükçü İhsan, Karabiber Mehmet gibi gençlerin katılımıyla da sahnelendiğini yazar. Sami Bey, aynı topluluğun sonrasında Namık Kemal'in "*Akif Bey*" piyesini sahnelemek için hazırlıklara başladığından bahseder. Ayrıca grubun büyük bir cesaret örneği göstererek, piyesi İzmir'de ilk defa kadınlara oynamak kararını aldığını, bunu gazeteler vasıtasıyla halka duyurduklarını, ancak bu ilerici girişimin eli sopalı bir mutaassıp grup tarafından engellendiğini ve Sporting Kulüp Tiyatrosu'na giden hanımların da geri dönmeye mecbur kaldıklarını, topluluğun da dağılmak zorunda olduğunu anlatır. Ayşe İsmet adlı bir kadın yazar, İstanbul'da çıkmakta olan "*Kadın*" dergisinde, bu konuya değinmiştir: "*Feryat*" başlıklı yazısında temsile giden kadınlara taarruz edenleri kınayarak, hükümetteki Genç Türkleri göreve çağırmıştır. Aynı dergide yazan Müteveffa Hacı Mustafa Bey Halilesi Habibe Hanım ise, kadının yerinin evi olduğunu, bu yüzden de açık saçık tiyatroya gitmesinin doğru olamayacağını iddia etmiştir. Ayşe İsmet, bu yazıya da, tekrar bir cevap yazmıştır. İzmir'de yaşanan bu gerici olaydan, H.S. Solomonides de, "*İzmir'de Tiyatro (1657-1922)*" başlıklı kitabında bahseder. Sami Bey, bu olayın Meşrutiyetin ilânından kısa bir süre sonra (*Ağustos 1908'de*) yaşandığını iddia eder. Oysa, Ayşe İsmet'in ve H. S. Solomonides'in birbirleriyle tutarlı bir şekilde bahsettiği üzere, 1909 yılının ilk aylarında yaşanmış olduğu bilgisi daha doğru olmalıdır [1,2,5].

Bu toplulukla ilgili çıkan gazete haberlerine göre, Eylül 1908-Eylül 1910 arasında faaliyet göstermiştir. Ocak 1909'da çıkan bir haber ilginçtir: Panayot Mümtaz Efendi'nin Rumca'dan tercüme ettiği "*Fiyaka*" isimli komedinin gösterisinden elde edilecek gelirin yarısının İtalya'daki depremzedelere bağışlanacağı bildirilir. Henüz, İtalyanlarla Trablusgarp Savaşı başlamamıştır. Oysa, 1911'de savaş başlayınca, iki toplum arasındaki insani ilişkiler de büyük zarar görmüştür [1].

"Mürebbi-i Hissiyat Kumpanyası" (Ekim 1909):

"*Çapkın*" gazetesinin Ekim 1909 tarihli bir sayısında [*No:2*], bu topluluğun adı geçer. Söz konusu haberden, topluluğun Aydın'da kurulduğu, Nazilli'de temsil verdiği ve nihayetinde İzmir'e gelerek burada sürekli bir tiyatro heyeti olmaya çalıştığı anlaşılır [2]. Ancak, daha sonraki haberlerde adına rastlanmadığından, ömrü uzun olmamıştır.

"Hürriyet Kumpanyası" (Ocak 1911):

"*Köylü*" gazetesinin Ocak 1911 tarihli bir sayısında [*No:725*], Keçeciler içinde Hacı Kosti idaresindeki tiyatroda, "*Hürriyet Kumpanyası*" adlı bir heyetin, Mınakyan'la birlikte çalışmış aktörlerden İbrahim Efendi'nin menfaatine "*İbret*" isimli bir piyesi sahnelediğinden bah-

sedilir [2]. Sonrasında adına rastlanmaması, bu topluluğun da kısa ömürlü olduğunu kanıtlar.

Öte yandan, yıllar sonrasında bir başka haberde, İbrahim Efendi'nin 31 Ekim 1918'de Irgat Pazarı'ndaki Tiyatro Sineması'nda "*Azab-ı Vicdan*" isminde üç perdelik bir dram ve iki de komedi sunduğu yazılıdır. Bu haberler, İbrahim Efendi'nin İzmir'de aralıklarla da olsa tiyatro faaliyetinde bulunduğunu gösterir [2].

"İzmir Sahne-i Bedayi Milli Tiyatro Heveskâran Cemiyeti" [Milli Tiyatro Heveskâran Cemiyeti, Milli Tiyatro Heyeti] (Mayıs 1911):

Fotoğraf: Osmanlı Tiyatrosu'nda "Selim-i Sâlis" piyesi: Alemdar'ın Sultan Mahmud'a kılıç teslimi [15] (Kaynak: "Servet-i Fünûn, No: 1015).

Gazete haberleri, Mayıs 1911'de İzmir'de yeni bir tiyatro topluluğunun kurulduğunu doğrular. Bu topluluk, Haziran 1911'de İzmir Tiyatrosu'nda Abdülhak Hamit'in (Tarhan) "*Tezer*" oyununu sahneler. Sami Gündür anılarında, bu zor manzum piyesin Ahmet Cevdet Bey'in ısrarıyla ve büyük masraflar edilerek sahnelendiğini, ama başarısız olduğunu yazar (*Bu temsil hakkında, gazeteci Âkil Koyuncu şunları söyleyecektir [5]: "Eğer dün gece müsamerede Abdülhak Hamit bulunsaydı, alimallah intihar ederdi"*). Bahsi geçen Ahmet Cevdet Bey, Gümrükçü Cevdet adıyla da bilinen ve dönemin tiyatro topluluklarında kurucu, yönetici ve oyuncu olarak önemli rol üstlenen bir kişidir. Cevdet Bey, İzmir'de tiyatro faaliyetlerini sürekli kılabilmek için bir tiyatro binası da kurmaya teşebbüs etmiş, bu amaçla Temmuz 1911'de resmi makamlara da başvurmuştur. Ziraat Bankası bitişiğindeki Zekiye Hanı'nın arsasında, bir tiyatro binası yaptırmak istemiştir. Ancak bu girişim başarıya ulaşamamış, Cevdet Bey ve arkadaşları tiyatro faaliyetlerini, Frenk Mahallesi'ndeki Sporting Kulüp Tiyatrosu'nda ve Beyler Sokağı'ndaki Osmanlı Sineması'nda sürdürmüştür. Daha sonra da, 1913 yılının ilk çeyreğinde inşası tamamlanan "*Kütüphane-i Millî Sineması*"na geçmişlerdir [1,5]

Sami Bey anılarında, Sahne-i Bedayi'ye, Salepçioğlu Hacı Ahmet Efendi Konağı'nda bir oda verildiğinden bahseder. Bu konağın haremlik kısmı, Milli Kütüphane Encümeni tarafından İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İzmir şubesine verilmiştir. Milli Kütüphane, selamlık kısmını kullanmaya devam eder ve selamlıktan haremliğe geçen koridor üzerinde dar bir oda da, Sahne-i Bedayi'ye verilmiştir. Sami Bey, bu dönemde, İttihat ve Terakkî Cemiyeti İzmir "*katib-i mesul*"ü olan Mahmut Celâl Bey'in (Bayar) [*geleceğin Cumhurbaşkanı*] ve "*Anadolu*" gazetesi başmuharriri Haydar Rüştü Bey'in (Öktem) kendilerine çok yardımcı olduğundan bahseder [2,5].

Topluluk, "*Sahne-i Bedayi-i Millî Tiyatro Heyeti*", "*Sahne-i Osmanî Heveskâranı Cemiyeti*", "*Sahne-i Alem Heveskâran Cemiyeti*" gibi çeşitli adlar altında Haziran 1911-Ağustos 1913 döneminde faaliyet gösterir. 20 Ağustos 1913 tarihli Anadolu gazetesinde [*No:556*], Sahne-i Bedayî'nin "*Edirne'nin İstirdadı yahut Osmanlı Ordusu Vazifesini Görüyor*" piyesini yeniden sahneleyeceği duyurulur. Muhtemelen bu piyes, grubun dağılmadan önceki son temsilidir [2]

Yıllar sonrasında, 9 Mayıs 1920'de (*İşgal döneminde*), Gümrükçü Cevdet başkanlığında kurulan "***Sahne-i Bedayi yahut Dershane-i İbret Kumpanyası***"nın Milli Kütüphane Sineması'nda Halit Fahri Ozansoy'un "*Baykuş*" adlı manzum piyesi ile "*Niyazi Beyin Beşikten Mezara Kadar Otuz Senelik Hayatı*" adlı bir monoloğu sahnelediği bir gazete haberinde yer alır (*Bknz. 9 Mayıs 1920 tarihli "Şark" gazetesi [No:181]).* Grup sonrasında, yine dağılmış olmalıdır [2].

"Sahne-i Osmanî Heveskâran Cemiyeti" (önce Eylül 1911, sonrasında Nisan 1913):

Sami Gündür hatıralarında, Cevdet Bey'in yönetimindeki Sahne-i Bedayi Heyeti'ne katıldıklarında sayılarının 50'yi aştığını, ancak sonrasında rol dağılımında anlaşmazlık çıkınca ayrıldıklarını yazar. Cevdet Bey ve arkadaşları Sahne-i Bedayi; Sami Bey ve arkadaşları da Sahne-i Osmanî ismiyle yoluna devam eder. İki taraf arasında, bir rekabet başlar. Sami Bey, Gençağazade Nuri, Naki, K. Kemal ve Ali Rıza Bey gibi yetenekli oyuncuların kendi tarafında olduğunu yazar [1,2,5].

Sami Bey, kendisinin ve arkadaşlarının sanatlarını daha

da geliştirmek için İzmir'e gelen Benliyan kumpanyasının oyunlarına oyuncu olarak iştirak ettiğinden bahseder. Bu kumpanyada oynadıkları şu önemli piyeslerin adlarını verir: "*Selim-i Salis*" ve "*Feth-i Celil-i Konstantiniye*". Gazete haberlerine göre, Benliyan ve topluluğu bu oyunları, Şubat 1912'de oynamıştı. Sami Bey ve Cevdet Bey'in Mart 1913'te Melekzade Fuat'ın "*Edirne Müdafaası yahut Şükrü Paşa*" piyesinde beraber rol aldıkları ve "*Sahne-i Osmanî*" topluluğunun faaliyetlerine gazetelerin sonraki dönemlerde yer verilmesi dikkate alındığında, Cevdet Bey ve Sami Bey gruplarının muhtemelen Mart-Nisan 1913 döneminde ayrıldığını öngörebiliriz. Öte yandan, Sami Bey'in Cevdet Bey ile anlaşmazlığa düşünce, "*Sahne-i Osmanî*" topluluğunu "*yeniden kurduklarını*" söylemesi, bu topluluğun daha önceden de kurulduğu anlamına gelir. Öyle ki, 21 Eylül 1911 tarihli "*İttihad*" gazetesinde [*No: 863-761*], Heveskârlar Cemiyeti'nin bir gün önce Sporting Kulüp Tiyatrosu'nda Fehime Nüzhet'in "*Adalet Yerini Buldu*" piyesini oynadığından bahsedilir. Bir gün sonraki aynı gazetede de, "*Sahne-i Osmanî Tiyatro Heveskâran Cemiyeti*"nin daha önce temsil ettiği "*Adalet Yerini Buld*u" piyesini, Karşıyaka'da da sahneleyeceği yazılıdır. Gazetede, aynı heyetin iki gün sonra da, Hasan Tahsin'in "*Girit*" oyununu Sporting Kulüp'te temsil ettiği yazılır. Bu bilgilerden yola çıkarak, Sami Bey'in arkadaşlarıyla birlikte, 1911 yılının ikinci yarısında "*Sahne-i Osmanî*" isimli bir topluluk kurduğu, Eylül 1911'de yukarıda bahsi geçen "*Adalet Yerini Buldu*" ve "*Girit*" oyunlarını sahnelediklerini, daha sonra Benliyan grubunun İzmir'deki tiyatro faaliyetlerinde görev aldıklarını, sonrasında "*Sahne-i Bedayi Heyet*i"ne katıldıklarını ve nihayetinde anlaşmazlık çıkınca da Mart-Nisan 1913'de oradan ayrılıp, tekrar "*Sahne-i Osmanî*" topluluğunu kurduklarını varsayabiliriz [1,2,5].

Sami Bey, topluluğunun İzmir Tiyatrosu'nda, Karşıyaka Milli Sineması'nda, Irgat Pazarı'nda sahneye çıktığını, evvelce ayda bir defa temsil verirken, sonrasında ayda dört beş müsamere vermeye başladıklarını anlatır. Karşıyaka'daki müsamerelerde, Evliyazade Naciye Hanımefendi'nin çok yardımlarını gördüklerini aktarır (*Bahsi geçen Naciye hanım, geleceğin Başbakanı Adnan Menderes'in eşi Berin Hanım'ın annesidir*). Bu dönemde Preveze'den hicret etmiş olan Mahmut Reşat Bey'le (Turgay) tanıştıklarını, onda yüksek kabiliyet ve istidat görüp, topluluklarına ve idare heyetine kattıklarından bahseder [1,5].

Türk ve Müslüman ahali tarafında, o dönemin oyunları, erkek seyircilere oynanırdı. Ağustos 1908'de çıkan bir gazete haberinde, Namık Kemal'in ünlü "*Vatan yahut Silistre*" piyesinin üçüncü temaşasının hanımlara özel yapılacağı duyurulmuştu (*Bknz. 30 Ağustos 1908 tarihli "Ahenk" gazetesi [No:3690])*. Ancak sonraki haberlerde, bu temsilin gerçekleşip gerçekleşmediği yazılmamıştır. Ayrıca, "*İzmir Heveskâran Tiyatro Cemiyeti*"nin 1909 yılının başlarında, "*Akif Bey*" oyununu kadınlara özel oynamak istediğinden, ancak gericilerin baskısıyla bunu başaramadıklarından bahsetmiştik. Sami Bey anılarında, Meşrutiyet'in ilânının üçüncü yılında (*yani 1911'de*), İzmir polis müdürü Cemal (Şahingeri) Bey'in koruması altında, ilk defa bu fikri kendisinin gerçekleştirdiğini söyler. Ancak gazete haberleri, Sami Bey'in bahsettiği bu olayın tarihinin Ocak 1914 olduğunu gösteriyor. Ayrıca, bu tarihten daha önce (*Mayıs 1913'te*), bir başka topluluğun kadın seyircilere oyun oynadığından bahsediliyor: 20 Mayıs 1913 tarihli "*Ahenk*" gazetesinde, Mayıs 1913'te İstanbul'dan gelen bir tiyatro kumpanyasıyla İzmirli aktörlerin (*topluluk adı belirtilmeden*) müşterek oynadıkları, Cenap Şahabettin ve Hüseyin Suat'a ait "*Derse Devam Edelim*" piyesinin Beyler Sokağı'ndaki Osmanlı Sinematografhanesi'nde Perşembe günü akşamı erkeklere, Cumartesi günü hanımlara oynanacağı duyurulur. Daha sonra, "*Ahenk*" gazetesinin Ocak 1914 tarihli [*No:5338*] bir haberinde de, Donanma Cemiyeti İzmir Şubesi gazetelere verdiği bir ilânda, "*Sultan Murat*" piyesinin (*muhtemelen "Sultan Murad-ı Sani" piyesi*) Karşıyaka'da Kulüp Sineması'nda hanımlara özel sahneleneceği aktarılır. Böylece, bu gazete haberleri ışığında, İzmir'de kadınlara ilk gösterinin Mayıs 1913'te olduğu, Sami Bey'in bahsettiği Karşıyaka'daki gösterinin ise daha sonra Ocak 1914'te gerçekleştiği varsayılabilir [1,2,5].

"*Sahne-i Osmanî*", 1913 ve 1914 yıllarında hayli etkin çalışır. Ancak, 1915 yılı sıkıntılı geçer. Sami Bey hatıralarında, I. Dünya Savaşı başlayıp seferberlik ilân edilince, temsillerine ara verdiklerini, bir müddet sonra yeniden faaliyete başladıklarını anlatır. 1915 yılının ilerleyen aylarında, topluluk, bir anlaşmazlık nedeniyle ikiye bölünür. Heyetin fahri reisi Haydar Rüştü Öktem'in de desteklediği karşı grup, İttihat ve Terakki Kulübü'nde kalırken; Sami Bey ve arkadaşları Muhasebe-i Hususiye'ye ait dükkânlardan birini kiralayarak ayrılır. Sami Beyin heyeti, "*Sahne-i Osmanî*" ismini kullanmaya devam eder. Karşıt grup ise, "***Temaşahane-i Osmanî Heveskâran Cemiyeti***" ismini kullanmıştır, Nisan-Mayıs 1915 döneminde faaliyet göstermiştir ve muhtemelen sonraki aylarda da dağılmıştır [2].

I. Dünya Savaşı'nın şiddetlendiği yıllarda, tiyatro faaliyetlerinde de büyük durgunluk yaşanır. Sami Bey de, muhtemelen Mayıs 1915'te, askere gider. Gazete haberlerinde, "*Heveskâran Heyeti*" ismine 1917 yılında yeniden rastlanmaya başlanır. Bu heyetin, özellikle 1918'de, Behçet Sırrı Efendi'nin Kumpanyası ile ortak temsiller sunduğu yazılır. Melez Sineması'ndaki "*Selim-i Salis*" (*Haziran 1918*), İris Tiyatrosu'ndaki Cenap Şehabettin ve Hüseyin Suat Yalçın'ın uyarlamaları olan "*Zehirli Çiçekler*" (*Temmuz 1918*) piyeslerinin temsilinde, bu heye-

tin ismi geçer. 1919 yılındaki haberlerde, Sami Bey'in adı tekrar diğer heveskâranlarla birlikte geçmeye başlar. Bu bilgiler de, Sami Bey'in savaş sonrası tekrar İzmir'e döndüğünü doğrular. Sami Bey anılarında, "*Sahne-i Osmanî Heveskâran Cemiyeti*"nin İzmir'in işgaline kadar, oyunlar oynamaya devam ettiğini anlatır [1,2,5].

"Sahne-i Âlem Heveskâran Cemiyeti" (Ocak 1912):

Bir gazete haberinde, Ocak 1912'de "*Kanlı Plevne*" piyesini sahneleyen heyetin ismi "*Sahne-i Âlem Heveskâran Cemiyeti*" olarak geçer. Aynı topluluğun, 19 Nisan 1912'de "*Akif Bey*" piyesini oynayacağı duyurulur. Sonraki haberlerde, I. Dünya Savaşı'nın matemli ortamı nedeniyle gösterinin iptal edildiğinden bahsedilir. Özlem Nemutlu, doktora çalışmasında, birkaç gazete haberinde adı geçen bu topluluğun "*Sahne-i Bedayi Heveskâran Heyeti*"nden anlaşmazlıklar neticesinde ayrılan bir grup amatör tarafından kurulduğunu ve kısa ömürlü olduğunu belirtir [2].

"İstikbal-i Osmanî Kumpanyası" (önce Mart 1913, sonrasında Ocak 1921):

Bu kumpanyanın ismi ilk ve bir kez, Mart 1913'te geçer. 9 Mart 1913 tarihli "*Ahenk*" gazetesinde müdürlüğünü Behçet Sırrı'nın yaptığı İstikbal-i Osmanî Kumpanyası'nın Pasaport karşısındaki Yusuf Efendi Tiyatrosu'nda "*Gazi Osman Paşanın 1293 Seferi*" adlı oyunu sahneleyeceği duyurulur. Sami Bey anılarında, Behçet Efendi'nin İzmir'de 1913'ten sonra temsiller vermeye başladığından bahseder [5]. Bu haber, onu doğrular. Öte yandan, İzmir'in ünlü tiyatro adamı Behçet Sırrı'nın asil faal olduğu dönemler 1918 sonrası olacaktır. Onun yönetiminde, "*İstikbal-i Osmanî Kumpanyası*" ismi de, yıllar sonra tekrar Ocak 1921'de gazetelerde duyulacaktır [1,2].

"Temsil-i Vakayi Hahişkâranı" [Temsil-i Vekayi Heveskâran Cemiyeti, Milli Tiyatro Hahişkâranı] (Şubat 1914):

"*Ahenk*" gazetesinin 26 Şubat 1914 tarihli [*No:5360*] bir haberinde, İzmir'de "*Müdafaa-i Milliye Cemiyeti*" himayesinde "*Temsil-i Vakayi Hahişkâranı*" adıyla yeni bir tiyatro topluluğunun kurulduğu duyurulur. Balkan Savaşı'nın yaralarını sarmak amacıyla Ocak 1913'te İstanbul'da kurulan "*Müdafaa-i Milliye Cemiyeti*", İzmir'de de faaliyetlerine başlamış bir hayır kurumuydu. Başında Hüseyin Hüsnü Efendi'nin olduğu belirtilen bu topluluğun, Şubat-Nisan 1914 döneminde, Karşıyaka'da ve Irgat Pazarı'ndaki tiyatrolarda faaliyet gösterdiği anlaşılıyor. Bu topluluk, Bornova Sineması'nda da "*Bir Safha-ı Harp yahut Edirne'nin İstirdadı*" adlı piyesi sahneler (*Bknz. 14 Nisan 1914 tarihli "Ahenk" gazetesi [No:5400]*). Bir müddet sonra, 21 Nisan 1914 tarihli "*Ahenk*" gazetesinde *[No:5405]*), Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin Temsil-i Vakayi heyetiyle bağlantısını kestiği haberi yayımlanır. Bu olaydan sonra da, Hüseyin Hüsnü Efendi'nin idaresinde, faaliyetlerine bir müddet daha devam eder. Haziran 1914'te Irgat Pazarı'ndaki Osmanlı Sineması'nda hem kadınlara hem erkeklere, Rauf Bey'in "*Hamidiyenin Gazası*" adlı piyesini oynarlar (*Bknz. 16 Haziran 1914 tarihli "Ahenk" gazetesi [No:5452]*). Bu temsiller, muhtemelen topluluğun son gösterileridir ve bir müddet sonra kapanır. Sami Bey, bu gruptan anılarında "*doğmadan ölmüş*" olarak bahseder [1,2,5].

"Sahne-i Edep Osmanlı Tiyatro Kumpanyası" (Mayıs 1915):

Sonrasında, "*İzmir Müdafaa-i Milliye Cemiyeti*" himayesinde başka tiyatro toplulukları da kurulur. Örneğin; "*Sahne-i Edep Osmanlı Tiyatro Kumpanyası*" adıyla bir topluluğun Karşıyaka'daki Darülmuallimin Mektebindeki Müdafaa-i Milliye Sinemahanesi'nde Haziran 1915'de Aka Gündüz'ün "*Muhterem Katil*" piyesini oynadığı gazetede duyurulmuştur (*Bknz. 10 Haziran 1915 tarihli "Ahenk" gazetesi [No:5800]*). Muhtemelen daha sonra "***Müdafaa-i Milliye Heyet-i Temaşası* veya *Heyet-i Temsiliyesi***" adını alan bu grup, 1915 yılının sonuna kadar çoğu Karşıyaka'da Darülmuallimin binasındaki Müdafaa-i Milliye Tiyatrosu'nda olmak üzere birçok oyun sahnelemiştir. Nemutlu, doktora çalışmasında, topluluğun Ağustos 1916'da Melez Sinema Tiyatrosu'nda sunduğu "*Zengin Ailenin Bir Saniyede Harabiyeti*" başlıklı piyesin son temsili olduğunu yazmıştır [2].

"Karşıyaka Müdafaa-i Milliye Heyet-i Temsiliyesi" [Karşıyaka Tiyatro ve Heyet-i Temsiliyesi] (Haziran 1915):

İzmir Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin himayesinde "*Sahne-i Edep Osmanlı*" faaliyetlerine devam ederken, Cemiyet'in Karşıyaka şubesi de kendi temsil kolunu, Haziran 1915'de kurar. Karşıyaka Müdafaa-i Milliye Tiyatrosu'nda "*Kafkas Kahramanları*" piyesini oynar (*Temmuz 1915*). 5 Ağustos 1915'de Kokaryalı'daki Femina Sineması'nda düzenlediği müsamerede, Abdülhak Hamit'in "*Tezer*" piyesinden bir parça ile Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın "*Mürebbiye*"si temsil edilir. Gördüğü ilgi üzerine, "*Mürebbiye*" piyesi, 9 Ağustos 1915'de yine sadece kadınlara olmak üzere, bu sefer Karşıyaka Müdafaa-i Milliye Tiyatrosu'nda sahnelenir. Heyet son temsilini Aralık 1915'te, Kordon'daki İzmir Tiyatrosu'nda sunduğu "*Antre*" piyesi ile Molière'den Ahmet Vefik Paşa'nın uyarladığı "*Zor Nikâh*" komedisi ile yapar [1,2].

Karşıyaka Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin reisliğini yapan Bekir Behlül, dönemin tiyatro faaliyetlerinde etkin rol almıştır. Onun himayesinde, Kasım 1916'ta Sporting Kulüp Tiyatrosu'nda ve Kordon'daki Ferah Sineması'nda birer oyun oynanmıştır. Aynı topluluk, Aralık 1916'da

Kordon'daki Palas Sineması'nda "*Aşk Ferdası*" piyesini, Şubat 1917'de de Karşıyaka Kulüp Sineması'nda "*Kafkas'ta Hilâl*" oyununu sahneye koyarlar [1,2].

"Şark Dram ve Komedi Kumpanyası" [Şark Dram Kumpanyası] (Nisan 1916):

Bu kumpanya, İzmir'in tiyatro hayatında önemli bir yeri olan K. Kemal başkanlığında kurulur. 27 Nisan 1916 tarihli "*Ahenk*" gazetesinde [*No: 6072*], kumpanyanın Irgat Pazarı'ndaki Osmanlı Sinema Tiyatrosu'nda şu üç eserle temsillere başlayacağı müjdelenir: "*Çoban Kızları*", "*Anadolu Köy Düğünü*" ve "*Mülevves yahud Bir Casusluk*" [2].

Fotoğraf: Vahan Şahinyan, Yervant Tolayan ve Mardiros Minakyan bir komedide [12] (Kaynak: Hırant Dink Vakfı – Hagop Ayvaz Arşivi).

Topluluk, 1917 ve 1918 yıllarının yoğun savaş ortamı nedeniyle faaliyetlerine ara vermiştir. K. Kemal, İzmir dışında turnelere çıkmış ve savaş sonrasında, Mezarlıkbaşı'ndaki Ferah Tiyatrosu'nu tamir ettirdikten sonra "*Muhafaza-ı İffet yahud Küfran-ı Nimet*" oyunuyla İzmir'deki temsillerini Nisan 1919'da yeniden başlatmıştır. Ancak, 15 Mayıs 1919'taki Yunan işgalinden sonra, yine faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır [2].

"Milli Kütüphane Heyet-i Temsiliye-i Edebiyesi" (Haziran 1917):

Bu heyet, Milli Kütüphane'nin ihtiyaçlarının karşılanmasına destek olmak için kurulmuştur, ancak kısa ömürlü bir topluluk olmuştur. Haziran 1917'de İzmir Tiyatrosu'nda "*Sanatkârın Gururu*" adlı bir perdelik komediyi de içeren müsamereyi sergilemiştir. İlgi üzerine, bu müsamere, aynı ay içerisinde Kramer Yazlık Tiyatrosu'nda da tekrarlanmıştır [2].

"Heveskâran Heyet-i Temsiliyesi" (Haziran 1918):

Haziran 1918'de "*Heveskâran Heyeti*" ismi, tekrar gazetelerde görünmeye başlar. Çayırlıbahçe'deki Melez Sineması'nda temsiller veren heyet, önce "*Selim-i Salis*" piyesini sunar, ardından bir müddet ara verdikten sonra, yeni oyuncuların katılımıyla "*Pakdâmen*" piyesi ile Koço ve Ditolu Avni efendiler tarafından oynanan bir perdelik komediyi sahneler. Kimi zaman da, Behçet Sırrı'nın temsil heyeti ve Mınakyan'ın Osmanlı Dram Kumpanyası ile birleşerek gösteriler sunar. 4 Nisan 1919 tarihli "*Ahenk*" gazetesinde [*No:7044*], Eylül 1918'de İzmir'e gelen Mınakyan Efendi'nin kumpanyasının rejisörlerinden Şahinyan Efendi'nin İzmir'de kaldığı ve "*Heveskâran Heyet-i Temsiliyesi*"nin başına geçtiği yazılıdır [2]. Bahsi geçen kişi, Vahan Şahinyan'dır [12].

Topluluk, özellikle Ocak-Mayıs 1919 arasında, aktif olur. Oyuncuları arasında şu isimler vardır: Sedat, bir ara Burhanettin Tepsi'yle birlikte çalışan Kâni ve operetlerin başarılı maestrosu Bahaaddin Beyler; Vahan Şahinyan [12], Hakkı Necip, Yervant Tolayan [12] ve Nubar Efendiler ile Agavni ve Elize Hanımlar. Sami Bey'in, Naki Bey'in, Genç Ağazade Nuri'nin ve K. Kemal'in de bu topluluk içinde yer alması büyük olasılıktır [1,2].

Mayıs 1919'da İzmir'in işgalinden sonra, bu kumpanyanın da dağılma sürecine girdiğini öngörebiliriz. Heyetin rejisörü Vahan Şahinyan'ın kendi adını verdiği "*Şahinyan Efendi ve Kumpanyası*" ile Ekim ve Aralık 1919'da İzmir'e geldiği ve şu temsilleri verdiği gazetelerde yazmıştır: "*İki Ahbap Çavuşlar*", "*Sefahat yahut Gençlere İbret*" ve "*Balıkçı Kız*" [1,2,12].

"Türk Sahnesi" veya "Behçet Efendi Kumpanyası" (Kasım 1918):

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra, İzmir'de tiyatro faaliyetlerinde yeniden bir canlanma yaşanır. Bu hareketlilik, İzmir'in 15 Mayıs 1919'da işgaliyle yeniden durur. Bu ara dönemde, öne çıkan tiyatrocu İzmirli Behçet Sırrı Bey olur.

Aralık 1918'de, tiyatro sanatçılarından Ahmet Şefik'in ölümü üzerine Türk, Rum ve Ermeni kumpanyalarının birleşerek düzenledikleri tiyatro gösterisinde, Behçet Efendi Kumpanyası da bir perdelik "*Sakallı Gelin*" komedisini sunar. Bu anma gösterisinde, Zaharya Martika'nın kumpanyası "*İstanbul Gülü*" operetinden, Mınakyan'ın topluluğu "*Sanatkârın Kalbi*" piyesinden ve

Heveskâran Heyeti de "*Zor Nikah*" komedisinden birer perde sahnelerler [2].

Behçet Sırrı Bey'in Ocak 1919'da, Kemeraltı'nda Beyler Sokağı'ndaki Milli Kütüphane Tiyatrosu'nda "*Gece Ziyaretçisi*" namında bir gösteri sunacağı duyurulur. Aynı gazetede, Behçet Efendi'nin üç dört aydan beri İzmir'de temsiller verdiğinden bahsedilmesi, Kasım 1918'den itibaren İzmir'de faaliyette bulunduğunu doğrular [1]. Behçet Sırrı Bey, kurduğu tiyatro topluluklarıyla İzmir'de ve Anadolu'da bir tulûat sanatçısı olarak büyük ün kazanır. Kimi zaman da, İstanbul'da Kel Hasan, Abdürrezzak ve Naşit gibi ünlü tulûat sanatçılarının sundukları eserleri, İzmir'de ve Anadolu'da sunar.

Behçet Efendi Kumpanyası, bir dönem "***Türk Sahnesi***" adını da kullanmıştır. Bir ara (*Nisan 1919 başlarında*), Nuri Genç ile birlikte tiyatrocular dan Gülhanyan şerefine Şark Tiyatrosu'nda "*Aktris Nina*" dramını sahneler. Aynı ay içinde, Şark Tiyatrosu'nda "*Bigünah Mahkum*" oyununu ve Irgat Pazarı'nda da bir müsamere temsil ettiği gazetede yazar. Ardından, Nisan 1919 sonunda turneye çıkmak üzere İzmir'den ayrılmış ve Mayıs 1920'de tekrar geri dönmüştür [1,2].

Behçet Sırrı Bey, İzmir'e döndüğünde, ilk başta "*Türk Sahnesi*" adını kullanır. Sonrasında, K. Kemal'in "*Şark Temaşa Derneği*" birlikte sundukları temsillerde, eskiden kullandığı "*İstikbal-i Osmani*" ismini kullanır. Mayıs 1921'de gazetelerde ismi geçen "*İslâm Temaşa Derneği*" de, Behçet Sırrı'ya aittir. 14 Mayıs 1921 tarihli bir gazete haberinde, Türk Sahnesi'nin artık "*İslâm Tiyatrosu*" adını kullanacağı duyurulur. Muhtemelen, bu isim değişikliği, işgal döneminde şehri yönetenlerin baskısıyla yapıldı (*Onlar için "İslâm" kelimesi, "Türk" kelimesinden daha az tehlikeli görünmüş olmalı*). Öte yandan, Behçet Sırrı Bey, Temmuz 1921'de Nuri Genç ile birlikte temsiller sunar ve tekrar "*Türk Sahnesi Heyet-i Temsiliyesi*" adını kullanmaya başlar [2].

Behçet Sırrı, kurtuluşun hemen ardından kurduğu "***Hilâl-i Ahmer Cemiyet-i Temsiliyesi***" adındaki kumpanyası ile Milli Kütüphane Sineması'nda "*Türk Kadını yahut İzmir Yolunda Bombacı Kız*" ve "*Venizelos Ordusunu Bekleyen Çorbacı*" başlıklı oyunları sahnelemiştir (*Ekim 1922*). Bu temsilin ardından yeniden "*Türk Sahnesi*" adı altında, oyunlarını oynamıştır. Behçet Sırrı ve kumpanyası hakkında, argo ifadelerinden ötürü, gazetelerde tenkit yazıları çıkmıştır. Öte yandan, İzmir halkının hep yakın ilgisini görmüştür [2].

"Yeni Sahne" (Şubat 1919):

İzmir'in tiyatro tarihine düşen, bir diğer olay da, "*Eylül*" romanıyla ünlü yazar Mehmet Rauf'un İstanbul'da İzmir'e gelerek bir tiyatro topluluğu kurmasıydı. Muhtemelen, bu topluluğun oyuncuları, "*Heveskâran Heyet-i Temsiliyesi*" grubunun bazı üyelerinden oluşuyordu. "*Yeni Sahne*" adını alan bu topluluğun ömrü çok kısa olur. Gazete kayıtlarına göre, Şubat 1919'da İzmir Tiyatrosu'nda Mehmet Rauf'un Octave Feuillet'den çevirdiği "*Yağmurdan Doluya*" adlı komedisini ve yine kendi yazdığı "*Metrûke*" isimli bir trajediyi oynar [1].

"Şark Temaşa Derneği" (Mart 1920), "Şark Dram-Komedi Kumpanyası" (Mayıs 1921), "İzmir Heyet-i Temsiliyesi" (Ocak 1922):

Farklı dönemlerde, yukarıda verilen üç isimle anılan kumpanyaların yöneticiliğini K. Kemal yapmıştır. "*İzmir Heyet-i Temsiliyesi*" topluluğunda, sahne müdürlüğü Zeki Bey yapmıştır. Bir dönem, "***K. Kemal ve Kumpanyası***" adı da kullanılmıştır. Bu topluluklar, oyunlarını çoğunlukla Mezarlıkbaşı'ndaki Ferah Tiyatrosu'nda sahnelemiştir. Bazı oyunlarda, Behçet Sırrı ve Nuri Genç gibi İzmir'in diğer önemli tiyatro adamları ile ortak çalışmıştır [1,2]. K. Kemal, işgal döneminde de, İzmir'de temsiller vermiştir.

Aralık 1921'deki bir gazete haberinde, Madam Peruz idaresindeki bir kumpanyanın Suriye'den İzmir'e geleceği ve K. Kemal Bey'in idaresindeki "*Şark Dram-Komedi Kumpanyası*" ile ortaklaşa dramlar oynayacağı duyurulur (*Bknz. Aralık 1921 tarihli "Ahenk" gazetesi [No: 7806]*). Öte yandan, sonraki gazete haberlerinde, bu konudan tekrar bahsedilmemiş olması, bu temsillerin hiç gerçekleşmemiş olabileceğini akla getirir [1] Mayıs 1922'de, K. Kemal'in Madam Peruz ile birlikte bazı temsiller verdiğinden bahsedilir (*bunlardan biri de "Canlı Karagöz"dür*) [2].

"Halk Temaşa Sahnesi" (Mart 1922):

İzmir'in önemli tiyatro adamlarından Nuri Genç, K. Kemal ve Behçet Sırrı ile birlikte çalışmalar yapmasının yanında, İstanbul'dan getirdiği aktör ve aktrisler ile meşhur komik Küçük Ahmet'le birlikte "*Halk Temaşa Sahnesi*"ni kurar. Bu topluluğun, gazetelerde rast gelinen tek temsili, Ferah Tiyatrosu'nda sahnelediği "*Ekmekçi Karı*" piyesidir [2].

"Anadolu Temaşa Heyeti" (Aralık 1922):

Aralık 1922'de Hakkı Bey'in idaresinde kurulur. Aynı ay içinde Şark Tiyatrosu'nda sahnelenen "*Kan yahud Mel'un Sevr*" başlıklı ilk temsilinde, K. Kemal de oynar [2].

24 Ocak 1923 tarihli "*Sada-yı Hak*" gazetesinde [*No:942*], heyetin rejisörlüğüne Nuri Genç'in getirildiği yazılır. Onun yönetiminde, 25 Ocak 1923'te Türk Sineması'nda "*Sevr, Medfun Bekâret ve Nöbette*" ve 11 Şubat 1923'te de Ali Nihat Bey'in "Şeytan" piyesi temsil edilir (*Bknz. Şubat 1923 tarihli "Ahenk" gazetesi [No: 8162]*).

Muhtemelen bu son temsilden sonra, grup dağılır [1,2].

"Yeni Fikir Heyet-i Temsiliyesi" (Şubat 1923):

Hafız İhsan Bey idaresindeki "*Yeni Fikir Heyet-i Temsiliyesi*", Behçet Sırrı'nın "*Türk Sahnesi*" ile birlikte yaklaşık bir ay (*Şubat-Mart 1923 döneminde*) boyunca, Irgat Pazarı'ndaki Türk Sineması'nda sahneye çıkar. Bu temsillerden "*Hasan Paşanın Firarı*" piyesinde, işgalci kuvvetlerle işbirliği yapan ve Türk askerleri şehre girmeden önce kaçan belediye başkanı konu alınır [1].

Diğer Kısa Ömürlü Yerli Topluluklar:

Yukarıda aktarılanlar dışında, bir-iki eser sahneledikten sonra, kısa sürede dağılan bazı toplulukların ismine de gazetelerde rastlarız. Örneğin; Kurtuluş (*9 Eylül 1922*) sonrası, "***Türkiye Heveskâran Cemiyeti***" isimli bir heyetin "*Hilâl-i Ahmer-Türk Kadını*" ve "*Zulmetten Nura Doğru*" piyeslerini; "***Heveskâran Cemiyeti***" isimli bir kumpanyanın "*Kendini Bil*" piyesini; "***Tiyatro Heveskâran Cemiyeti***"nin de "*Türk Yine Türk'tür*" eserini sahnelediği kayıtlarda yer almıştır [2].

Amatör ölçekte, okulların temsilleri de olmuştur. Örneğin; Kasım 1922'te Agora'da Misakı Milli Mektebi'nde sunulan piyeste, Yunanlıların işgali ve sonrasında şehrin kurtuluşu anlatılır. Bu temsilde, İzmirli şair, tarihçi ve yazar Yaşar Aksoy'un annesi Zehra Aksoy da görev almıştır [2].

İzmir'de yaşayan gayrimüslimlerin bu dönemdeki faaliyetleri nelerdir?

Rum, Ermeni ve Yahudi kökenli vatandaşların İzmir'deki tiyatro faaliyetleri, daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere, Türk toplumundan çok daha önce başlamıştır. H.S. Solomonides, "*İzmir'de Tiyatro (1657-1922)*" başlıklı kitabında, 1908-1923 yılında faaliyet gösteren Rum kökenli tiyatro toplulukları ile ilgili önemli bilgiler vermiştir [2]. Bu kitap ve sınırlı sayıdaki gazete haberleri ışığında, şu özet bilgileri verebiliriz:

> *"**Kar dö Villi Kumpanyası**", en önemli topluluklardan birisidir. Haziran 1909'da Bella Vista'daki (günümüzdeki Gündoğdu alanı) Paradisos Tiyatrosu'nda "Jön Türklerin Muzafferiyeti ve Yıldız'ın Teslimi" oyununu sahnelemiştir. Bu oyunda, kumpanyanın müdürü Mösyö Kar dö Villi, Abdülhamit rolündedir [2].*
>
> ***Mösyö Şövalye Robert'in idaresi altındaki bir tiyatro kumpanyası**, Şubat 1910'da Manisa'daki Sultan Bahçesi'nde Rumca, Yunan milleti yararına temsiller vermiştir. Bu yüzden oyunun ilk temsilinin Manisalı vatanseverlerce engellendiği de haber olmuştur [2].*
>
> *Rum toplumunun oluşturduğu, dönemin diğer etkin kumpanyaları şunlardır: **Gennadi**, **Kiparissis-Kivelis**, **Mihalidis**, **Apergis**, **Mertikas-Veronis** [2].*
>
> *Bu topluluklar, I. Dünya Savaşı yıllarında, halkın moralini yükseltmek amacıyla, mizahla müziği iç içe barındıran revülere ağırlık vermişlerdir. Bu revülerden en ünlüsü, Mertikas'ın oyuncularından aynı zamanda tiyatro yazarı olan Silvias-Karakasis'in yazdığı "Papağan" isimli eserdir ve Kramer, Pathé ile Rıhtım tiyatrolarında defalarca sahnelenmiştir. İzmir Valisi Rahmi Bey, bu başarı sonrasında, Silvias-Karakasis'ten "Hilâl-i Ahmer" için de bir revü yazmasını ister. Solomonides, sanatçıların bu isteği zoraki bir şekilde yerine getirdiğini anlatır [2].*
>
> ***Mertikas Kumpanyası**, Türk toplumu ile yakın iletişimde olmuştur. İzmirli Türk Tiyatro sanatçısı Ahmet Şefik'in ölümünün (Aralık 1918) ardından düzenlenen müsamerede, bu kumpanya sanatçıları da yer almıştı. Sanatçılarından Eleni Martika'nın genç yaşta vefatının ardından, İzmirli gazetelerde üzüntüleri aktaran haberler yapılmıştı [2].*
>
> *Mart 1915'te, İzmir'deki Rum, Fransız, İngiliz, İtalyan ve Yahudi amatörler bir araya gelerek Amatör Tiyatro Topluluğu isimli bir kumpanyayı oluştururlar. 1917 yılına gelindiğinde, bu topluluk, Silvios-Karakasis'in girişimleriyle Mertikas Kumpanyası'ndan ayrılan sanatçılarla birlikte "İzmir Sanat Kumpanyası"nı kurar ve "Kamelyalı Kadın", "Samson", "Felaketzedeler" gibi oyunları sahnelerler. Mütareke (30 Ekim 1918) sonrası, bu kumpanyanın sanatçılarının bir kısmı İstanbul'a, bir kısmı da Atina'ya gider. İzmir'de ise Virginia Delendru ve Vasos Argiropulos başkanlığında "O Patriotikos Tiasos (Vatansever Kumpanyası)" adında bir tiyatro topluluğu kurulmuştur. Bu kumpanya, "To Pro Pandos i Patris (Önce Vatan)" isimli bir eserin ardından, millî ve vatanî konulu başka dramlar da sergiler [2].*
>
> *Etnik kesime ait okullarda da, kiliseye veya fakirlere bağışlanmak üzere, tiyatro gösterileri düzenlenir [4].*
>
> *Dikran Çuhacıyan'ın meşhur "Leblebici Horhor" opereti, özellikle Sporting Kulüp Tiyatrosu'nda defalarca oynanır. Örneğin; "Köylü" gazetesinin Ocak 1911 tarihli [No:710] bir haberinde, Sporting Kulüp Tiyatrosu'nda Rum Operet Kumpanyası tarafından sahnelenen "Leblebici Horhor"un halkın çok ilgisini çektiğinden bahsedilir [2].*

*İşgal döneminde (15 Mayıs 1919- 9 Eylül 1922), Rum tiyatro toplulukları, daha aktif olur. Artık revüler yerine, dram ve operetler sunulur. Daha çok, İzmir Tiyatrosu ve Sporting Kulüp sahneleri kullanılır. 1920 yazında İzmirli tiyatro yazarları ve müzisyenleri, "Atina Tiyatro Yazarları Derneği" (Silligov Teatrikon Singrafeon Ton Atinon) bir şubesini İzmir'de kurarlar. Bu dönemin en faal toplulukları şunlardır: "**Kar dö Villi**", "**Veronis**", "**Kivelis**", Mildiadis Lidorika'nın* önderliğinde *kurulan "**Eteria Tou Ellinikov Theatrau (Yunan Tiyatro Birliği)**", "**Zaharya Martika**", "**Vasos Argiropulos**", "**Thiasos Tis Etnikis Ellinikis Skinis (Yunan Milli Sahne Kumpanyası)**". 1920'de Marios Paleologos önderliğinde kurulan "Yunan Milli Sahne Kumpanyası"nda, "Venedik Taciri", "Karamazov Kardeşler", "Müfettiş", "Sefiller" gibi klasikler sahnelenmiştir. Devrin operet ve revü kumpanyalarının en belli başlıları ise Affantaki, Yorogos Glinos, Satirias Yatiridu, Z. Martika önderliğindeki topluluklardır. Bu profesyonel grupların yanında, "Karantina Amatör Sanatçı Okulu", "İzmir Sanatseverler Derneği" ismiyle amatör gruplar da faaliyet göstermiştir [2].*

İşgalin başlangıcını "Yunan İzmir"i tanımlamasıyla müjdeleyen H.S. Solomonides, Türklerin İzmir'i geri alışını da "Küçük Asya Bozgunu" olarak aktarır. 1922 Temmuz'undan sonra, Rum toplulukların faaliyetleri sona erer [2].

1908-1923 döneminde, İzmir'de yerli topluluklarda faaliyet gösteren oyuncular kimlerdir?

Şüphesiz, bu dönemin en önemli yerli tiyatro oyuncuları şu isimlerdir: **Behçet Sırrı**, **Nuri Genç, K. Kemal** ve **Sami Gündür**. Bu kişiler, hayatları boyunca tiyatro ile uğraşmışlardır. Diğer oyuncular ise, hayatının belli bir döneminde, tiyatroya gönül vermiş hevesliler olarak karşımıza çıkar. Bu amatör ruhlu tiyatro tutkunlarının gerçek mesleği ise başkadır: Çoğunlukla, gümrük memuru olarak çalışmaktadırlar. Ayrıca, içlerinde asker, polis, avukat, maliyeci, eczacı, kamu çalışanı, esnaf ve emekli olanlar da vardır [2,5]. O dönemin aydın insanları olarak tiyatro tarihine adlarını yazdırırlar.

Sami Gündür anılarında, İzmir'in ilk tiyatro topluluğu olan Heveskâran Heyeti'nin kadrosunda şu isimleri sayar: Ömer Selahattin Kantar, Avukat Ahmet Celâdet, Nalbantoğlu Hıfzı, İthalat Gümrüğü muayene memuru İhsan, Körfez Vapur Şirketi müdürü Mehmet Fuat, kunduracı Mehmet Ali [5]. 5 Eylül 1908 tarihli Ahenk gazetesinde [*No: 3695*] heyetin ilk oyunu olan "*Vatan yahut Silistre*" piyesinin oyuncu kadrosunda, Fecr-i Âti'nin tiyatro ve tenkit yazarlarından Şahabettin Süleyman ile Kuvaride Kalea isimli Ermeni bir kadın oyuncudan bahsedilmektedir. Toplulukta yer alan bir diğer kadın sanatçı da, Madam Şamram'dır [1,2].

Sahne-i Bedayi Heveskâran Cemiyeti'nin oldukça kalabalık kadrosunda ise şu isimler vardı [1]: Gümrükçü Ahmet Cevdet, Sami Gündür, Nuri Genç, Karşıyakalı K. Kemal, maliye memuru Naki, Ahmet Şefik, Polis Kemal, gümrük muhafaza memuru İrfan Baba, Babıâli hulefalığından emekli Halit Baba ve torunu Hakkı Tarık, Donanma Cemiyeti kâtiplerinden Sami Bey ve oğlu gümrük memuru Kemal, tuhafiyeci Mehmet Fuat, Ali Galip, Hakkı, Ali Rıza, eczacı Mehmet Lütfi, Selânikli Nebil, İlhami, Şevket, İsmail Efendi, Ali Nedim, Gıyasettin, Muhyittin, Rüknettin, Fehmi, Behçet, Şevki, Tahsin, Necati, Lütfi Şemsi, Süren Seyfi beyler ile Madam Agopyan, Roza, Sultana ve Tereze hanımlar. Sami Gündür anılarında, heyetin sahne müdürlüğünü, asker olduğu gerekçesiyle sahneye çıkamayan Kaymakam Mehmet Ali Bey'in üstlendiğini yazar. Sahne için gerekli dekor ve kostümleri, heyetin üyesi tuhafiyeci Mehmet Fuat yapmaktadır. Sami Bey, bu nadir dekor ve kostümlerin, Mayıs 1919 sonrası, işgalci askerler ve Rumlar tarafından yağmalanarak tahrip edildiğini anlatır [2,5]

Sahne-i Bedayi'den ayrılan sanatçıların kurduğu Sahne-i Osmanî Heveskâran Cemiyeti'nin kadrosunda ise şu sanatçılar bulunmaktadır [2]: Sami Gündür, Nuri Genç, Naki, K. Kemal, Ahmet Şefik, D. Ali, Ali Rıza, Mahmut Reşat Turgay, Sami, Hakkı Tarık, Halit, Kemal, İrfan, Mehmet Fuat, Emin, Sedat, Şakir, Hasan Fehmi, Mustafa, Cezmi, Sabri, Kemal Sami ve Yusuf Beyler ile Tereze, Marika, İrini ve Minyon Virjin hanımlar.

Sami Gündür anılarında, Behçet Sırrı'nın kumpanyasında, Tereze İlhami, Minyon Virjin gibi kanto sanatçılarıyla Şemsettin, Mazhar, Ziya, Niyazi ve Nafiz isimli tulûatçıların bulunduğundan bahseder. Gazete haberlerinden bu isimlere, şu sanatçıları da ekleyebiliriz: Mari Hasibe, Viyolet Esterina ve Viktorya [2,5].

Sami Bey'in anılarında, o dönemin tiyatro yaşamına ilişkin etkileyici anekdotlar anlatılır [5]. Bir kısmını kısaca özetleyelim:

Sahne-i Bedayi'nin oyuncularından İrfan Baba, iri vücudu dolayısıyla, temsillerin aranan oyuncusuydu. III. Selim'i tahttan indiren isyancıların elebaşı olan yeniçeri ağası Kabakçı Mustafa'yı ondan başkasına oynatmak düşünülemezdi. Zira, O dönemin ünlü "Selim-i Salis" piyesinde de öyle olmuştu. İrfan Baba, biraz aksi ve sabırsız bir adamdı. Kumpanya, bir seferinde, Irgat Pazarı'ndaki tiyatroda oynadığı bir oyun için gerçek koyun, keçi, kuzu ve eşeği tiyatroya getirmişti. Bu hayvanları sahneye çıkarmak için on, on beş basamaklık merdiveni

çıkartmak gerekiyordu. Eşek dışında, hepsini çıkarmayı başarmışlardı. Eşek ise, merdivenin başında kalakalmıştı. İrfan Baba, sahneye çıkmak istediğinde, inatçı eşeğin merdivenleri kapadığını görünce sinirlenmişti. Diğerlerine verdiği talimatlarla eşeği sırtlayıp, sahneye çıkarmıştı. Ötekilerinin bu duruma kahkaha ile gülmelerine ise çok bozulmuştu. Oyun sonunda da, hiddetle uzaklaşıp, eşeğin sahneden indirilmesine yardım etmemişti [5].

Babıâli hulefalığından emekli Halit Baba ve Donanma Cemiyeti kâtiplerinden Sami Bey de, kendilerine özgü iki ihtiyar (65'lik) tiyatro heveslisiydi. Çok yetenekli oldukları söylenemezdi, ama herkesten önce provalara ve tiyatroya gelirlerdi ve makyajlarını yaparlardı. Sami Bey, oğlu Kemal'i; Halit Baba da torunu Hakkı Tarık'ı da topluluğa katmıştı. Onların sahnedeki en ufak bir başarısını, büyük bir övgüyle karşılıyorlardı. İki ihtiyar da, kantocu Minyon Virjin Hanım'ın hayranlarıydı. Sami Bey, Virjin Hanım'ın peş peşe gösteriler sunduğu bir dönemde, ne zaman tiyatroya gelse, iki ihtiyarı Minyon Hanım ile kahve içerken bulduğunu anlatır [5].

Evliyazade Refik, Haydar Rüştü (Öktem), M. Sezai (Söker), Ferit (Eczacıbaşı), Salih (Akalın), Sabri (muhtemelen Çapkın gazetesi sahibi Mehmet Sabri [1]) ve Cevahircizade Şükrü Bey'in tiyatroya maddi ve manevi destekleri çoktu. İlginç bir destek de, müderris ve daha sonra İzmir müftüsü olan Cevherizade Ahmet Hamdi Efendi'den gelmişti. Müftü bey, tiyatroya tutkundu. Ama din adamı olması nedeniyle, başkaları tarafından bu tutkusunun bilinmesini istemezdi. Kendisinin tiyatroya açık bir şekilde gelmesi için biraz daha zaman geçmesi gerektiğini söylerdi. Öte yandan, gizli desteklerini sürdürürdü. Bir defasında, bir sandık elbiseyi hediye olarak göndermişti [5].

Ahmet Şefik Bey, seyircilerden ziyade, sahnede beraber rol aldığı oyuncuları güldürmesiyle ünlüydü [5].

Behçet Efendi'nin kumpanyasındaki Nafiz Efendi, kendine has bir adamdı. Elli yaşına girmiş ve hâlâ evlenmemişti. Behçet Efendi'nin evliliğinden sonra, O da evlenmeye karar vermişti. Lâkin çirkince ve bakımsız bir adamdı. Bir eş bulmak, çok da kolay değildi. Nihayetinde, Behçet Efendi, topluluğundan ona uygun bir eş olarak Eftimya Hanım'ı bulur. Yeni evli çifte, bir hafta da izin verilmişti. Bu süre geçtikten sonra da, kumpanyaya gelmemişlerdi. Nafiz Efendi, otel odasından çıkmak istemiyordu ve ayrıca çok kıskandığı karısının artık sahneye çıkmasını istemiyordu. Onları çağırmaya gelenleri de, yeni evli çifte anlayışsız davranmakla suçlayıp kovuyordu. Otelde onu görenler, odasında rakı masası kurup sevgili eşiyle keyif yaptığını söylüyordu. Nihayetinde Behçet Efendi otele gidince, kapıyı açmak zorunda kalır ve özür diler. Sonrasında, yeni Müslüman olmuş karısını, kıskançlıktan başörtüsüne sokar ve o şekilde tiyatroya getirir. Bu hastalıklı ruh haliyle, Behçet Efendi'nin kumpanyasında pek kalamaz. Sahneyi bırakıp, Karagözcülük yapmaya başlar. Tarsus'ta sefalet içinde ölür. Eşi Eftimya hanımın da, ondan sonra bir evde hizmetçilik yaparak geçindiği söylenir [5].

Sami Bey, bir gün Merkez Kumandanlığına davet edildiğini ve ertesi gün otomobille bir yere götürüleceğinin kendisine söylendiğini anlatır. O dönem, İzmir'de sadece iki otomobil vardır: Biri İzmir Valisi Rahmi Bey'in, diğeri de Kolordu Komutanı Pertev Paşa'nın emrindedir. Sami Bey, hayatında ilk kez bir otomobile biner. Ona eşlik eden Cafer Tayyar Binbaşı ile Poligon inşasının yapıldığı yere giderler. Poligon'un askeri açıdan işlevi ve önemi anlatıla dururken, Sami Bey, niçin oraya getirildiğini anlamaya çalışmaktadır. Nihayetinde, bu önemli yapının inşasını tamamlamak için paraya ihtiyaç duyulduğu ve Sami Bey'in kumpanyasından da, Poligon menfaatine birkaç müsamere verilmesinin istendiği anlaşılır. Topluluk, bu amaçla, bir aylık Ramazan hâsılatını Poligon'a bağışlar [5].

K. Kemal ismiyle ün yapan usta sanatçı, kimi zaman da Komik Kemal, Komik-i Şehir veya D. Kemal isimleriyle anılan Karşıyakalı Kemal'dir. Kemal Bey, çok yetenekliydi. Tek kusuru, oyuncu sevgilisi Marika Hanım'ın sözlerinin etkisinde çok kalmasıydı. Bir defasında, İzmir Tiyatrosu'nda sahnelenecek "Vatan yahut Silistre" piyesini izlemeye, o dönemin ünlü devlet adamı (Dâhiliye Nazırı) Talat Paşa da gelecekti. Kemal Bey'in önemli bir rolü vardı. Ancak bu temsilde Marika Hanım'a rol verilmemişti. Kemal Bey de, sevgilisinin etkisiyle, Talat Paşa'nın geldiği akşam sahneye çıkmamıştı ve yerine başka bir oyuncu geçmek zorunda kalmıştı. Öte yandan, Sami Bey, K. Kemal'in güçlü desteğini gördüğü zamanları da anlatır. Örneğin; Poligon inşasına yardım için bir ay boyunca oyun oynadıkları dönemde, kendi topluluğu mali açıdan zorluk çeker. Aynı dönemde, kendileri için para kazanmak adına, Salepçioğlu Cami arkasındaki Mazhar Bey'in yazlık tiyatrosunda gösteriler sunarlar. Bu süreçte, en çok yorulan K. Kemal olmuştu. Irgat Pazarı'nda dram oynadıktan sonra, Mazhar Bey'in tiyatrosunda bir perde komedya oynardı. Üstelik, bu zahmetli işi, para almadan yapardı. Karşıyaka'da

oturduğu ve gece yarısından sonra evine gitmesi mümkün olmadığından otelde kalırdı ve sadece bu konaklama masrafı karşılanırdı [5].

Sami Bey, savaşın en yoğun olduğu bir dönemde, Evliyazade Naciye Hanımefendi'nin himayesinde, Karşıyaka'da kadın seyircilere özel bir oyun sunarlarken, bombardıman seslerini duyduklarını anlatır. Oyuncuların korkmasına rağmen, 600 kadar hanım seyircinin yerlerinden kımıldamadığını aktarır. Gün geçtikçe herkesin korkusunun azaldığını ve tayyareler bombalar atarken, onların oyun oynamaya devam ettiğini söyler [5].

H. Solomonides, "*İzmir'de Tiyatro (1657-1922)*" adlı kitabında, "*İzmirli Tiyatro Oyuncuları*" başlıklı bir bölüm ayırmıştır. Bu kaynakta bahsi geçen sanatçılardan şu isimler, aynı zamanda kendi isimleriyle topluluk da kurmuştur: Martika, Kivelis, Kar dö Villi, Veronis, Silvias, Afantaki. Bunların dışında, ismi geçen bazı sanatçılar şunlardır: İlk kez 1919'da Kivelis'in kumpanyasında sahneye çıkan Angelos Amiras; daha çok 1920'li yıllardan sonra faaliyet gösteren Alekos Anastasiadis; Veronis, Kivelis ve Martika ve İzmir Sanat kumpanyalarından sonra Virginia Delenardu'yla birlikte Vatansever Kumpanyası'nı kuran Vasos Argiropulos; Yunan işgali boyunca Anadolu cephelerinde temsiller veren Maria Avloniti; bilhassa 1906'daki sahne tecrübesinden sonra parlak başarılar gösteren Angelos Vazas; 1911'den 1917'ye kadar kendi kumpanyasıyla temsiller veren Periklidis Gavrilidis; 1917-1919 yılları arasında İzmir'de, 1920 ile 1922 yılları arasında da Anadolu cephelerinde oyunlar sergileyen Yorgos Glinos [2].

Fotoğraf: Burhanettin Tepsi (1882-1947), Eylül 1908'de kumpanyası ile İzmir'e turneye gelmiştir (Kaynak: "Servet-i Fünûn, No: 905 [15]).

Her ne kadar tiyatro tutkunu olsalar da, hem Türk hem de gayrimüslim oyuncular için zor bir dönemdir. Günver Güneş, Keçeciler'deki bir tiyatroda, seyircinin oyunu beğenmediği için sahneyi taş yağmuruna tuttuğundan ve bir başka tiyatroda da, seyircilerden birisinin sahnede bir kızın yüzünü taş atarak parçaladığından bahseder [5].

Ağustos 1908 – Ekim 1923 döneminde, İzmir'e turneye gelen tiyatro topluluklarından dikkat çekenleri hangileridir?

İzmir'e turneye gelen önemli toplulukları ve faaliyetlerini aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

Artin Hovsenyan'ın Kumpanyası:

II. Meşrutiyetin ilânından bir ay sonra, 29 Ağustos 1908 tarihli "*Ahenk*" gazetesinin [*No:3689*] bir haberinde, Artin Hovsenyan başkanlığındaki Ermeni vatandaşlarımızın, Fransız Konsolosluğu yakınındaki Partenon Tiyatrosu'nda Türkçe olarak "*Serdar-ı Eşkıya Robert*" başlıklı bir piyesi oynadıkları duyurulur. Bu oyun, istibdat döneminin karşısında ve Meşrutiyet'i öven bir metindir. Mınakyan Tiyatrosu tarafından 1909 ve 1910 yıllarında İstanbul'da oynanan ve Schiller'in "*Haydutlar*" oyunundan uyarlanmış "*Serdar-ı Eşkıya-Mahi-i İstibdat*" adlı dramla benzer bir isim taşıması, Hovsenyan'ın Mınakyan Tiyatrosu oyuncularından birisi olabileceği ihtimalini akla getiriyor [1,2].

Burhanettin Bey Heyeti:

Eylül 1908'de, "*Burhanettin Bey Tiyatrosu*"nun İzmirli genç oyuncuların da katılımıyla Sporting Kulüp'te oyun sahneleyeceği duyurulmuştur (*Bknz. 11 Eylül 1908 tarihli "Ahenk" gazetesi [No:3700]).* Burhanettin Bey'in birlikte temsil verdiği yerli heyet, İzmir'in ilk Türk tiyatro topluluğu olan ve daha önce bahsettiğimiz "*İzmir Heveskâran Tiyatro Cemiyeti*" oyuncularıdır. Solomonides, bu topluluğun, İzmirli heveskârlarla birlikte "*Vatan yahut Silistre*" piyesini gösterdiklerini ve perde aralarında K. Ömer Selahattin ile Şahabettin Süleyman'ın vatan sevgisini işleyen monologlar sunduklarını aktarır. Burhanettin Bey'in kumpanyası, ayrıca "*Telefonda*" adlı bir dram ile "*Ölü Devletler*" adlı oyundan bir sahneyi sunmuştur. Bu turnenin ardından, Meşrutiyet döneminde Türk Tiyatrosu'nda önemli bir yer tutan Burhanettin Tepsi'nin (1882-1947), İzmir'e turneye tekrar geldiğine dair başka bir habere rastlanmaz [1,2].

Hürriyet Kumpanyası:

Namık Kemal'in "*Vatan yahut Silistre*"si, Meşrutiyet Dönemi'nin en fazla oynanan piyeslerindendir. İzmir'de ve çevresinde de sıklıkla sahnelenir. Örneğin; 1908 Kasım'ında, Kıbrıslı Vicdanî Hasan Tahsin Efendi'nin idaresindeki Hürriyet Kumpanyası tarafından İzmir, Tire ve Manisa'da tekrar sahnelendiği kayıtlara düşer. "*Ahenk*" gazetesinde, İttihat ve Terakkî Tire Merkez Kulübü menfaatine Rum mektebi salonunda sahnelenen piyes sonrası, seyircilerin heyecanla "*yaşasın vatan, yaşasın hürriyet*" diye bağırdıkları anlatılır [1].

Fotoğraf: Reşat Rıdvan, topluluğu ile II. Meşrutiyet Dönemi'nde İzmir'e en çok gelen kumpanyalardan olur [1,6].

Milli Osmanlı Tiyatrosu Heveskâran Cemiyeti:

II. Meşrutiyet Dönemi'nde İzmir'e en çok gelen tiyatro topluluğu Reşat Rıdvan ve arkadaşlarının oluşturduğu ve çoğu zaman "*Millî Osmanlı Tiyatrosu*" adıyla anılan kumpanya olmuştur. Reşat Rıdvan, önce 31 Ocak 1909'da, ikinci defa 14 Eylül 1909'da, üçüncü olarak Şubat 1912'de ve dördüncü sefer de Nisan 1914'te İzmir'e gelerek uzun süre kalmıştır ve birçok oyun sahnelemiştir. Bu ziyaretlerin çoğunda, tiyatronun büyük ustalarından Benliyan Efendi de ona eşlik etmiştir [1,2].

Reşat Rıdvan'ın Milli Osmanlı Tiyatrosu, İzmir'e ilk ziyaretinde Sporting Kulüp Tiyatrosu'nda birçok temsil vermiştir. Topluluğun sahne müdürü Ahmet Nuri, oyuncu kadrosunu şu şekilde duyurmuştur [1,12]: Kınar, Rozali, Virjini, Elmasyan ve Lusi Hanımlar; Nurettin Şefkati, Ahmet Nuri, Yervant Tolayan, Ziya Nezih, Saffet, Talât, Benliyan, Hıfzı, Rasih, Selâhattin, Kemal, Mahmut, Vahan Şahinyan ve Hayri Bey ve Efendiler (*Bknz. 6 Şubat 1909 tarihli "Köylü" gazetesi [No:132]*).

Milli Osmanlı Tiyatrosu'nun İzmir'e ikinci ziyareti (*Eylül-Kasım 1909*), Ramazan ayını da içine alır. Milli Osmanlı Tiyatrosu, bu turnesinden önce, sanatçıları arasında Vahram Papazyan'ın da bulunduğu Kemal Emin Bara riyasetindeki Türk Sahnesi ile birleşmiştir [2]. Kumpanya, iki aydan fazla İzmir'de kalır ve Kasım ayı sonunda da Manisa'ya gitmek üzere ayrılır. İzmir'deki oyunlarının çoğu Sporting Kulüp Tiyatrosu'nda oynanır.. Bazı oyunlar ise, Karşıyaka Kulüp Tiyatrosu'nda ve Karşıyaka Apollon Tiyatrosu'nda sahnelenir. Reşat Rıdvan Bey, "*Ahenk*" gazetesine verdiği bilgide, öncelikle şu iki oyunu oynayacaklarını söyler: "*Üçüncü Selim yahut Alemdar Mustafa Paşa (Sultan Selim-i Salis)*" ve "*Tayyarzade*" (*Bknz. 16 Ağustos 1909 tarihli "Ahenk" gazetesi [No:3980]*). Gazetedeki haberlere göre, topluluk, yaklaşık üç aylık süre içerisinde birçok temsil verir [1,2]. Ayrıca, 12 Kasım 1909 tarihinde de, İzmir'deki İran okulu "*Debistan-ı Daniş-i İraniyan*" menfaatine, o sırada İzmir'de İran konsolosu olan Mirza Fethullah Han'ın yazdığı "*Leke-i Taht-ı Keyan*" adlı oyunu sahnelenir. Bu eserde, İran'da meşrutiyetin ilânı ve Şah Muhammet Ali Rıza'nın tahtan indirilmesi anlatılır. Oyun, çok beğenilir ve birkaç defa temsil edilir. Milli Osmanlı Tiyatrosu'nun İzmir'e yaptığı bu ikinci turnesinde, kadrosunda şu isimler vardır: Hasan Nami, Kemal Emin (Bara), Vahram Papazyan, Nurettin Şefkati, Süreyya, Muvahhit, Cevad, Kemal, Nuri. Bu sanatçılardan Hasan Nami, 9 Kasım 1909 tarihinde, İzmir'de turnedeyken vefat eder [1,2]. Nemutlu, doktora çalışmasında, geleceğin ünlü oyuncusu Ahmet Muvahhit'in, bu turnede rol aldığı "*Yeniçeri Devrinde Bir Batakhane*" piyesiyle, İzmir'de ilk kez sahneye çıktığını belirtir [2].

Reşat Rıdvan'ın İzmir'e üçüncü turne ziyareti, Şubat 1912'de olur. Bu yıl, Türk Tiyatrosu'nda yaşanan önemli bir olay, İstanbul'da Mınakyan ve Benliyan topluklarının birleşmesi ve seksen kişilik bir kumpanya olmalarıdır. Bu grup, dram ve operet olmak üzere, iki grup halinde çalışır ve "*Millî Osmanlı Operet ve Dram Kumpanyası*" ismini alır. Bu topluluk, Şubat 1912'de 35 kişilik kadrosuyla İzmir'e de gelir ve turneye gelen heyetin müdürlüğünü Reşat Rıdvan üstlenir [1,2]. Topluluk, Şubat ve Mart aylarında, çoğunlukla Sporting Kulüp Tiyatrosu'nda şu eserleri sahneler [1,2]: "*Leblebici Horhor Ağa*"; "*Köse Kâhya*"; "*Selim-i Salis*"; "*Dreyfus*"; Fransa'da ve İstanbul'da

çok kereler oynanan "*Clarette'in Yirmi Sekiz Günlük Askerliği*"; "*Baba Himmet*"; "*Derse Devam Edelim*"; "*Feth-i Celil-i Kostantiniye yahud Fatih Sultan Mehmet*". Oyuncu kadrosunda şu isimler vardır [2]: Benliyan, Nurettin, Faik, Karakaş, Hakkı, Necip, Baltazar, Simon Efendiler; Rozali, Rana, Dilberyan, Dilaviz, Melinyan, Virjini Elmasyan hanımlar.

7 Mart 1912 tarihli "*Ahenk*" gazetesindeki [*No:51*] bir haber ilgi çekicidir: 23 Şubat 1912'de Osmanlı Operet ve Dram Kumpanyası tarafından Sporting Kulüp Tiyatrosu'nda sahnelenen "*Selim-i Salis*" piyesinde, kostümlerin müzeden alındığı ve dekorların da oyuna özel yaptırıldığı duyurulur [10].

Reşat Rıdvan'ın dördüncü İzmir ziyaretinde (*Nisan 1914*), topluluğunun adı "*Millî Osmanlı Operet Kumpanyası*"dır ve daha çok müzikli oyunlar sahnelemiştir. Operetler, Benliyan Efendi'nin yönetiminde oynanmıştır [1].

Türk Dram Kumpanyası:

"*Ahenk*" gazetesinin 8 Temmuz 1909 tarihli [*No:3947*] bir haberinde, kurucusu ve sanatçıları hakkında ayrıntı verilmeden, "*Türk Dram Kumpanyası*" adlı bir topluluğun 8-10 Temmuz 1909 tarihlerinde, Hüseyin Kami'nin "*Sabah-ı Hürriyet*", Émile Zola'nın "*Maktel yahut Kanlı Macera*" ve Tahsin Nahit ile Ruhsar Nevvare'nin birlikte yazdıkları "*Jön Türk*" dramlarıyla "*Korivalı Mösyö Siklon*" isimli bir komediyi oynayacakları yazılıdır [2].

Osmanlı Şark Sahnesi ve Manastır Milli Tiyatro ve Heyeti:

Bu heyet, Manastır'da çıkan "*Vatan*" gazetesinin sahibi Hasip Bey'in idaresinde kurulmuştur. Bu tiyatro topluluğunun müdürlüğünü bahsi geçen gazetenin yazarlarından Zekai Bey yapmaktadır, yönetmeni de Ömer Bey'dir. Aralık 1909'da İzmir'e gelen kumpanyanın, Kordon'daki Amerikan Tiyatrosu'nda, Hasip Bey'in kaleme aldığı şu üç eseri sahneleyeceği duyurulur: "*Hafiye Facialarî*", "*Bedel yahut Çoban Emine*" ve "*Kapısı Meçhul Bir Hane*" [1,2].

Osmanlı Dram Kumpanyası:

Dönemin ünlü tiyatro adamı Mınakyan, Meşrutiyetin ilânından sonraki dönemde, İzmir'e uzun süre gelmemiştir. 1912 senesinde, kurucuları arasında kendisinin de bulunduğu "*Milli Osmanlı Operet ve Dram Kumpanyası*", sadece Benliyan idaresindeki operet kolu ile İzmir'de temsiller vermişti. Mınakyan'ın kendisi ise, ancak Eylül 1918'de "*Osmanlı Dram Kumpanyası*" ile İzmir'e gelmiş ve birçok oyun sahnelemiştir [2,12].

Bu turnenin çok ilgi görmesi üzerine, kumpanyanın rejisörlerinden Vahan Şahinyan, İzmir'de kalmıştır ve İstanbul'dan getirdiği yeni oyuncular ile İzmir'in yerli oyuncularını bir arada toplayarak "*Heveskâran Heyet-i Temsiliyesi*"nin başına geçmiştir [2]. 6 Nisan 1919'da, Şahinyan onuruna bir gösteri düzenlenir [12].

Halk Temsil Heyeti:

Haziran 1923'te, Ertuğrul Sadettin ve arkadaşları, "*Halk Temsil Heyeti*" adıyla, Kordon'daki Palas Sineması'nda bir müsamere düzenlemiştir: Halide Edip'in "*Ateşten Gömlek*", İbnürrefik Ahmet Nuri'nin "*Uçurum*" ve Mehmet Sırrı Sanlı'nın "*Orduda Melekler*" piyeslerini oynarlar ve ayrıca Küçük Hüseyin Bey de "*Ayasofya*" monoloğunu canlandırır. Bu topluluktaki, Ertuğrul Sadettin, Selâhattin, Salâhi Nurettin ve Küçük Hüseyin Bey gibi başarılı erkek oyuncuların yanında, "*Uçurum*" piyesinde Necmiye Hanım rolünü oynayan Perran Hanım'dan bahsedilir. Aynı topluluk Nisan 1924'te tekrar İzmir'e geldiğinde, bu kadın oyuncu Seniye Perran Hanım, "*İzmir'de sahne inkılâbının ilk kahramanı*" olarak tanıtılır. Bu bilgiler ışığında, Seniye Perran Hanım'ın İzmir'de sahneye çıkan ilk Türk kadın sanatçı olduğu düşünülebilir [1]. Ayrıca, Sami Bey anılarında, İzmir'de ilk defa sahneye çıkan Türk kadınının Kadriye Hanım olduğundan ve tahminen 1880 yılında sahnede olduğundan bahseder. Sami Bey'e göre, İstanbul'da emekli bir hâkimin kızı olan Kadriye adlı bir genç kız, Şehzadebaşı'ndaki evlerine erzak getiren bir Rum delikanlısına gönül verir ve onunla kaçar. Niko isimli genç, Müslümanlığı kabul eder ve çift evlenir. Önce Bursa'ya, ardından da İzmir'e yerleşirler. Kadriye hanım, İzmir'de Amca Hüseyin'in idaresindeki bir temaşa kumpanyasında "*Amelye*" ismiyle sahneye çıkar ve uzun süre sahnede kalır [1,5]. Seniye Perran Hanım'ın ve Kadriye Hanım'ın kim olduklarına ilişkin iddialar ve tiyatro faaliyetlerinin nasıl devam ettiği hâlâ muğlaktır.

Dârülbedâyi Sanatçıları:

O yıllarda, Dârülbedâyi sık sık dağılıp toparlanmakta ve sanatçılar, kendi aralarında truplar kurup "*Dârülbedâyi Sanatçıları*" adı altında turnelere çıkmaktadır. Ahmet Muvahhit Bey, İzmir'de bulunan arkadaşı Karabiber Mehmet'in desteğiyle, İzmir'de bir turne hazırlığına girişir. Nihayetinde, bir grup Dârülbedâyi sanatçısı, 1923 yılının Temmuz ayında, Pierre Loti vapuruyla İstanbul'dan İzmir'e gelir. Bu trupta, Bedia-Ahmet Muvahhit çiftiyle beraber, Şadi Fikret, Nurettin Şefkati, Ahmet Muvahhit, Behzat Butak, Vasfi Rıza Zobu; Şehber, Vedia, Mina ve Ulviye Hanımlar da vardır. Karşıyaka'da vapur iskelesine yakın bir otelde kalacaklar ve oyunlarını da karşı tarafta Kordon'da Palas Sineması'nda oynayacaklardır [10,13]. İstanbul Hükümeti'nin etkisindeki Dârülbedâyi İdare Heyeti, İzmir'e turneye giden sanatçıların Dârülbedâyi ile ilgilerinin olmadığını açıklamıştır. O tarihlerde, Palas Sineması'nın oyun oynamaya elverişli bir sahnesi yoktur.

Sahneyi hazırlamak için ustabaşılık işini, bu işlerden anlayan ve keyifle uğraşan Behzat Butak üstlenmiştir [14].

Topluluktaki sanatçılardan Şadi Fikret, Muvahhit ve Behzat Bey, oyunlarına davet etmek için o tarihlerde İzmir'de Güzelyalı'daki Uşakizâde Muammer Bey'in köşkünde ikamet eden Mustafa Kemal Paşa'yı ziyaret ederler (*26 Temmuz 1923*). Atatürk, kadroda kimlerin olduğunu sorar, Türk dilinin azınlıklar ağzında acıklı bir duruma düştüğünden ve Türk kadınının tiyatro sanatından mahrum bırakılmaması gerektiğinden bahseder. Sonrasında da, "*Ateşten Gömlek*" filminde izlediği Bedia Muvahhit'in de İzmir'de olduğunu öğrenince, onun da sahneye çıkmasını önerir. Bu teşvikle, Bedia Muvahhit, birkaç gün içinde, "*Ceza Kanunu*" piyesinde Sacide Hanım rolüyle sahneye çıkar. Atatürk, Latife Hanım ile birlikte, önce 29 Temmuz 1923'te "*Hisse-i Şayia*" piyesini ve sonrasında da, 31 Temmuz 1923 tarihinde de, Bedia Hanım'ın rol aldığı "*Ceza Kanunu*" oyununu izler. Oyun sonrası, Atatürk, Bedia Hanım'ı tebrik eder ve devam etmesini ister. İlk başta, sahneye tamamen başı açık çıkmamasını, giydiği esvabın renginden bir şeylerle başını sarmasını ve halkın yavaş yavaş bu devrime alıştırılmasını önerir [1,10,13].

Fotoğraf: Bedia Muvahhit, ilk kez sahneye çıktığı "Ceza Kanunu" oyunundaki giysisiyle [13].

Vasfi Rıza Zobu anılarında, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Latife Hanım ile "*Hisse-i Şayia*" piyesini izlemeye geldiği 29 Temmuz 1923 akşamında yaşanan ilginç bir anıyı aktarır: O akşam, hepsi heyecanlıdır. İçlerinde, ezberini tamamlayamayan oyuncular vardır. Ama suflöre güvenmektedirler. Oyunun başlamasına çok az zaman kalmıştı ki, suflörün piyes metnini karşı taraftaki otelde unuttuğunu öğrenirler. Behzat Butak, hızlıca iskeleye koşar. Körfez vapurlarından biri harekete geçer. Behzat Bey, otele vardığında piyesi bulamaz ve büyük hayal kırıklığıyla vapura geri dönmüştür ki, arkasından koşan bir otel görevlisinin ona seslendiğini duyar. Bu görevli, suflör Adil Bey'in masada unuttuğu metni, kaybolmasın diye alıp saklamıştır. Vapur hızla yol alır. Behzat Bey, Atatürk salona girdikten sonra tiyatroya yetişmiştir. Son dakikada, suflör piyes metnine ulaşmıştır ve herkes rahatlamıştır [14].

Bu kumpanya, 3 Ekim 1923'te İzmir'den ayrılmıştır. O zamana kadar, birkaç temsil vermiştir. İzmir'e film çekmek için gelen Muhsin Ertuğrul ve Emin Beliğ'in katılımlarıyla, 23 Ağustos 1923 akşamı sahnelenen "*Eski Rüya*" piyesi çok ilgi görmüştür. Bedia Muvahhit, "*Ceza Kanunu*" piyesinden sonra, "*Sekizinci*" oyununda da rol almıştır. İzmir'den ayrıldıktan sonra, Akhisar'da, Manisa'da, Kırkağaç'ta temsillere katılmıştır ve sonrasında, Türk Tiyatrosu'nun en önemli sanatçılarından biri olmuştur [10].

Diğer turneye gelen topluluklar:

Gazetelerde, bu dönemde İzmir'e turneye gelen diğer kumpanyalarla ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

Ekim 1910'da ünlü meddah Sururi Bey'in İzmir'e geleceği, Hüseyin Rahmi ve Şemsettin Sami'nin bazı hikâyelerini ve bu arada başka hikâyeleri de anlatıp taklitler yapacağı duyurulur [1,2] (*Bknz. Ekim 1910 tarihli "Köylü" gazetesi [No: 651]*).

Aralık 1910'da sanatçıları arasında Matmazel Anastasya, Eftima ve Viktorya hanımların bulunduğu bir kumpanyanın Femina Salonu'nda "*Leblebici Horhor*", "*Pembe Kız*" gibi operetleri sahnelediği duyurulmuştur [2] (*Bknz. Aralık 1910 tarihli "Ahenk" gazetesi [No: 4380]*).

Mart 1913'te "***Nurettin Kâmil Efendinin Temsil Heyeti***" isimli bir kumpanyanın İzmir'de temsiller verdiğinden bahsedilir [2] (*Bknz. 10 Mart 1913 tarihli "Ahenk" gazetesi [No: 5066]*).

Ağustos 1913'de, Ramazan ayı boyunca temsiller vermek üzere, Şevki Efendi idaresindeki "***Osmanlı Sahne-i Adap Dram-Komedi Kumpanyası***", Selânik'ten İzmir'e gelmiştir. Bu topluluk, özellikle Söke'de temsiller vermiştir [1] (*Bknz. 30 Temmuz 1913 tarihli "Anadolu" [No: 534] ve 25 Ağustos 1913 tarihli "Ahenk" gazetesi [No:*

5209]).

Kasım 1913'te Avrupa'nın büyük tiyatrolarında sahneye çıkan "***Beynelmilel Varyete Kumpanyası***"nın İzmir'de de temsil sunduğu yazılır [2] (*Bknz. Kasım 1913 tarihli "Ahenk" gazetesi [No: 5267]*).

Mayıs 1919'da, İzmir işgalinin kısa bir süre öncesinde, "***Küçük Hüseyin Bey Kumpanyası***"nın "*Demiryolları İslâm Memurini Teavûn Cemiyeti*" yararına, İzmir Tiyatrosu'nda Azerbeycan'ın toplumsal hayatını konu alan monologlar sahnelediği anlaşılmaktadır [1,2] (*Bknz. 6 Mayıs 1919 tarihli "Islahat" gazetesi [No: 111]*).

Mayıs 1921'de pandomim ve taklit ustası aktör Maryos'un, İzmir Tiyatrosu'nda tanınmış sanatçıların taklitlerinden oluşan bir gösteri sunduğu bildirilir [2].

İşgal döneminde, Fransız ve İtalyan Kumpanyalar İzmir'e turneye gelir. Nisan 1922'te ***"İtalyan Operet Kumpanyası"*** tarafından İzmir Tiyatrosu'nda "*Mari Mazurka*" ve "*Üç Genç Kızın Hanesi*" operetlerinin sahnelendiği duyurulur. Aynı topluluk, ilerleyen günlerde, Verdi'nin "*Aida*" operasını da sahnelemiştir [2].

22 Haziran 1922'de "***Kafkas Operet Kumpanyası***" adlı bir topluluğun, ünlü Azerbaycanlı besteci Üzeyir Hacıbeyli'nin "*Arşın Mal Alan*" operetini, İzmir'de Türkçe olarak ilk defa, Irgat Pazarı'ndaki Osmanlı Sinema Tiyatrosu'nda "*İranlılar umur-ı hayriyesi menfaatine*" sahneye koyacağı duyurulur [1] (*Bknz. 1922 tarihli "Ahenk" [No: 7957] ve "Islahat" [No:1108] gazeteleri*).

Kasım 1922'de Ankara'dan gelen ve uzun provalar sonrası sahneye taşınan "*Hilâl*" piyesi, Keçeciler'de yeni açılan Şark Tiyatrosu'nda sahnelenir. Gazetede, harap olan tiyatronun tamir edilerek yeniden açıldığı duyurulur [1] (*Bknz. "Ahenk" gazetesi [No: 8096]*.

Ağustos 1923'te İzmir'e turneye gelen topluluklardan birisi de, "***İstanbul Operet Heyeti***"dir. Topluluk, Kokaryalı Tiyatrosu'nda, Atatürk'ün fahri başkanı olduğu "*İstiklâl Harbi İhtiyat Zabitanı Cemiyeti*" yararına, Muhlis Sabahattin Bey'in "*Ayşe*" adlı operetini ve "*Mülâzımın Nişanlısı*" adlı oyunu oynar [1,2] (*Bknz. Ağustos 1923 tarihli "Ahenk" gazeteleri [No: 9299-9300]*).

Kurtuluş sonrası, İzmir'de çeşitli yetim okullarının öğrencilerinden oluşan amatör topluluklarının da temsiller verdiği kayıtlara geçmiştir. Örneğin; "***Kazım Karabekir'in Çocukları***" isimli bir heyet, Ferah Tiyatrosu'nda "*Hâlâ Bu Mektep*" adlı piyesi; "***Sürmene Yetimlerinin Temsil Heyeti***" de Milli Kütüphane ve Kokaryalı sinemalarında "*Kız Kaçırma*" ve "*Cinci Hoca Mecnunları Tedavi ile Define Çıkarıyor*" adlı oyunları sahnelemiştir [2].

Bu dönemde, Geleneksel Türk Tiyatrosu'nun İzmir'deki yeri nedir?

Batılı kumpanyalar kadar tuluatçılar da (*Behçet Sırrı, K. Kemal gibi*) aktif rol üstlenmiştir. Onlar kadar olmasa da, Ortaoyunu ve Karagöz gibi diğer geleneksel temaşa sanatını devam ettirenler de, Türk ve Müslüman nüfusun yoğun olduğu Keçeciler, Beyler Sokağı ve Bayraklı gibi semtlerde faaliyet göstermiştir. Örneğin; Karagöz Mehmet'in Keçeciler'de kurduğu Ortaoyunu Kumpanyası ile temsiller verdiği (*Bknz. 23 Eylül 1908 tarihli "Hizmet" gazetesi [No:2459]*), Beyler Sokağı'ndaki Süleyman Bey Bahçesi içerisindeki ip cambazhanesinde "*Sandıklı*" ortaoyunundan sonra İstanbullu Ahmet Nuri Efendi'nin cambazlık numaraları sergilediği gazetelerde yazmıştır [2] (*Bknz. 23 Eylül 1908 tarihli "Hizmet" [No:2459] ve 27 Haziran 1918 tarihli "Köylü" [No:5014] gazeteleri*).

1908-1923 döneminde İzmir'in oynanan oyunlar, hangi konulara odaklanır?

Meşrutiyetin ilânı sonrası, eski rejimin tenkit edildiği, yeni rejimin, 31 Mart olayının, savaşların ve siyasi ideolojilerin ele alındığı piyeslere ağırlık verilmiştir. Zorba iktidara başkaldırı, özgür yaşama, bağımsız olma, kahramanca vatanı savunma gibi konular işlenmiştir. Böyle olunca da, hitabete ve yüksek ses tonuna dayalı oyunculuk üslubu tercih edilmiştir. Karakterler, gerçekte yaşayan kişilerden (*II. Abdülhamit, Mithat Paşa gibi*) seçilmiştir. Piyeslerin çoğu da, "*Kahrolsun istibdat*", "*Yaşasın hürriyet*", "*Yaşasın vatan ve millet*" naralarıyla son bulmuştur. Günümüz için sanat değerinden mahrum eserlerdir ve dönemin gereksinimlerini gözetir. İşgal döneminde ise, daha önceki yıllarda ağırlık verilen tarihi ve siyasi içerikli metinler yerine, sosyal ve ahlâki problemleri ve ferdi aşkları konu alan piyesler oynanmak zorunda kalınır. Kurtuluş (*9 Eylül 1922*) sonrası, işgal günlerinin acılarını yansıtan oyunlar sahnelenir [2].

İttihat ve Terakki Cemiyeti, sahne yaşamını himaye etmiş ve tiyatroyu propaganda amaçlı kullanmıştır [3]. Dönemin dikkat çeken bir özelliği de, oyunların çoğunun Darülaceze, Dilsiz Mektebi, Türk Ocağı, Donanma Cemiyeti, Kütüphane-i Milli Sineması gibi hayır ve kültür kurumları menfaatine oynanmasıdır [1,4].

Öte yandan, kimi yazarlar, evlilik, kadın hakları, kadınların toplumdaki yeri, aile problemleri, nesil çatışmaları, tüketim ekonomisi, şehirlerdeki toplumsal hayat gibi sosyal konuların değinildiği piyesler yazmışlardır [2].

Bu dönemin İzmirli oyun yazarlarının, bugünden geçmişe baktığımızda, dikkat çeken bazı konuları işlemeye çalıştıklarını görürüz. İki örnek verelim:

> *Abdülhalim Memduh - Refik Nevzat ikilisinin gazetede yayımlanan "Abdülhamit ile Vicdan" (1909) piyesinin konusu ilginçtir: Yıldız Sarayı'ndaki harem dairesindeki yatak odasında, tek başına düşün-*

celere dalan Abdülhamit'in kendisine güzel bir peri kızı suretinde görünen Vicdan'ıyla hesaplaşması anlatılır. Üstelik, Vicdan'ı sadece Abdülhamit görebilmektedir. Hizmetkârları, onun farkında bile değildir. Sonunda, Vicdan'ın kendisine daha fazla hükmetmesine dayanamayan Abdülhamit, tedavi için gelen ruh hastalıkları doktorunun önünde, revolveriyle intihar eder [2].

Mehmet Sırrı Sanlı'nın önce 1911 yılında (sonra 1924 yılında ufak değişiklikle) gazetede tefrika edilen ve 1912 yılında da "İncinmiş Bekaretler" başlığıyla basılan kitabında yer alan "Yüz Sene Sonra Kadınlar" başlıklı monoloğu da dikkat çekicidir: Oyunun kahramanı, yüz senelik ölüm hayatından sonra dünyaya döndüğünde, önce memleketi İzmir'e gelir. Metnin bir yerinde, bu yeni dünyada, Frenk Mahallesi'ndeki kadınların Hazret-i Havva'nın vaktiyle örtünmek için kullandığı incir yapraklarını dahi lüzumsuz bulup, mahrem yerlerini gösteren yeni bir giyinme tarzında oldukları aktarılıyor [2].

1908-1923 döneminde, İzmir'in kendi yetiştirdiği tiyatro yazarları olmuş mudur?

Meşrutiyetin ilânı sonrası, İzmir'de tiyatro eserlerinin basılması da, ilginç bir durumdur. Yayınlanan bu eserlerin birçoğu da sahnelenmiştir. Basılan piyesler, tarih sırasına göre şunlardır [1,2]: **Abdülhalim Memduh - Refik Nevzat**, "*Abdülhamit ve Genç Bir Türk Haremağası*" (*1911, Keşişyan Matbaası*); **Mehmet Raif**, "*Osmanlı-İtalya Trablusgarp Muharebesi yahut Osmanlı Muzafferiyeti*" (*1911, Ahenk Matbaası*); **Mehmet Sezai (Söker)**, "*Cihad-ı Mukaddes yahut Trablusgarp'ta Osmanlı-İtalya Cengi*" (*1911, Keşişyan Matbaası*) ve "*Mithat Paşa yahut Hükm-i İdam*" (*1912, Keşişyan Matbaası*); **Mehmet Sırrı (Sanlı)**, "*İncinmiş Bekâretler*" (*1912, Şems Matbaası*), "*Gelin İntihabı*" (*1912, Şems Tabı ve İdarehanesi*) ve "*Türk Kanı*" (*1913, Şems Tabı ve İdarehanesi*); **Melekzade Fuat**, "*Edirne Müdafaası yahut Şükrü Paşa*" (*1913, Ahenk Matbaası*); **Mehmet Sadullah**, "*Köylü Mürşidi*" (*1913, Tatikyan Matbaası*); **Mahmut Reşat (Turgay)**, "*Osmanlı İstiklâli*" (*1913, İttihat Matbaası*); Ömer Selahattin (Kantar), "*Ayran ile Muhallebeci*".

Yukarıda sıralanan yazarlardan Abdülhalim Memduh dışındakilerin tamamı ya İzmirli ya da dışarıdan gelip İzmir'e yerleşmiştir [1].

Bu dönemin en üretken İzmirli oyun yazarı Mehmet Sırrı Sanlı'dır (1884-1952). Sami Gündür, herhangi bir tarih vermeksizin, Mehmet Sırrı Sanlı'nın "*Müsavat İsteyen Bir Kız*", "*Kafes ve Kümes*", "*Bunak Âşık*", "*Dünya Cennetine Girerken*", "*Üvey Ana*", "*Ordumuzun Melekleri*", "*Kara Sevda*", "*Sanatkârın Gururu*", "*Türk Kanı*" piyeslerinin ve ayrıca "*İzmir Hayatından Bir Parça*", "*Lâle Devri*" operetlerinin İzmir'de yazılıp oynandığını ve operetlerin ünlü besteci İsmail Zühdü tarafından bestelendiğini yazmaktadır [1,5]. Mehmet Sırrı Bey, İzmir'de esasen gazeteci kimliğiyle tanınmaktaydı. İzmir'de yayınlanan "*Sada-yı Hak*" gazetesinin hem sahibi hem başyazarıydı. Karantina'daki İttihat ve Terakki Mektebi'nin müdürlüğünü yapmıştı ve zaman içinde özellikle gençlere ve çocuklara yönelik birçok piyes yazmıştı [2]. "*Mekteblerde Hitabet ve Temaşâ*" adlı kitabı, dönemin okul idarecilerine tavsiye ediliyordu [10]. Kızı Sevgi Sanlı (1925-2019) da, geleceğin önemli bir çevirmeni/dramaturgu/eleştirmeni/yazarı olarak, Türk tiyatrosuna önemli katkılarda bulunmuştur.

Mehmet Sırrı Sanlı'nın monologları ve komedileri ile Ömer Selahattin Kantar'ın "*Ayran ile Muhallebici (Gaa Sana)*" başlıklı piyesi, tiyatro dili açısından, o dönemin en başarılı eserleridir [2].

Sami Bey anılarında, Mahmut Reşat Turgay'ı övgüyle anlatır (*Ondan, "üstadım" diye bahseder*). Yunanistan sınırları içinde bulunan Preveze'den İzmir'e göç eden Mahmut Reşat, "*Sahne-i Osmanî Heveskâran Heyeti*"ne katılarak oyunlarında rol alır, sonrasında bizzat kaleme aldığı ve Osmanlı'nın kuruluş dönemini anlatan "*Osmanlı İstiklâli*" adlı eseri de, Kemeraltı'ndaki Osmanlı Sineması'nda Ocak 1914'te sahnelenir. Sami Bey, Mahmut Reşat'ın "*Yapraklar Dökülürken*" adlı bir operet yazdığını ve bunun da yine İsmail Zühdü tarafından bestelenerek oynandığını yazar [1,5].

Abdülhalim Memduh - Refik Nevzat ikilisi ile Mehmet Sırrı Sanlı'nın bazı tiyatro eserleri, İzmir'de yayımlanan gazete ve dergilerde yayınlanır. Bu isimlerin dışında, Haydar Rüştü Öktem, Mehmet Esad Çınar, İskender Fahrettin Sertelli, Hamit Suphi, Mehmet Zeki ve H. Fehmi'nin de, İzmir'de yayımlanan gazete ve dergilerde, birer tiyatro eseri veya eserlerinden birer parça tefrika edilmiştir [2].

H. Solomonides, "*İzmir'de Tiyatro (1657-1922)*" adlı kitabında, dönemin Rum tiyatro yazarlarından bahsetmektedir [2].

Mehmet Mithat Arukan (1896-1961), Hüseyin Rifat Işıl, H.T. imzalı bir yazar, "*Bahir Ulvi*" mahlasıyla Haydar Rüştü Öktem (1885-1951), Hüseyin Fehmi, Ömer Selahattin Kantar, Ahmet Refik ve Said Ali gibi isimler, gerek İzmirli gerekse İzmir'e dışarıdan gelen kumpanyaların sergiledikleri oyunlara dair tenkit yazıları kaleme almışlardır [2].

Ömer Selahattin'in (Kantar) 9 Eylül 1910 tarihli "*Köylü*" gazetesinde [*No:616*], "*Ramazan Mektupları*" başlıklı yazısında yaptığı tespitler oldukça ilginçtir: Daha çok Türk ve Müslüman kesimin gittiği Keçeciler ve Pasaport

karşısındaki tiyatrolarda, tiyatro adına sunulan temsillerin sanat zevkinden mahrum gayrı ahlâki bir takım gösterilerden ibaret olduğunu, alafranga eğlence yerlerinin bulunduğu Kordon'daki salonlarda da çoğunlukla millî hayatımızı yansıtmayan sinematograf gösterilerin sunulduğundan yakınır [2].

15 Mayıs 1919 tarihinde, ilk kurşunu atarak direnişi başlatan ve o gün şehit edilen, İzmir'in sembol kahramanlarından Hasan Tahsin'in tiyatro ile ilişkisine dair de, kısa bir notu düşelim: Aydın bir gazeteci olan Hasan Tahsin, 1918 yılı sonunda, İzmir'de "*Hukuk-u Beşer*" gazetesini yayınlar. Tiyatro ile ilgili yazılarında da ileri görüşlüdür. Bir yazısında, eğlence yerlerine ve tiyatrolara, kadınların yüzlerini açarak gitmesine karışılmamasından bahseder. Gerici kimi gazeteciler de, kadınların namusuna hürmet etmememizden dolayı, ona hakaretler yağdırır [10].

Sonuç olarak, II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in ilânına kadar geçen 15 yıllık dönem, tiyatro özelinde, kente nasıl bir miras bırakmıştır?

Bu dönemin en çarpıcı özelliği, evvelden sadece gayrimüslimlerin faaliyet gösterdiği tiyatro dünyasına, Türkler de hem oyuncu hem yazar olarak girmeye başlamıştır. Birçok yerli tiyatro heyeti kurulmuştur ve artan tiyatro faaliyetlerine paralel olarak, İzmir'de yeni birçok tiyatro mekânı açılmıştır.

İzmir'de ilk kez, Türk-Müslüman kökenli kadınların da seyirci olarak yer aldığı gösterim, Mayıs 1913'te gerçekleşebilmiştir. Evvelden, gayrimüslim kadınlar tiyatrolara gidebilse de, Türk-Müslüman tarafında, sadece erkek seyirciler, temsilleri izleyebiliyordu. Mayıs 1913'ten sonra, erkek ve kadın seyircilere özel temsiller verilmeye başlandı. Kadın ve erkek seyircilerin karışık olarak tiyatroya ve sinemaya gitmesi ise, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın desteğiyle, ancak 1923'te başlayabilmiştir.

1923 yılı, Türk kökenli kadın oyuncuların İzmir'de sahneye ilk kez çıktıkları yıl olarak da tarihe geçer. Seniye Perran'ın Haziran 1923'te, Bedia Muvahhit'in de 31 Temmuz 1923'te İzmir'de sahneye çıktıkları, gazetelerde yazar. Seniye Perran Hanım'ın sahneye ilk çıkışında, Türk-Müslüman adını kullanmadığına ilişkin kimi iddialar vardır ve titizlikle araştırılmalıdır. Eğer öyleyse, İzmir'de Türk kimliğiyle sahneye çıkan ilk kadın oyuncu, çoğu kaynaklarda belirtildiği gibi, Bedia Muvahhit'tir (1897-1994).

Sonuç olarak, bu kısa zaman diliminde, İzmir'in en canlı ve en karakteristik tiyatro dönemlerinden biri yaşanmıştır. Dikkatlice incelediğimizde, o dönemin tiyatro tutkusuna ve heyecanına, hayranlık duymamak mümkün değil! Öte yandan, büyük İzmir yangını sonrası, ne yazık ki birçok tiyatro mekânı yıkıldı. Günümüzde hâlâ bu özellikte, tiyatroya adanmış, yeterli miktarda tiyatro binalarının olmaması da çok acı...

Kaynakça:

[1] "*İzmir'de Edebiyat ve Fikir Hareketleri Üzerine Araştırmalar*", Ö. Faruk Huyugüzel, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, 1. Baskı, Şubat 2004, ISBN:975-18-0091-9.

[2] "*II. Meşrutiyetten Cumhuriyete İzmir'de Tiyatro",* Özlem Nemutlu, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 1. Basım, Ağustos 2011, ISBN:978-975-18-0120-3.

[3] "*İzmir Rıhtımında Ticaret Kordon Boyunda Yaşam 1610-1940*", Prof. Dr. Çınar Atay, İzmir Ticaret Odası Kültür Sanat Yayınları, 2012, ISBN:978-605-137-057-6.

[4] "*35 Yıldan Beri İzmir'de Cereyan Eden Her Türlü Tiyatro Harekâtının En Faal Unsuru Nuri Genç*", Tiyatro, No: 21-22, Ekim 1948.

[5] "*II. Meşrutiyet Döneminde İzmir'de Tiyatro Yaşamı ve Heveskâran Cemiyeti Reisi Sami Bey'in Hatıraları*", Günver Güneş, Afrodisyas Sanat Yayınları, 2012, ISBN:978-605-62049-3-7.

[6] "*İzmir ve Çevresi Resmî, Özel Binalar İstatistiği 1918*", "Dr. Erkan Serçe, Akademi Kitabevi, 1998.ISBN:975-7395-72-2.

[7] "*Tarih İçinde İzmir Sinemaları*", Oğuz Makal, GÜSEV Yayınları, 1. Baskı, 1999, ISBN:975-96813-0-7.

[8] "*İzmir'i İzmir Yapan Adlar (İzmir Kent Sözlüğü)*", Yaşar Ürük, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, 1. Baskı, 2008, ISBN:978-975-18-0104-3.

[9] "*100. Yılında İzmir Milli Kütüphane*", Ahmet Gürlek, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, 1. Baskı, Eylül 2012, ISBN:978-975-18-0135-7.

[10] "*İzmir'de Tiyatro*", Efdal Sevinçli, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, Mart 2002.

[11] "*Vatan yahut Silistre*", Namık Kemal, M.E.B. Devlet Kitapları, 1969.

[12] "*Osmanlı ve Türkiye Tiyatrosunda Şahinyanlar*", Nesim Ovadya İzrail, BGST Yayınları, 1. Baskı, 2018, ISBN:9756165881.

[13] "*Bedia Muvahhit – Bir Cumhuriyet Sanatçısı*", Gökhan Akçura, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları, 1993.

[14] "*O Günden Bu Güne*", Vasfi Rıza Zobu, Milliyet Yayınları, 1. Baskı, Mayıs 1977.

[15] "*Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Gösteri Sanatları*", Başbakanlık Devler Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2015, ISBN:978-975-19-6455-7.

[16] "*Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu 1. Cilt*", Refik Ahmet (Sevengil), Kanaat Kütüphanesi, 1934.